

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Prover

af en Lærebog

i

Verdenshistorien

af

J. P. J. Königsfeldt,

Adjunct ved Frederiksborg lærde Skole.

Indbydelseskrift

til

Frederiksborg lærde Skoles aarlige Hovedexamen
i September 1845.

Kjøbenhavn.

Trykt hos J. C. Scharling.

Da den Kongelige Direction for Universitetet og de lærde Skoler i November 1841 udsatte en Præmie for Uarbejdelsen af en hensigtsvarende Lærebog i Verdenshistorien til Brug i de lærde Skoler, opvæktes derved Forventninger om endelig engang at see et længe og stærkt følt Savn afhjulpet; men disse Forventninger deelte desværre Skjebne med saa mange Forventninger paa Skolebanen: i Marts d. X. erfarede man af den til Priiskrifternes Bedømmelse nedsatte Comitees Censur over de indsendte Arbejder, at intet af dem fandtes passende til at udgives som Lærebog. Frygt for at et saa vanskeligt Arbejde vilde overstige mine Kræfter og Haab om at see det udført af en eller anden Videnskabsmand af større Dygtighed og under gunstigere Forhold havde tidligere afholdt mig fra Deeltagelse i Concurrencen; men da Nødvendigheden af en Lærebog i Historien, der svarer til Tidens og Videnskabens Fordringer, dagligen og Dag for Dag stærkere gjør sig gjældende, og der, saavidt mig bekjendt, ingen Udsigter ere til at faae Trangen hævet, besluttede jeg, strax efter at bemeldte Censur var publiceret, at forsøge, hvorvidt et saadant Arbejde, om endog kun paa en nogenlunde tilfredsstillende Maade, vilde lykkes mig. Det hidtil Færdige, den 1ste Periode af den ældre Tids Historie, tilligemed tvende Afsnit af Midalderens, overgives nu herved til Sagkyndiges Bedømmelse,

ledsagede af en Oversigt over den Inddeling af Historien, som jeg har tænkt mig at kunne lægges til Grund for Behandlingen. Derjom det begyndte Arbejde efter disse Prøver maatte findes værdt at fortsætte, og Omstændighederne forøvrigt ikke lægge Hindringer i Veien — vil det blive fuldendt, rimeligvis i Løbet af tre Aar. Saavidt jeg efter et løseligt Skjøn kan dømme, vilde Bogens Omfang blive omtrent 40 Ark; ialfald skulde jeg bestræbe mig for, at den ikke kom til at overstige et saadant Arketal.

Frederiksborg, August 1845.

Den gamle Tids Historie.

Forste Periode.

Fra den ældste Tid til Perserkrigenes Begyndelse
c. 500 f. Chr.

I. De gamle Stater og Folkelag i Asien og Africa.

Om Verdens Skabelse og Mennefteslægtens første Tilstand findes Sagn hos alle bekjendte Folk i Oldtiden (Kosmogonier), hvortil ethvert af dem knytter Begyndelsen af sin Historie. Over alle de andre høre sig de jødiske Oldsagn, der indeholdes i de første Capitler af 1ste Mosebog, ved de deri udtrykte rene Forestillinger om Guds Forhold til Verden, ved deres Fuldstændighed og poetiske Skjænhed.

Sammenligningen imellem disse forskjellige Sagn peger hen paa Mellem-Asiens Heiland som Mennefteslægtens Bugge og Culturens første Hjem. Den ældste Historie hviler kun paa fabelagtige Digtninge og Sagn; Størstedelen af denne Periode er derfor meget dunkel, og Chronologien usikker og forvirret; den sikre historiske Tid begynder først i Slutningen af Perioden omtrent med det 6te Aarhundrede f. Chr. Blandt alle Folk i den ældste Tid synes Inderne og Ægypt-

terne i Henseende til Culturen at indtage den første Plads, og en mærkelig Lighed finder i flere Punkter Sted imellem disse to saa fjernt fra hinanden boende Folkeslag.

1. **Judiens** Historie i Oldtiden er indhyllet i Mørke; græske Forfattere omtale først dette Land efter Alexander den Stores Tog dertil i Slutningen af det 4de Aarh. f. Chr., og de indenlandske Kilder, som i den nyere Tid ere blevene os aabnede, ere i den Grad overfyldte af fabelagtige Sagn, at man næsten slet ikke deri kan opdage Spor af sande Begivenheder. Men om Folkets Tilstand i Almindelighed have vi sikkrere Kundskab, da der i denne Henseende findes stor Overeensstemmelse imellem Grækernes Beretninger og de indenlandske Kilder, og begge stadfæstes ved de nuværende Forhold, som for en stor Deel igjennem Martusinder ere forblevne uforandrede. Saaledes finde vi, saa langt som vi kunne forfølge dette mærkelige Folks Tilværelse, Inddelingen i Kaster eller strengt fra hverandre affondrede arvelige Stænder, i hvilke Sønnen altid maatte blive i det Kald, Faderen havde væretaget — en Indretning, som endnu finder Sted, og som har været en betydelig Hindring for Culturens videre Fremstriden. Oprindelsen til denne Kaste-Inddeling synes at hidrøre derfra, at en Stamme af høiere Dannelselse og større Kraft fra Norden*) har skaffet sig Overvægt over Landets oprindelige raare og svagere Indbyggere. De to fornemste Kaster vare i Oldtiden som nu Brahmanerne eller Præstekasten og Ksatrijerne eller Krigerkasten; til den sidste hørte Kongerne; men deres Magt var meget indskrænket ved Brahmanerne, som vare Folkets Præster og Viismand, Lærere og Dommere og Kongernes øverste Tjenere og Raadgivere. Den tredie Hovedkaste var Vaissjerne eller de næringsdrivende Borgere, og den fjerde og talrigste Sudrerne eller Trællene; ved en Blanding af denne og de tre

*) Maafee den kaukasiske Race, hvilket de høiere Kasters lysere Farve og skjønnere Ansigtsform synes at vise.

høiere Kaster opkom Varierne, der betragtes som urene, og ere Gjenstand for almindelig Foragt og Afsky. Den indiske Forfatning er bestemt ved Manus Lovbog; Gudelæren indeholdes i de hellige Skrifter, som kaldes Vedaer. Inderne dyrkede een almægtig Gud, fra hvilken alle Væsener ved Udstrømmen (Emanation) havde deres Oprindelse, og til hvilken de alle ved en Række af Vandringer igjennem dyriske og menneskelige Legemer (Sjælevandringen) atter skulde vende tilbage; de tænkte sig Guddommen i tre Skikkelser: Brahma, Vishnu og Siva, den stabende, opholdende og edelæggende Kraft (den indiske Treenighed, Trimurti), men tillige en stor Mængde Underguder, saa at deres Religion i Grunden er en broget Polytheisme. Af den særegne Dyrkelse af een af de tre Hovedguder fremgik forskjellige Secter, som bekæmpede hverandre med stærke Heflighed. Som Reformator af Brahmanismen optraadte Buddha, senest i det 6te Aarh. f. Chr.; hans Lære, Buddhaismen, der forkaster Kastesuddeelingen, blev fortrængt af Brahmanismen fra Fortindien til Ceylon, men udbredte sig siden over hele det østlige Asien, og er nu, i forskjellig Skikkelse hos de forskjellige Folkslag, den af alle Religioner efter den christne, der har de fleste Tilhængere.

Den nordvestlige Deel af Indien, den skæmme Alpedal Kaschemir og Alpelandene omkring Ganges's Kilder, synes at have været den indiske Culturs første Sæde, og her omtales de ældste Riger; derfra fulgte Culturen langs med Ganges, Indernes hellige Flod, og først senere udbredte den sig over den sydlige Halvøe. Hvilken høi Grad af Dannelselse dette Folk i Oldtiden har besiddet, derom vidne de Mindesmærker, der endnu ere tilbage af deres Literatur og Kunst. Af Naturen tilbøjelige til et stille eensomt Liv og dyb Gransken, vare Inderne især henviste til Beskæftigelse med religiøse Sysler, Philosophie og Digtkunst. Den indiske Poesie tiltrækker ved en ophøiet Ynde og Reenhed; dens Frembrin-

gelfer*) ere ligesom de ovennævnte hellige Bøger skrevne i Sanskritsproget, et af de ffjæmteste og meest udviklede i Oldtiden, beslægtet med Græsk, Latin og de nyere europæiske Sprog. I Kunsten stræbte Inderne efter det Storartede, Colossale; uhyre, tildeels med prægtige Sælehallers udsmykkede Klippetempler, Hulepaladser og underjordiske Bygninger, hvis Mage ikke findes noget andet Sted paa Jorden, have eksisteret igjennem Martusinder ligetil vore Dage, f. Ex. paa Serne Elephanter og Salsette ved Bombay, ved Ellora i Ghatsbjergene o. s. v.

2. Ægypten. Hvad Ganges var for det nordlige Indien, var i endnu højere Grad Nilen for Ægypten; dette Lands Eksistens som beboeligt og befolklet Land berøer ganske paa denne Flod, uden hvilken det hele vilde være en øde Ørken; dets Kultur er saaledes nære knyttet til Nilen og fulgte med dens Løb. Nilen kommer fra Æthiopiens Bjerge, og gennemløber i Ægypten en snever, paa begge Sider af Bjerge indsluttet Dal, indtil den i sit nedre Løb udbreder sig i mange Arme, der danne Delta; den store Vandmængde, som den medfører af de tropiske Regnskyl og de paa Bjergerne smeltede Sneemasser, forarsager aarlige Oversvømmelser, og det fede Dynd, som disse efterlade, bevirker, saa langt de naae, en overordentlig Frugtbarhed. I Æthiopien maae vi ogsaa søge Spiren til Ægyptens Kultur; her var imellem de to Arme, som løbe sammen til Nilen, den ældgamle Præstestat Meroe, Middelpunktet for en med Drakler forbunden Gudskyndelse og udbredte Handelsforbindelser, endog med det fjerne Indien, i hvilken Forbindelse man rimeligviis maa søge Grunden til den paafaldende Lighed imellem det gamle ægyptiske og indiske Liv. Fra Meroe grundedes Colo-

*) De mærkeligste af disse ere de to store Heltedigte Ramajana og Mahabharata fra den fjerneste Oldtid og Skuespillet Sakuntala af Digteren Kalidasa i 1ste Aarh. f. Chr. (overs. paa Dansk af Mag. M. Hammerich 1844).

nier med lignende Statsindretninger i Øvre-Egypten, deriblandt det berømte Theben; først senere udbredte Culturen sig, stedse følgende med Nilen, til de nordligere Dele af Landet.

Egypterne tildroge sig i Oldtiden ved deres mærkelige Sæder og Indretninger andre Folkelags Opmærksomhed; den græske Historiefriber Herodot, hvem vi især skyldte vor Kundskab om dette Land, bemærker, at ligesom deres Himmel og deres Flod var af en egen Beskaffenhed, saaledes vare deres Skikke ofte det Modsatte af andre Folks. Grundvolden for deres politiske Forfatning var ligesom i Indien Kaste-Inddelingen; ogsaa her vare Præster og Krigerkassen de fornemste, og Præsterne, som alene besadde videnskabelige Kundskaber, stode i samme Forhold til Kongerne, der valgtes af Krigerkassen, og til Folket, som hos Inderne; disse to Kaster vare i Besiddelse af alle Landeieendomme, og Præsterne tillige frie for Afgifter. De andre Kaster vare Kunstnernes, Agerdyrkernes og Hyrdernes, hvilke sidste vare foragtede og forhadte af de andre, især Svinehyrderne, der ganske svare til Parierne hos Inderne. Skjendt Egypterne skyede Omgang med Fremmede, dreve de dog tidligt vigtig Handel, baade ved Caravaner med det indre Africa og over det røde Hav med Arabien; ogsaa deres Industrie var betydelig; især dreves Linned- og Bomuldsvæveriene til Guldkommenhed. Deres Love bare Præg af Humanitet og Bidsdom. Deres Religion, hvormed de Gamles Beretninger ere meget afvigende fra hverandre, var ufuldkommen; de dyrkede mange Guder, især Dyr som Symboler paa Naturkræfterne, tildeels forskjellige paa de forskjellige Steder; almindelig udbredt var Dyrkelsen af Osiris som mandlig og Isis som kvindelig Naturguddom, den første Symbol paa Solen, paa Nilen og i det Hele paa de frugtbargjørende Naturkræfter, den sidste Symbol paa Maanen og den befrugtede Jord; af Dyr dyrkedes især Oxen Apis; ogsaa Katte, Hunde, Ibisser, i nogle Districter Krokodiler, o. fl. betragtedes som

hellige. De troede paa Sjæleus Udødelighed og bare megen Omhu for de Døde, som de kunstigt balsamerede, saa at de kunde modstaae Forraadnelse, og omviklede med fine Tøier; disse Lig af Mennesker og hellige Dyr, bekendte under Navnet Mumier*), bleve opstillede i Kister i store underjordiske Gravhølvninger i den Bjergkjæde, som mod Vest begrændser Nildalen, hvor de endnu findes i Mængde i Øvre-Egypten. Enhver ægyptisk By havde i Forhold til sin Størrelse en Række af saadanne Gravhølvninger, og disse Ligstæder bleve opførte med megen Omhu og udsnykkede ved Kunsten; i det Hele vare de gamle Egypteres Tanker, ifølge den mørke og alvorlige Character, som var dette Folk egen, mere henvendte paa Døden end paa Livet.

Det ældste ægyptiske Sprog kjende vi ikke; Egypternes Skrift var Hieroglypher d. e. hellig Billedskrift, der brugtes deels som virkelige Afbildninger af de Gjenstande, der skulde betegnes, og som symbolske Tegn, deels som Lydtegn (phonetiske Hieroglypher), idet et Billede brugtes til at betegne det Bogstav, hvormed dets Navn begyndte, f. Ex. en Løve til at betegne L. Det er først i den nyeste Tid lykkedes de Lærde, især den berømte franske Lærde Champollion (d. 1832) at bringe Lys i Hieroglyphernes Betydning. De findes deels i Indskrifter paa Obelisker, Templer og Gravhølvninger, deels i Papyrusruller, hvoraf flere opbevares i forskjellige europæiske Museer**); forøvrigt have vi ingen Kundskab om den gamle ægyptiske Literatur. Derimod af Egypternes Kunst, især Bygningskunst, ere der meget mærkelige Mindesmærker tilbage, Vidner om en tidlig forfunden Storhed. De meest bekendte ere Obeliskerne og Pyramiderne; Obelisker ere firkantede, spidst opgaaende, glatpolerede

*) Navnet kommer af Mum, en kostbar vellugtende persisk Bjergbalsom, som brugtes dertil.

**) De vigtigste Museer for ægyptiske Oldsager ere i Turin, Paris, London (det britiske Museum) og Berlin.

Granitfeiler, der rage op i Luften som slanke Taarne med en Hæide af 50—180 Fod, opræiste til Gæde for Guderne eller bestemte til Prydelser for Tæmpler og hellige Madser; paa Eiderne findes Hieroglypher. Efterat Egypten var bleven romersk Provinds, bleve mange af dem under forskjellige Keisere med megen Mæie bragte til Rom og opstillede der; Pave Sixtus 5te lod i Slutningen af det 16de Aarh. fire af dem gjenopreise. Pyramiderne, hvoraf der nu findes omtrent 40, alle i Mellem-Egypten, ere uhyre firkantede Bygninger af Kalksteen, som dertil bleve udhugne i den østlige Bjergkjæde, oprindeligen overtrukne med Granit eller Marmor; fra en bred Basis gaar de skraa opad og ende sig i en Flade; de mærkeligste findes ved Dschiseh i Nærheden af det gamle Memphis, deriølandt den største, Cheops-Pyramiden, som er 468 Fod høj; Herodot beretter, at 100,000 Mennesker arbejdede paa denne Pyramide i 30 Aar. Om Hensigten med disse Bygninger har man ingen ganske sikker Efterretning; rimeligviis have de været brugte til Kongernes Begravelser; i det Indre findes flere Gange og Kamre. Ligesaa mærkelige som disse Mindesmærker i Mellem-Egypten ere de endnu ældre Tæmpler, Paladser og colossale Statuer, især Sphinxer, som findes i Øvre-Egypten paa det Sted, hvor Landets ældste Hovedstad, det prægtige Theben laa, af hvilke der endnu findes betydelige Levninger.

Egypten indbefattede i den ældste Tid en Mængde mindre Stater, som efterhaanden forenedes, de ældste i Øvre-Egypten, og, som ovenfor bemærket, Colonier fra Æthiopien under Præsteheredømme; de mærkeligste vare Theben og længere hen i Tiden Memphis i Mellem-Egypten. Menes nævnes som den første Konge; men paa hvilken Tid han har levet, er ganske uvis, ligesom ogsaa naar Gyrdesollet Zyklos trængte ind og bemægtigede sig Landet, hvorfra de først efter nogle Aarhundreders Forløb bleve fordrevne. En af de følgende Konger eller Pharaoner var Mosis, der siges at have gravet den Søe, som bærer hans Navn, og som ved

en Canal staaer i Forbindelse med Nilen. Hans Efterfølger Sesostris, hvis Regjeringsstid i Almindelighed ansættes til det 14de Aarh. f. Chr., omtales som stor Erobrer; han skal have gjort Tog til Libyen, Æthiopien og Arabien, ja endog til Indien, Skythien, hvor han i det senere Colchis grundede en Colonie, og til Thracien. Da han var kommen tilbage, beskæftigede han sig med Omfjerg for sit Lands Vel, inddeelte Egypten i 36 Districter (Nomer), gravede Canaler og opførte en Muur paa Landets østlige Grændse for at beskytte det mod de arabiske Nomaders Indfald. Hans Efterfølgere var det, som ved at bygge Obelisker og Pyramider søgte at gjøre sig udelige; den mærkeligste af disse er Cheops (c. 1100), som byggede den største Pyramide, og gif saavidt i sin Byggelyst, at han lod Templerne lukke og forbed Oftringer, hvorfor han af Præsterne blev skildret som en ugudelig Fyrste. I det 8de Aarh. f. Chr. gjorde Æthioperne under Anførsel af Sabaco Indfald i Egypten, som de beherskede i 44 Aar. Efter Æthiopernes Bortgang udbred en indvortes Strid imellem Præste- og Krigerkassen, som ophørte, da 12 Fyrster forenede sig og deelte Landet imellem sig (Dodekarchie). De byggede Labyrinthen ved Søen Meris; efter Herodots Beretning indbefattede denne umaadelige Bygning 12 Paladser med 3000 Værelser, Halvdelen over og Halvdelen under Jorden; i de sidste fandtes Fyrsternes Begravelser. En af disse Fyrster, Psammetichus fra

c. 650. Sais, skaffede sig Sækerredømmet efter at have fortrængt sine Medregenter ved Hjælp af Ionere og Carere fra Lille-Asien; han aabnede Landet for Grækernes, og lod ægyptiske Børn lære Græsk og opdrage af Grækere, hvorved en ny Kaste, Fortolkerkasten, opkom. Fra denne Tid, da Egypten kom i Forbindelse med Fremmede, begynder først den sikkre Periode i dets Historie. Forevrigt vare Egypterne, som ikke kunde lide Fremmede, utilfredse med denne Omgang, og 200,000 af Krigerkassen udvandrede til Æthiopien. Psammetichs Søn Necho fremmede Handelen, begyndte at grave

en Canal fra Nilen til det røde Hav for at forbinde dette med Middelhavet, og skal have ladet Africa omseile af Phœnicer, hvilken Reise tilendebragtes i 3 Aar. Han bragte Juda-Rige i Afhængighed af sig, men var uheldig mod den babyloniske Konge Nebucadnezar, som, da han var trængt frem lige til Euphrat, slog ham ved Circesium. Hans anden 606. Efterfølger Apries var den sidste af Psammetichs Slægt; i en Krig, han førte med Cyrene, gjorde hans Hær Dyrer, og Umassis, som han udsendte for at dæmpe det, stillede sig i Spidsen for Dyrererne, og stødte Apries fra Thronen, som han selv uagtet sin ringe Herkomst besteg. Dgsaa han stod 570. i venstabelig Forbindelse med Grækerne; han skænkede dem Staden Naukratis, som var anlagt af Milesiere, og Egypten blomstrede ved Handel og Velstand under hans Regjering. Men denne Landets lykkelige Forfatning ophørte med hans Død; hans Søn Psammenit blev allerede i sit første Regjeringsaar, uagtet den Tapperhed, hvormed Egypterne og de græske Leictropper kæmpede, overvundet ved Pelusium af 525. Perserkongen Cambyses, som derpaa erobrede Hovedstaden Memphis, gjorde Egypten til persisk Provinds, og behandlede Egypterne, især Præstekasten, med Haan og Grusomhed.

3. Assyrien og Babylonien. Dgsaa i de frugtbare Landstrækninger ved Euphrat og Tigris finde vi tidlig Kultur og nogle af de ældste Stater. Men disse Staters Historie er et af de dunkleste Partier i hele den gamle Historie, da de Efterretninger, vi have om dem, ere aldeles ufuldstændige og uoverensstemmende. I det gamle Testamente omtales Babylonien som det ældste af disse Riger, og dets Stifter Nimrod siges derfra at være gaaet til Assyrien og have anlagt Ninive; de græske Forfattere derimod, som ikke kjende nogen Nimrod, gjøre Assyrien til Hovedriget i den ældste Tid og Ninus til dets Stifter og Anlægger af dets Hovedstad Ninive eller, som de kalde den, Ninus, og de lade Babylon blive anlagt derfra. Ninus, hvis Historie er udfmykket med Fabler ligesom Sesostris's i

Egypten, skildres ligesom denne som en stor Erobrer; han undertvang Babylonien, Medien, og trængte frem lige til Bactrien, hvis Hovedstad Bactra han længe belejrede. Da gav den skønne og kloge Semiramis, der var gift med en af hans Feldtherrer og efter Gabelen var Datter af en Gudinde, ham et Raad, hvorved han indtog denne Bjergstad; Minus tog hende derpaa tilægte, og efterlod hende ved sin Død Riget, der strakte sig fra Nilen lige til Tanais. Om Semiramis fortælle de samme Forfattere, at hun gjorde Erobringer i Africa og et Tog til Indien, som dog mislykkedes. Ligesom de lade Minus opbygge Ninive, den største Stad i det gamle Asien, ved Tigris, jaaledes tillægge de Semiramis Opførelsen af det prægtige Babylon ved Euphrat med alle dets Mærkværdigheder, som gjorde det til et af den gamle Verdens Undere. De følgende Regenter skildres som svage Belystninge; under den sidste af dem Sardanapal gjorde Urbaces Statholder i Medien og Belesys i Babylonien Oprør, og angreb Ninive; men da viste den hidtil blodagtige Fyrste sig pludseligt som tapper Krieger, slog Oprørerne flere Gange, og, da Staden, efterat Tigris var gaaet over sine Bredder og havde bortfyldt en Deel af dens Mure, ikke længer kunde holde sig, opbrændte han sig selv tilligemed

c. 600. alle sine Skatte i sit Palads.

En anden Række af assyriske Konger forekommer i det gamle Testaments historiske Bøger; de to jødiske Kongerigers Historie er nemlig nære forbunden med Assyriens. Den første

e. 770. af disse Phul gjorde Angreb paa Israels Rige, og den anden Tiglath Pileser understøttede Juda-Rige mod Israel og Syrien, hvor han omstyrkede Riget i Damascus. Hans Efterfølger Salmanassar, hvis Herredømme ogsaa udstrakte

722. sig over Babylonien og Medien, erobrede Israels Rige og en stor Deel af Phœnicien; men Staten begyndte allerede at synke under den følgende Konge Sanherib, som førte uheldige Krige med Egypten og Juda Konge Siskias, under hvilke uidentvilt Medien læsev sig; dog vedligeholdt hans

Søn Usarhaddon Herredømmet over Babylonien. Men ikke længe efter blev Ninive erobret og edelagt af den mediske Konge Cyarares og den babyloniske Statholder Nabopolassar, og Assyrien blev en Provinds af Medien*).

Efter Assyriens Fald var Babylonien en kort Tid et mægtigt Rige. Allerede inden Ninives Erobring omtales babyloniske Konger, rimeligviis Basalkonger under Assyrien, deriblandt Nabonassar, med hvis Regjering en Tidsregning (æra Nabonassari) begynder. Da Riget ved Nabopolassar havde erholdt Uafhængighed, naaede det snart under hans Søn Nebucadnezar en høi Grad af Magt. Den ægyptiske Pharao Necho, som paa samme Tid søgte at udvide sit Rige mod Ost, blev overvundet ved Circesium, og Juda-Rige blev først bragt i Uafhængighed og siden ganske erobret, hvorpaa Indbyggerne bleve bortførte til Babylonien; 588. ligeledes maatte Phonicerne underkaste sig Nebucadnezar, og deres vigtigste Stad Tyrus blev beleiret af ham i 13 Aar, men synes ikke at være bleven indtaget. Dgsaa udvidede og forstjænnede han Babylon. Nebucadnezar skal være trængt frem i Africa lige til Hercules's Stætter (Gibraltarstrædet); men efter hans Død opløstes Riget under hans svage Efter- c. 560.

*) Efter disse forskjellige Beretninger antager man i Almindelighed, at der have været to assyriske Riger, et ældre og et nyere. Men det synes rimeligere, at der kun har været eet, og at Ninive kun een Gang er blevet erobret, saa meget mere som en stor Lighed findes Sted imellem Beretningerne om begge de omtalte Erobring — at det altsaa er den samme Begivenhed, der i de forskjellige Kilder er henført til forskjellige Personer og Tider. Hvor vanskeligt det forøvrigt er at tilveiebringe Sammenhæng mellem de hinanden modsigende Efterretninger, kan ogsaa sees af den forvirrede Chronologie; medens Herodot kun lader det assyriske Rige indtil Medernes Afald (c. 710) bestaae i 520 Aar, saa at det altsaa var stiftet omtrent 1230, give Andre det en Tilværelse af over 1300 Aar.

538. følgere; og den sidste babyloniske Konge Nabonnedus (hos Herodot Labynetus, i Daniels Bog Belsazzar), som understøttede den lydiske Konge Croesus mod Cyrus, blev overvundet af denne Erobrer, som efter to Mars Beleiring indtog Babylon ved at bortlede Cuphrats Bænde og trænge ind i Staden, medens Indbyggerne hoitideligholdt en Fæst, hvorpaa Babylonien blev gjort til persisk Provinds.

Medens Assyrierne meest beskæftigede sig med Krig og Erobring, vare Babylonierne eller Chaldæerne*) bekendte for deres Kunstflid og deres Hang til Pragt og Overdaadighed; de forfærdigede kostbare Klæder og Tæpper, som endog bleve meget søgte af Grækerne og senere af Romerne; deres Land var en flad, overordentlig frugtbar Slette, gjennem-
 sfaaret af en Mængde Canaler, som baade tjente til at befordre Frugtbarheden og til at forhindre Oversvømmelse af Floderne; dets Beliggenhed var yderst fordeelagtig for Handelen omkring Cuphrats og Tigris's Udøb i den persiske Bugt, den Bei, som Naturen selv havde banet for Indiens rige Frembringelser til de nordligere og vestligere Lande. Babylon var derfor Middelpunktet for en udbredt Handel; dens overordentlige Pragt og Folkemængde gjorde den til den berømteste Stad i den ældste Tid; til dens største Mærkeligheder hørte de 200 Alen høie og 50 Alen brede Mure med 100 Porte, Bels Tempel og Semiramis's hængende Gauger, som vare anlagte paa Terrasser. Babylonernes Religion var Stjernerdyrkelse; deres Hovedguddom var Bel (Phœnicernes Baal); Præstefæsten, som fortrinnsviis kaldtes

*) Chaldæerne vare oprindeligt et tappert Bjergfolk fra Norden (rimeligviis fra Caucasus eller Armenien), som gjorde Indfald paa Sletterne ved Cuphrat og Tigris, og tilsidst af de assyriske Konger fik faste Boliger i Babylonien, hvor de snart bleve det herskende Folk. Siden brugtes Navnet i snævrere Betydning om Præstefæsten eller Astrologerne hos Babylonierne.

Chaldæer, beskæftigede sig især med Astrologie og Astronomie, og saaledes finde vi her, som i det Hele i Oldtiden, en nøie Forbindelse imellem Religion og Videnskab; Gudstienesten var tildeels forbunden med usædelige Skikke, ligesom dette Folk i det Hele efter de Gamles Beretninger var hengiven til Usædelighed. Deres Sprog, det chaldæiske eller ostaramæiske, herte til den semitiske Sprogstamme, som herskede i en stor Deel af det sydvestlige Asien; af deres Literatur er intet Spor tilbage; kun findes nogle Indskrifter i den saa kaldte Kileskrift paa brændte Stene, som i den nyere Tid ere udgravne af Ruinernerne, f. E. af Babylons, men de ere endnu ikke dechiffrede.

4. Det medisk-persiske Rige. Ganste modsatte Babylonierne vare Nederne, som beboede det store Bjergland Ost for Assyrien og Syd for det caspiske Hav; de beskrives i den ældste Tid som et raat og krigerst Folk, der brugte forgiftede Pile og lode deres døende Slægtninge senderrive af Hunde. De vare beslægtede med de østligere boende Bactrer og de sydligere boende Perser. Bactrerne havde meget tidligt Kultur, og Bactrien omtales af de græske Forfattere som et mægtigt Rige allerede paa den Tid, da det assyriske Rige stiftedes; det siges at være blevet erobret af Ninus, og kom siden under Mediens Herredømme. Perserne beskrives som et sandhedselskende, tarveligt og krigerst Folk af strenge Sæder; de vare deelte i 10 Stammer: 3 ædle, 3 agerdyrkende og 4 Nomadestammer, og skulle tidligt have havt Konger af Achæmenidernes Slægt. Disse tre Folkeslag talte beslægtede Sprog, Zendsproget, hvorfor man ogsaa pleier at kalde dem med et fælles Navn Zendfolket, og de havde samme Religion, der oprindeligt var Natur- og Ildtilbedelse, men blev reformeret af den berømte Zerduscht, af Grækerne kaldet Zoroaster, som levede i Bactrien, maaskee i det 8de Aarhundrede f. Chr. Hans Lære, som indeholdes i Zendbøgerne (Zendavesta), hvilke først i forrige Aarhundrede bleve bekjendte i Europa, er langt renere end de andre gamle hedenske Religioner; den henførte alt i Verden til to Riger, Lysets og Mørkets, som laae i bestandig

Kamp med hinanden; i det første herskede det gode Bæsen Ormuz, Kilden til al Fuldkommenhed, omgivet af en Mængde gode Aander, blandt hvilke Mithra, der senere tænktes som Midler mellem Ormuz og Menneffene, og blev Gjenstand for en egen Dyrkelse; i det andet herskede det onde Bæsen Ahriman, fra hvem alt Ondt havde sit Udspring, og som var omringet af en Mængde onde Aander; Merkets Rige skulde tilsidst gaae tilgrunde i Kampen med Ormuz. Keenhed i Tænke- og Handlemaade var denne Religions Fordring til dens Tilhængere; den anbefalede Kæmpelser og Bønner til Ormuz, kjendte hverken Tempel eller Gudbilleder, men betragtede Ilden som Symbol paa Keenhed og Fuldkommenhed. Præsterne og de Lærde kaldtes Mager, og vare oprindeligt en mediff Stamme; de havde som i det Hele Præsterne i Orienten stor Ansæelse og Indflydelse.

- e. 710. Efterat Mederne havde løsrevet sig fra Assyrien, omtales hos Herodot 4 mediffe Konger. Den første, Deioces, som ved sin Visdom og Retfærdighed havde sig paa Thronen, byggede en ved syvdobbelte Mure befæstet Borg og rundt omkring den Gebatana, Mediens Hovedstad. Hans Søn Praortes undertvang Perserne, men omkom i en Krig med Assyrierne. For at hevne hans Død rykkede hans Søn Cyarares med en stor Hær mod Ninive; men medens han beleirede denne Stad, bleve hans Lande oversvømmede af en stor Sværm af Skyther, et raat og frigerst Folkeslag fra Norden, som trængte ind igjennem de caspiske Porte, og i 28 Aar herjede hele For-Asien lige til Egyptens Grændser; endelig fik Cyarares dem fordrevne efter at have dræbt deres Anførere ved et Gjæstebud. Da han udvidebe sit Rige til Floden Halys i Lille-Asien, kom han i Krig med den lydiffe Konge Alyattes; denne Krig endtes efter 5 Aars Forløb ved en Solformørkelse, som den græffe Philosoph Thales havde forudsagt, og som indtraf, da Hærene stode opstillede til Slag. I Forening med den babyloniffe Statholder Nabopolassar indtog Cyarares Ninive, og gjorde Assyrien til en Provinds af

Medien. Hans Søn Astyages var den sidste Konge af det mediske Dynastie. Han havde giftet sin Datter Mandane med en Perser Cambyse; da hun fødte en Søn Cyrus, og Astyages havde havt en Drem, som af Magerne blev udttydet om, at hans Dattersøn vilde støde ham fra Thronen, overgav han Barnet til Harpagus, en af sine fornemste Mænd, med Befaling at dræbe det. Harpagus overdrog dette til en Hyrde, som af Medlidenhed udsatte sit eget dødfødte Barn i Prindsens Sted, og opdrog ham som sin Søn. Cyrus udmærkede sig tidligt ved Skjønhed og Forstand for sine Jeonaldrende, og ved en Leg blev hans Herkomst opdaget. Astyages lod nu i sin Forbittrelse Harpagus's Søn dræbe og tilberede til et Maaltid for Faderen; denne lod vel, som om han fandt Despotens Handling retfærdig, men hevnedes sig snart ved at opmuntre Cyrus til at bringe Perserne til at falde fra Astyages. Cyrus overtalede let sine Landsmænd til at følge sig, slog sin Morfader ved Pasargada, og overførte derpaa Herredømmet fra Mederne til Perserne.

Med **Cyrus** besteg den gamle persiske Kongestamme, c. 560. Achæmenidernes Slægt, den medisk-persiske Throne, og det allerede dengang mægtige Rige fik snart en overordentlig Udstrækning. Den lydiske Konge Cresus, Astyages's Svoger, som beherskede næsten hele det vestlige Lille-Asien indtil Halys, vilde standse hans voksende Magt, men blev overvundet, hans Hovedstad Sardes indtaget, og det lydiske Rige indlemmet i det persiske. Ved denne Leilighed kom c. 550. ogsaa de græske Colonier i Lille-Asien, som havde været afhængige af Lyderne, under Cyrus. Derpaa angreb han Babylonien, hvis Konge havde været Cresus's Bundsforvandre, erobrede det stærke Babylon, og forenede ogsaa dette Rige med 538. sine øvrige Besiddelser. Phœnicerne, som havde været under Babyloniernes Herredømme, underkastede sig ham frivilligt; Tøderne, som vare blevne bortførte til Babylonien, gav han Lilla-delse til at vende tilbage til deres Land. Det persiske Monarchie strakte sig nu næsten fra Indus til det ægæiske Hav og fra

Dyrus til det arabiske Hav og den arabiske Ørken; disse udstrakte Bestikkelser sikrede Cyrus dels ved at omslytte de overvundne Folkeslag, dels ved at indføre en saadan Levemaade iblandt dem, hvorved han søttede deres krigeriske Character. Da han ogsaa vilde udvide sit Herredømme mod Nord, og var gaaet over Floden Tigris (hos Herodot Araxes), satte Massageterne, et Nomadefolk i Mellem-Asien, Grændser for hans Erobring; deres Dronning Tomyris, hvis Søn efter at være faldet i Cyrus's Hænder havde dræbt sig selv, slog ham, og da hun havde fundet hans Lig, lod hun hans Hoved afhugge og kaste i en Lædersæk fyldt med Blod, hvormed hun havde truet, hvis han ikke vendte tilbage, at mætte ham, hvor umættelig han end var *). Efter Cyrus fulgte hans Søn, den vilde og grusomme Cambyses, under hvem Riget end mere uddvidedes ved Egyptens Erobring. Libyerne og den græske Stat Cyrene i Africa underkastede sig frivilligt; men mod Ammonierne og Ethioperne gjorde Cambyses uheldige Tog. Medens han rasede i Egypten mod de hellige Dyr og Præsterne, havde Magerne søgt at skaffe Mederne Herredømmet tilbage, og en Meder udgivet sig for Kongens Broder Smerdis, som Tyrannen havde ladet dræbe. Paa Efterretningen herom ilede Cambyses tilbage, men døde paa Veien af et Saar, som han ved at stige tilhest kom til at give sig med sit Sværd. Den falske Smerdis regjerede kun faa Maaneder; da en af hans Koner havde opdaget, hvor han virkelig var, trængte 7 fornemme Perser ind i Paladset i Susa og dræbte ham. De Sammensvorne bleve enige om, at den af dem, hvis Hest først vrinslede, skulde være Konge, og paa denne Maade besteg den unge Achæmenide Darius Hystaspis Søn den persiske Throne. I Begyndelsen af hans Regjering

*) Saaledes fortælles Cyrus's Død hos Herodot. Xenophon (i Cyropædien), som ogsaa fortæller hans Ungdomshistorie og Thronbestigelse anderledes, lader ham døde paa Dødsleiet efter at have anstillet Betragtninger over Liv og Død. Han laa begravet i Pasargada.

gjorde Babylon Opstand og blev længe forgjeves belejret af Darius; da fattede en ung Perser Dopyrus den Beslutning at lemlæste sig selv og begive sig til Staden, foregivende, at Darius havde behandlet ham saaledes, og at han brændte efter Hevn; han fandt Diltro, blev sat i Epidfen for Hæren, og overgav derpaa Staden til sin Konge. Siden besluttede Darius at undertvinge Skytherne Nord og Vest for det sorte Hav imellem Ister og Tanais; med en Hær paa 700,000 Mand drog han over Bosphorus ind i Thracien, slog en Bro over Ister, til hvis Bevogtning han efterlod de asiatiske Græker, og gif mod Skytherne, som ved bestandigt at trække sig tilbage loffede Darius stedse længere ind paa de øde Stepper, og imidlertid underhandlede med Grækerne om at afbryde Broen for ganske at affjære ham Tilbagetoget. Blandt de græske Anførere raadede Atheniensen Miltiades, som dengang beherskede Chersones, til at følge Skythernes Dypfordring og gribe denne Leilighed til at gjøre de græske Stæder i Asien uafhængige af Perserne; men Histæus, Statholder i Milet, fraraadede det ved at forestille de andre, at deres eget Herredømme beroede paa den persiske Konges Magt; de fulgte hans Raad, og derved reddedes den store Perserhær fra fuldkommen Undergang. Darius drog tilbage til Asien, men efterlod i Europa sin Feldtherre Megabazus, som bragte Thracien og Macedonien i Afhængighed af Perserne. Paa samme Tid udstrakte Darius sit Herredømme lige til Indus, hvilken Flod blev Monarchiets Grændse mod Ost, og saaledes havde den persiske Magt nu naaet sin høieste Spids.

Statsforfatningen hos Mederne og Perserne var som for det Meste i de gamle asiatiske Stater despotisk; Kongen, som kaldtes den store Konge eller Kongernes Konge, betragtedes som et høiere Væsen og havde uindskrænket Herredømme over sine Undersaatters Liv og Eiendom; Udgangen til ham var vanskelig, og Enhver, som nærmede sig ham, maatte kaste sig til Jorden; Ingen maatte komme for hans Mafsyn uden at medbringe Gaver. Efter Cyrus's Tid opholdt Kon-

gerne sig afvejlende i Gebatana, Susa og Babylon efter Karstiderne; de residerede i stærkt befæstede Paladser, havde en talrig og glimrende Hofstat og et stort Harem, som især i den følgende Tid udøvede betydelig Indflydelse paa Regjeringsforretningerne. I Persepolis i Persernes Stammeland, det egentlige Persis, vare deres prægtige Begravelser; af disse Liggpaladser findes der endnu ved Foden af et Marmorbjerg i Nærheden af Schiras betydelige Ruiner, forsynede med Basrelieffer og Indskrifter i den persiske Kilekrift. Darius deelte sit vidtudsprekte Rige i 20 Satrapier eller Statholderstaber; Satraperne havde blot civil Magt; Troppernes Anførerere stode ved Siden af dem, og deres Forhold blev fra Tid til anden undersøgt af kongelige Udsendinge; siden, da de ogsaa fik Befaling over Hæren, misbrugte de ofte deres store Magt til at trodse Kongen og afstedkomme Oprør. For at tilvejebringe en hurtig Forbindelse imellem Satraperne og den kongelige Regjering vare Tilbud stationsviis fordeelte over hele Riget fra Sardes til Susa. Kongen havde en stor Livvagt (den udødelige Skare); forevrigt bestod Hæren deels af egentlige Perser, deels af Leietropper, deels af de Tropper, som hver Provinds maatte levere i Krig. Skatterne betales af de erobrede Provindser haade i Penge og i Naturfrembringelser, saaledes at hver Provinds leverede sit vigtigste Produkt til Hoffets Underholdning; de høvedes af Satraperne, som ogsaa førte en fyrstelig Hofstat, og havde særegne Indtægter af deres Statholderstaber.

5. **Phonicerne.** Paa en ganske eiendommelig Maade gjorde Phonicerne sig berømte i Oldtiden, ikke ved Erobringelser og krigeriske Foretagender, men ved fredelige Sysler, ved Handel og Skibsfart. Dette ældste og mærkeligste Handelsfolk beboede den smalle Kyststrækning i Syrien imellem Middelhavet og Libanon; deres Lands Beskaffenhed og Beliggenhed henvisse deres hele Virksomhed til Havet, og de store Skove paa Libanon forskaffede dem Skibstømmer i Dversledighed. Først optraadte de som Sørovere, og herjede de nærmeste Kyster og Der; men allerede meget tidligt fore de som driftige Kjøbmænd ikke blot

til de yderste Grændser af Middelhavet, men ogsaa udenfor Hercules's Støtter, som de Gamle ansaae for Verdens Ende, paa det atlantiske Hav; og paa disse vestlige Reiser hentede de i Spanien Sølv, som i Oldtiden fandtes der i største Overflodighed, og andre Metaller, paa Cassiteriderne ved Britannien Tin, og paa Kysterne ved de nordlige Have (Nordsøen eller Østersøen) Kvar, som agtedes lige med Guld. Paa den anden Side seilede de fra Havnene ved Nordspidsen af det røde Hav til det lykkelige Arabien og Æthiopien og fra den persiske Bugt til Indien; paa disse Reiser hentede de Guld, Edelstene, Perler, Krydderier, Røgelse, som de igjen tilførte Grækerne og andre Folkelag; de samme Varer erholdt de ogsaa ved Caravanhandel i det indre Asien og Africa. Men især var Handelen med deres egne Industriefrembringelser af megen Bigtighed; de mærkeligste af disse vare Glas og Purpur*), som begge ved en Hændelse skulle være opfundne af Phønickerne; i Forbindelse med det sidste stode deres fortræffelige Udvævier. Phønickerens Handel, der saaledes var udbredt over hele den bekjendte Verden, lettedes og understøttedes ved de mange Colonier, som de anlagde paa Kysterne, især i Nord-Africa, det sydvestlige Spanien og paa Derne i Middelhavet; i Spanien anlagde de allerede e. 1100 f. Chr. Gades (nu Cadix) paa en lille Ø udenfor Strødet ved Hercules's Støtter, og paa Africas Nordkyst Carthago, den berømteste af alle phøniciiske Colonier, som i næste Periode spillede en Hovedrolle i Verdenshistorien. Den siges at være anlagt af en phøniciisk Prinds c. 900. sesse Dido, som, da hendes Broder Pygmalion, Konge i Tyrus, havde dræbt hendes Mand, flygtede tilligemed en Deel Tyriere over til Africa, hvor hun af Indbyggerne fik saa

*) Purpurfarven erholdtes af Saften af Purpursnekken, som fandtes i stor Mængde ved den phøniciiske Kyst; den var overordentlig kostbar, da Purpurklæder i Oldtiden var en almindelig Dragt for de Fornemme; meest berømt var det hvide og violette Purpur, der intetsteds blev farvet saa smukt, som i Tyrus.

meget Land, at hun kunde bygge en Stad, og denne Stad kappedes snart med Moderstaten om Berdenhandelen, og overlevede den længe som Handelsstat.

Phonicien udgjorde ikke een Stat, men bestod af flere uafhængige Stæder, som bleve regjerede af Konger, hvis Magt var meget indskrænket; dog vare disse Smaa-stater indbyrdes forbundne, og i Spidsen af dette Forbund synes Sidon at have staaet i den ældste Tid, ligesom Tyrus senere i Folkets meest blomstrende Periode (imellem 1000 og 600 f. Chr.). Det phœniciske Sprog, hvoraf der findes enkelte Levninger i Indskrifter paa Stene, f. Ex. paa Cypren, Malta, Sicilien, hørte til den semitiske Sprogstamme; Opfindelsen af Bogstavskriften, ligesom ogsaa af Regnekunsten og Myntvæsenet, tillægges Phœnicerne. Deres Religion var Billeddyrkelse, forbunden med Menneſteoffringer; de dyrkede mange Guder, blandt hvilke Baal*), en mandlig, og Astarte, en qvindelig Hovedguddom (Grækerne og Romerne's Venus), samt en Nationalgud, af Grækerne kaldet den tyriske Hercules, som havde et ældgammelt Tempel i Tyrus, hvortil ogsaa Colonierne sendte Gaver. Phœnicernes Rigdom lokkede de assyriske og babyloniske Konger til at forsøge at underkaste sig dem; det lykkedes ogsaa Salmanassar og Nebucadnezar at bringe dem i Afhængighed; dog modstod Tyrus begge disse Erobrere. Efter det babyloniske Riges Fald underkastede Phœnicerne sig frivilligt Tyrus.

6. Jøderne. Ogsaa dette Folk er i en egen Henseende mærkeligt, nemlig ved dets Religion, den eneste monotheistiske Religion i Oldtiden og som saadan en Forberedelse for Christendommen. Troen paa Jehova, den ene sande Gud, var nedarvet fra dets Stamfædre (Patriarkerne) Abraham, Isaak og Jakob eller Israel, af hvilke den

*) Dette Navn, som i det Hele betyder Gud, forekommer som Endestavelse i mange phœniciske og carthaginiensiske Mandsnavne, f. Ex. Hannibal, Hasdrubal, Abherbal.

første var draget fra Mesopotamien over Cuphrat og Jordan ind i Canaans Land, som var beboet af flere med Phonicerne beslægtede Folkslag, og den sidste formedelst Hungersnød begav sig derfra med sin Familie til Egypten, hvor hans Efterkommere, Israeliterne eller Jøderne*), levede i nogle hundrede Aar som Nomader, og formerede sig til et talrigt Folk, som var deelt i Stammer efter Jakobs 12 Sønner. En ægyptisk Pharaos Undertrykkelse gave Anledning til, at Moses udførte sine Landsmænd fra Egypten, hvorpaa han e. 1500. grundlagde den jødiske Stat, og paa Vandringen igjennem den arabiske Ørken gav Folket Love paa Bjerget Sinai. Den jødiske Forfatning var Theokratie; Middelpunktet for den mosaiske Lovgivning var Ideen om Jehova som Folkets eneste Herre og Konge, og Jøderne som det Folk, han havde udvalgt som sin Eiendom; fra Canaan, som Herren havde forjettat Abraham og hans Efterkommere, skulde alle de afgudske Folkslag fordrives, og Jøderne, som strengt skulde afsøndres fra alle Fremmede, for at Monotheismen kunde vedligeholdes hos dem i sin Reenhed, skulde derpaa dele Landet imellem sig og leve af Agerdyrkning. Skjøndt der forevrigt ikke fandt nogen Standsforskjel Sted, havde dog Præsterne, som ogsaa hos Jøderne udgjorde en egen Kaste, nemlig Efterkommerne af Levi, en af Jakobs 12 Sønner, paa Grund af den nære Forbindelse imellem det politiske og religiøse Moment stor Anseelse; de vare Folkets Lærere, Dommere og Ræger, og som de, der umiddelbart vare indviede til Herrens Tjeneste, forrettede de Offeringerne; ved Offere maatte nemlig Jehovas Bredde saavel over Folkets Synder i Almindelighed, som over den Enkeltes, afvendes. Den Første i Staten var Ypperstepræsten, hvilken Værdighed først beklædtes af Aaron, Moses's Broder, og derpaa gik i Arv til den ældste Søn blandt hans Efterkommere i lige Linie; de øvrige af disse bleve Præster, og de andre af Levi Stamme Kirke-

*) Gebræer kaldtes de i Forheld til Fremmede.

tjenere (Leviter). I 40 Aar førte Moses Føderne omkring i
 Orkenen, indtil en ny og bedre Slægt end den, der var
 udgaaet fra Egyptens Trældom, var opvoret; først da
 bragte Josva, som efter Moses's Død blev Anfører, Folket
 ind i Canaan, hvor han i kort Tid udryddede eller fordrev
 de fleste canaanitiske Folkelag, Landets oprindelige Indbyg-
 gere, og deelte det imellem Fødernes 12 Stammer. Men da
 Josva døde, inden Landet var ganske erobret, og Folket nu
 manglede en fælles Anfører, blev Krigen med de overblevne
 Canaaniter ført uden Eftertryk; Afgudsdyrkelsen indsneg sig
 fra disse paa flere Steder, og med den indvortes Splid og
 Dødelighed; og i disse Anarchiets sørgelige Tider bleve Fø-
 derne ofte haardt betrængte, især af Philisterne, en canaanit-
 tisk Stamme, som beboede den sydvestlige Kyststrækning, og
 flere omkringboende arabiske Folkelag, som Moabiter, Midia-
 niter og Ammoniter. Til deres Landsmands Befrielse op-
 traadte da fra Tid til anden, naar Nøden var stærst, begei-
 strede Helte, som stillede sig i Spidsen for Folket, og efter
 at have seiret over Fjenderne, styrede det, hvorfor de kaldtes
 Dommere; af disse er Samson (egentlig Simson) bleven
 bekendt for sin Styrke, Samuel for sin Wiisdom. Denne
 sidste Dommer, som gjenoprettede den rene Jehovadyrkelse,
 og saaledes atter knyttede det Vaand, der gjorde Folket stærkt
 mod udvortes Fjender, blev i sin Alderdom nødt til at give
 efter for Folkets Ønske at vælge det en Konge, og den unge
 e. 1100. tappre Saul blev Fødernes første Konge; dog vedblev For-
 fatningen i Grunden at være theokratisk; thi Kongen skulde
 kun betragtes som Jehovas Statholder. Saul vandt glim-
 rende Seire over Fødernes Fjender; men da han vilde unddrage
 sig Samuels Formynderskab, salvede denne hemmeligt David,
 en Yngling af Juda Stamme, til Konge; og efterat Saul,
 som i Slutningen af sin Levetid var tungsindig og David
 1055. fjendst, var faldet i et Slag mod Philisterne, blev denne
 ogsaa af sin Stamme valgt til Konge, medens de 11 Stam-
 mer valgte Sauls Søn Isboseth, efter hvis Mord David

blev hyldet af hele Folket. Hans Regjering var den jødiske Stats gyldne Tid, paa hvilken Jæderne i Fremtiden holdt Blikket fæstet under Trængsler og Sorger, og hvis Tilbagekomst stedse var Gjenstand for deres inderligste Forlængsel. Han udvidede Riget betydeligt ved Erobringer, undertvang Syrerne og de Syd for Jæderne boende Edomiter, og udstrakte saaledes Staten mod Ost til Euphrat, mod Syd til det røde Hav; han erobrede Jerusalem fra Jebusiterne, en canaanitisk Stamme, og gjorde den til Rigets Hovedstad og Nationalhelighedsmens Sæde, opbyggede Kongeborgen paa Zion, og forsfjennede Gudstjenesten ved Musik og Digtkunst. I Slutningen af hans Regjering havde han den Sorg, at hans Søn Absalom gjorde Opstand imod ham og blev dræbt i Krigen; en anden af hans Sønner Salomo besteg Thronen ved hans Død. Denne Konge var narvkundig ved sin Wiisdom, i hvilken 1015. Henseende hans Navn stedse har været nævnet som det første i Orienten. Han opførte det prægtige Tempel i Jerusalem paa Høien Moria og mange andre pragtfulde Bygninger, hvortil han betjente sig af Materiale og Arbeidere fra Tyrus; ogsaa drev han i Forbindelse med Phønicerne en indbringende Handel fra de edomitiske Havne ved det røde Hav paa Dphir (rimeligviis det sydvestlige Arabien), hvorfra der henteses Guld og andre vigtige Produkter. Men han blev i Slutningen af sin Regjering en vellystig Despot, og lod sig af sine mange fremmede Gustruer forlede til Afguderie, hvorved Grunden lagdes til Statens Forsald, ligesom ogsaa hans Pragtsyge og Byggelyst nødte ham til at paalægge Folket Skatter, som bewirkede Opstand, hvoraf de erobrede Lande benyttede sig til at forsøge at løsrive sig; og et nyt syrisk Rige blev oprettet i Damascus. Salomos Søn Rehabeam, som ved hans Død skulde bestige Thronen, gav ved 975. sin Uklogskab Anledning til Statens Adskillelse, som allerede længe havde været forberedt ved Skinsyge imellem Stammerne, og siden medførte dens fuldkomne Undergang; da han

nemlig gav de Sendebud, som kom til ham for at bede ham om at lette de Byrder, hans Fader havde paalagt Folket, et overmodigt Svar, lødreve de 10 Stammer sig, og valgte Jerobeam, der allerede under Salomo havde gjort Opstand, til Konge, hvorimod kun Juda og den tilgrændsende Benjamins Stamme hylbode Rehabeam. Saaledes adsplyttedes Føderne i to Riger: Israel (de 10 nordlige Stammer) og Juda, som foredede deres Kræfter paa indbyrdes at bekriige hinanden, ja endog hertil indgif Forbindelser med Nabostaterne, som gjorde det let for disse at undertvinge dem. Israels-Rige, hvor Jerobeam strax indførte Billeddyrkelsen for at befæste Adskillelsen imellem Broder-rigerne, var ideligt plaget af Oprør, Thronrevolutioner og Angreb af Fremmede, især Syrerne, indtil det efter halvtredie Aarhundredes Hensygnen under en Række af flette Regenter blev erobret af den assyriske Konge Salmanassar, som efter 3 Aars Beleiring indtog Hovedstaden Samaria, 722. hvorpaa Hosea, den sidste Konge, og en stor Deel af Indbyggerne bleve bortførte til forskjellige Provindser af det assyriske Rige, og de Dvrige blandede med Colonister fra disse Lande, af hvilken Blanding de siden af Føderne forhadte Samaritaner opkom. Juda-Rige, hvor Davids Slægt stedse regjerede, og Jerusalems Tempel var Sædet for Jehovas Dyrkelse, der dog ofte blev afbrudt af Baals og andre Afguders, bestod længere, og havde adskillige gode Regenter, som Josaphat, Hiskias og Josias; men Krigen imellem Egypten og Babylonien om Herredømmet over Syrien foraarstagede dets Undergang; det blev først bragt i Afhængighed af Mæcho, og da denne var bleven overvundet af Nebucadnezar, blev det statskyldigt til Babylonien. Nebucadnezar bortførte Kongen Josachin tilligemed en stor Deel af Folket*), og indsatte som sin Vasal Zedechias;

*) Fra denne første Bortførelse regnes det babyloniske Exil.

men da denne siden søgte at unddrage sig hans Herredømme, indtog han Jerusalem, som tilligemed Templet blev ødelagt, 558. bortførte Folket til Babylonien, og behandlede den kongelige Familie med største Grusomhed. Da det babyloniske Rige blev indlemmet i det persiske Monarchie, kom Tøderne under Cyrus, som tillod dem at vende tilbage til deres Land og 536. gjenopbygge Templet. Imidlertid vendte kun en forholdsvis ringe Deel af Folket tilbage; og ved Hjemkomsten maatte de udstaae mangen haard Kamp med de halv jødiske, halv hedske Samaritaner, som søgte at hindre Tempels Opførelse, fordi Tøderne affloge en Forening med dem; men endelig lykkedes det dem at faae Templet gjenopbygget under Darius's Regjering.

Tødernes Sprog, det hebraiske, som under Opholdet i Babylonien blev blandet med og siden efterhaanden fortrængt af det aramæiske (chaldæiske), lignede det phœniciske Sprog, og hørte saaledes til den semitiske Sprogstamme; deres Litteraturs gyldne Periode var fra David til Exilet; hvad der er tilbage af den, er samlet i det gamle Testament, og er deels af historisk og poetisk, deels af prophetisk Indhold. Da nemlig de jødiske Præster kun beskæftigede sig med mechanic at forrette de gudstjenstlige Ceremonier uden at bekymre sig om at indvirke paa Folkets aandelige Liv, fremstode under Kongerne Mænd drevne af et indre Kald for efter Omstændighederne at formane, irettesætte eller trøste deres Landsmænd og i det Hele forberede dem til at modtage den fuldkommene Religion, som i Tidens Fylde skulde aabenbares. De mærkeligste af disse Propheter vare Elias i Israels Rige, Jesaias, hvis Navn det stærste og skjønneste af de prophetiske Skrifter bærer, under Juda Konge Hiskias og Jeremias paa den babyloniske Landflygtigheds Tid. Blandt de poetiske Skrifter udmærke Psalmerne sig ved en høj Grad af Skjønhed og kraftig religiøs Følelse; flere af dem bære Davids Navn, og vare bestemte til at afsynes paa de offentlige Fester.

7. **Syrer og Araber.** I nær Forbindelse med Fødernes Historie staaer de Folks, som paa de tre Sider omgave dem, Syrernes og de nordlige Arabers; Kilden til deres Historie er derfor den samme som til Fødernes, nemlig de historiske Bøger i det gamle Testament. Syrien, som med Indbegreb af Mesopotamien, de jødiske Patriarchers Stamme-land, strakte sig fra Middelhavet til Tigris, og hvis Indbyggere vare af samme Hovedstamme som Føderne, og talte et med det hebraiske beslægtet Sprog, det aramæiske, indbefattede i den ældre Tid flere smaae Riger, blandt hvilke Damascus og Samath i det egentlige Syrien og Joba i Mesopotamien vare de mærkeligste. David underkastede sig en stor Deel af Syrien; men allerede under Salomo stiftede Reson et uafhængigt Rige i Damascus, der bestod ved Siden af de to jødiske Riger, som det ideligt foruroligede, indtil den assyriske Konge Tiglath Pileser overvandt den sidste Konge e. 740. Rezin, og omstyrkede Riget. Fra denne Tid hørte Syrerne til det assyriske og kabiloniske Rige, og kom tilligemed dette under Perjerne.

Arabien var beboet af mange forskjelliges Folkeslag, der forstørstedelen levede som Nomader; de nordlige til Syrien og Ganaan grundsende Folk, som Ammoniter, Moabiter, Midianiter, Amalekiter, Edomiter, plagede hyppigt Føderne, især i Dommerues Periode; Edomiterne, der som Efterkommere af Esau, Patriarchen Jakobs Broder, vare Fødernes Stammeforvandre, bleve undertvungne af David, og hørte efter Delingen under Juda-Rige, men læsreve sig under en af de følgende Konger. De sydligere boende Araber bevarede stedse deres Uafhængighed; de asiatiske Grobrere, som underkastede sig Syrien og Fødeland, bleve ved Arabiens Ørkener og Bjerge standsede i deres Fremtrængen. I den sydligste Deel af Halveen, det lykkelige Arabien, som var rigt paa Guld, Edelstene og Krydderier, hvormed der drevs vigtig Handel, omtales tidligt et Rige i Saba.

8. **Stater i Lille-Asien.** Ogsaa Lille-Asien var beboet af mange baade i Henseende til Oprindelse, Cultur og Levemaade aldeles forskjellige Folkeslag, som Phryger, Lyder, Carer, Cilicer, Cappadocer; deres Historie i den ældre Tid er ufuldstændig og forstørstedelen indhyllet i Myther; henimod Slutningen af Perioden samlede de under Persernes Herredømme. Phrygerne synes at have været det ældste og meest udbredte Folk paa Halvøen; de dreve meget tidligt Agerdyrking og Dvægavl, bleve regjerede af Konger, som bave Navnene Gordius og Midas, og dyrkede mange Guder, især Cybele, Gudernes store Moder, hvis Dyrkelse var forbunden med stoiende Fester. De mærkeligste Stater vare i den ældste Tid Troja og senere Lydien.

a. **Troja.** Som Stiftere af det trojanske Rige i det nordvestlige Lille-Asien nævnes Teucer fra Creta og Dardanus fra Samothrace, efter hvilke Trojanerne ogsaa kaldes Teucrer og Dardaner, ligesom Staden Troja eller Ilium har Navn efter de to følgende Konger Tros og Ilius. Disse bekrigede en Nabokonge Tantalus, og Ilius nedte hans Søn Pelops til at flygte; han begav sig til den sydlige Halvø af Grækenland, hvor hans Stamme blev den herskende, og saaledes synes Hadet at være opkommet imellem Trojaner og Græker. Under Ilius's Efterfølger Laomedon, som byggede Iliums Borg Pergama, blev Staden angrebet og plyndret af den græske Helt Hercules. Laomedons Søn Priamus var Trojas sidste Konge; en af hans Sønner Paris bortførte Pelopiden Menelaus's Gemalinde Helena; for at hevne dette Rov gjorde Grækerne i Forening et Tog mod Troja, som endte med dets Odelæggelse og den kongelige Families Undergang. To Prindsler, Antenor og Aeneas, som undkom, skulle være flygtede til Italien, den første til Øvre-Italien, den sidste til Latium i Mellem-Italien; fra hans Efterkommere udslede Romerne deres Stats Oprindelse.

b. **Lydien.** I Lydien nævnes 3 Kongeslægter efter hverandre: Atyaderne, Erafliderne, Efterkommere af den

græske Helt Hercules, og Mermnaderne. Under den sidste indvidedes Landet betydeligt; vel blev det en Tid lang plaget af Simmerierne, som fra Norden trængte ind i Lille-Asien paa samme Tid, som Skytherne oversvømmede Medien; men da de vare blevne fordrevne af Mlyattes, som ogsaa førte Krig med den mediske Konge Cyaxares, blev Lydien den fremherskende Stat i Lille-Asien. Mlyattes's Efterfølger, den rige Cræsus, kom i Besiddelse af Phrygien, undertvang de græske Colonier paa Kysten, og udstrakte sit Herredømme lige til Floden Galys. Hans prægtige Hof i Sardes blev besøgt af mange Fremmede, deriblandt Athenienseren Solon, som paa Kongens Spørgsmaal, hvem han ansaae for den lykkeligste, efter at have nævnet nogle Afdøde, som kunde siges at have været lykkelige, tilsidst yttrede, at Ingen kunde kaldes saaledes, førend han var død, fordi Lykken er ustadig, og ofte pludseligt nedtrykker dem, som den før har ophøiet. Denne Samtale blev siden Anledning til Cræsus's Frelse; thi da han, forledet af et Drakelsvar, havde angrebet Cyrus, hvis Fremtrængen i Lille-Asien han frygtede, men var bleven overvundet, fanget og dømt til at brændes, erindrede han, idet han besteg Daaket, Solons Ord, og udraabte hans Navn, og da Cyrus havde erfaret Samtalen, blev han saa bevæget derved, at han skjænkede ham Livet, og beholdt ham ved sit Hof som sin Ven og Raadgiver.

c. 550. Det lydiske Rige blev indlemmet i det persiske, og Lyderne, som hidtil havde været et tappert og virksomt Folk, bleve ved den persiske Erobrers Politik forvante til Overdaadighed og Blødsagtighed.

II. Grækerne.

1. Den heroisk-mythiske Tid indtil det heraklidiske Tog c. 1100. Grækerne eller, som de selv kaldte sig, Hellenerne — thi Navnet Græker er givet dem af Romerne, og derefter kommet i Brug hos alle nyere Folk — ere paa Grund af den Indflydelse, deres Cultur har udøvet paa

alle de følgende Tider, det mærkeligste Folk, Verdenshistorien kan opvise. Deres ældste Historie er som hele Oldtidens skjult i Mørke, og kun vanskeligt lade virkelige Begivenheder sig utlede af deres skønne og sindrige Myther, som i det Hele ere blevene aldeles forskjelligt opfattede. I den ældste Tid var ved Siden af Hellenerne en anden Stamme, Pelasgerne, udbredt over hele Grækenland; men deres Forhold til hine er aldeles uviist; de synes senere deels at være fortrængte af dem, deels sammensmeltede med dem til eet Folk. Pelasgerne vare vistnok et agerdyrkende Folk og ikke uden nogen Dannelselse; fra dem hidrøre rimeligviis de saakaldte cyklopiiske Mure*) d. e. Mure bestaaende af uhyre Steenblokke, som paa det Næiagtigste ere feiede i hverandre uden noget Bindemateriale; flere Levninger findes endnu af dem, især i Argolis ved Tyrins og Mycenæ. Tidligt fandtes pelasgiske Stater i Syd-Grækenland; Sagnet nævner Inachus som Stifter af den ældste i Argos. Hellenerne vare delte i 4 Stammer: **Woler**, **Dorier**, **Ioner** og **Uchæer**, som adskilte sig fra hverandre ved forskjellige Siendommeligheder i Sprog, Sæder og Forfatning, og af hvilke Dorierne og Ionerne dannede en skarp Modsatning; Mythen personificerer dem og fremstiller Forholdet imellem dem som Slægtsskabsforholdet i en Familie. Paa den Tid, da en stor Dversvømmelse fandt Sted, siges nemlig en Konge Deukalion at have hersket i Egnen ved Parnas, og derfra at have udstrakt sit Herredømme over Thessalien; han havde to Sønner, **Sellen** og **Amphiktyon**, og Sellen igjen tre, **Wolus**, **Dorus** og **Kuthus**, hvilken sidste var Fader til **Ion** og **Uchæus****). **Wolerne** befolkede det vestlige Grækenland, **Dorierne** en Deel af Thessalien, det lille

*) De kaldes saaledes, fordi Sagnet tilskriver Cykloperne, et mytisk Kampfolk, deres Ovsjærelse.

**) Exempler paa lignende Personificationer af Folketslag frembyder den store Folketavle i 1ste Mosæb 10de Cap.

Landskab Doris og Den Greta, Ionerne beboede Attica*) og den nordlige Deel af Peloponnes (Megalea eller Ionia, senere Achaia) og Achæerne sammes østlige Landskaber, Lakonien og Argolis. Men i det 11te Aarhundrede forauledigede det dorisk-heraklidiske Følget betydelige Omflytninger af Stammerne.

Spiren til Hællenernes Kultur blev dem rimeligviis ifølge Sagnene vibragt af Fremmede, som indvandrede fra tidligere civiliserede Lande; men den hurtige og høist mærkværdige Kulturudvikling, der ligesom paatrykte Hællenerne et Stempel, hvorved de adskiltes fra Barbarerne eller alle andre Folkelag, skyldtes fornemmelig deres herlige Naturanlæg i Forbindelse med deres Lands og Klimas Stjærhed. De mærkeligste Indvandrede vare Cærops, Cadmus, Danaus og Pelops**). Cærops, hvem Sagnet nævner som Stifter af den atheniensiske Stat, kom fra Sais i Nedre-Egypten til Attica, hvor han samlede de adspredte vilde Indbyggere, anordnede Religionen, indførte ordentlige Hættefaber, Agerdyrking, Domstole, blandt hvilke Areopagus siden blev meget berømt, og ved at bygge Borgen Cæropia lagde den første Grund til Athen. Hvad Cærops havde begyndt, blev siden fortsat af Theseus, en af de berømteste græske Hæroer, hvem det atheniensiske Folk holdt i Hære som Stifteren af dets politiske Siendommelighed. Sagnet fortæller om ham, at han var en Søn af den atheniensiske Konge Megæus og en Prindsesse af Trojene. Han blev opdraget hos sin Moderfader i denne Stad, og da han var bleven voksen, sendte hans Moder ham til Athen til hans Fader. Paa Veien dertil udmærkede han sig ved mange Heltedgierninger, idet han renjede den for Hævere, som dræbte eller mishandlede

*) Sagnet tillægger Ionen den ældste Inddeling af Athenierne i 4 Stammer (*gylal*).

***) En nylig afdød berømt Lærd, G. Dtsr. Müller, nævner disse Indvandring, og anser Heltene i samme for Indfødte.

de Reifende, og da han var kommen til Athen, hvor hans Fader modtog ham med Glæde, indlagde han sig endnu større Fortjeneste ved at befrie sin Fædrenestad fra den Tribut af 7 Unglinger og ligesaa mange Piger, som Athenenserne maatte sende til den som Lovgiver berømte Konge Minos paa Creta, hvor de bleve nedstyrtede i Labyrinthen som Bytte for Uhyret Minotaurus, til Straf for et Mord, der var begaaet paa Minos's Søn. Theseus fremstillede sig frivilligt blandt Slagtofferne med Løfte om for stedse at befrie sine Landsmænd; da de vare komne til Creta, blev Kongens Datter Ariadne forelsket i Helten, og gav ham et Røgle Traad, hvorved han efter at have dræbt Minotaurus lykkeligt slap ud af Labyrinthens forviklede Gange; derpaa flygtede hun med ham; men han forlod hende paa Den Naxos. Da han nærmede sig sit Fædrelands Kyst, glemte han efter den Aftale, han havde truffet med sin Fader, at heise hvidt Flag istedetfor det sorte, som det sørgelige Skib pleiede at føre, hvorfor Ægeus troede, at hans Søn var død, og i Fortvivlelse styrtede sig i Havet, som efter ham kaldtes det ægæiske. Theseus fulgte ham i Regjeringen; han samlede de 12 smaae affondrede Districter, hvori Attica var deelt, ordnede Forfatningen, saaledes at Kongens Magt blev meget indskrænket, og deelte Folket i 3 Classer: Adel (*εὐπατρίδαι*), Agerdyrkere og Haandværkere. Men Athenenserne paaskjenede ikke hans Fortjenester; han forlod derfor sit utaknemmelige Folk, og begav sig til Den Scyros, hvis Konge forræderisk dræbte ham. Siden dyrkede de ham som en Halvgud, opreiste ham Templer og Altare, og bragte hans Been tilbage til Athen.

Cadmus, som Sagnet gjer til en Phœnicer, kom til Ærotien, hvor han lærte Indbyggerne Bogstavskriften *) og

*) Saameget synes historisk vist, at Grækerne have modtaget Bogstavskriften fra Phœnicerne, rimeligviis ved Handelsforbindelser imellem disse og de asiatiske Jøner, og deraf kan

Bjergværksdrift, og anlagde Borgen Cadmea, som blev Grunden til Theben; denne Stad siges at være bygget af Amphion, Opfinderen af Strængespil, om hvem Fabelen fortæller, at Stenene ved hans Lyras Toner bevægede sig og ordnede sig til Mure. Den mærkeligste af Cadmus's Slægt var den ved sin og sin Familles tragiske Skjebne bekendte Oedipus, hvis Historie har givet fortrinligt Stof til den græske Tragoedie. Hans Forældre, Laïus og Jokaste, siges at være blevene advarede imod ham af et Drakel, og derfor at have udsat ham; men han blev fundet og opdraget i Corinth. Da han var bleven voksen, spurgte han Draklet om sin Herkomst, og det advarede ham imod hans Fædreland, fordi han der vilde dræbe sin Fader og ægte sin Moder. Han forlod derfor sit formeentlige Fædreland Corinth, og drog til Theben; paa Veien kom han i Strid med en Rejsende, som han dræbte, og det var Kongen, hans Fader. Thebanerne bleve paa samme Tid plagede af et Uhyre Sphinx, som siddende paa en Klippe udenfor Staden forelagde de Forbireisende en Gaade, og nedstyrtede dem fra Klippen, der ikke kunde løse den; den, som befriede Landet, skulde til Belønning have Herredømmet og Dronningen tilægge. Oedip løste Gaaden, og derved ophævede Plagen; men nu opfyldtes den anden Deel af det stræffelige Drakel: han ægtede sin Moder. Da en Pest omsider hjem søgte Landet, og Draklet adspurgtes desangaaende, kom Oedip til Kundskab om sin Herkomst og sin Ulykke; fortvivlet udstak han sine Dine, og vankede landflygtig omkring, ledsaget af sin hjærlige Datter Antigone, til sin Død; Jokaste dræbte sig selv. Oedip havde to Sønner, Oetokles og Polynices, som bleve enige om at regjere verelviis, hver eet Aar; men da Oetokles ikke vilde give Slip paa Regjeringen, rykkede Polynices, understøttet af 6 andre Fyrster, imod Theben, som de begyndte at beleire.

man forklare Ligheden imellem det hebraiske og græske Alfabetaet i Henseende til Bogstavernes Navne og Orden.

Brødrene dræbte hinanden i en Tvekamp, og kun een af de 7 Fyrster, som stode mod Theben, undkom; men deres Søner, Epigonerne, droge 10 Aar efter for at hevne Fædrenes Død med Polyneices's Søn i Spidsen mod Staden, som de indtog og plyndrede; og tung Ulykke vedblev at hvile over Theben, saalænge Odiops Efterkommere beherskede det.

I Argos lader Sagnet Danaus*) indvandre fra Egypten og stifte et nyt Dynastie efter Inachus's. Blandt hans Efterkommere, som regjerede i Argos, Tiryns og Mycenæ, og til hvilke de berømteste græske Nationalhelte henhørte, mærkes især den ved romantiske Digtninge forherligede Perseus, som byggede Mycenæ og efter Fabelen var en Søn af Zeus, og Herakles eller Hercules, den mærkeligste af alle græske Heroer, Symbolet paa den højeste Grad af Heltkraft og uovervindelig Styrke. Ogsaa ham gjør Mythen til en Søn af Zeus; hans Moder Alkmene var gift med en Konge Amphitryo, Perseus's Sønesøn. Sagnet tillægger ham 12 Heltgjerninger, meest bestaaende i Noveres og vilde Dyr's Udryddelse, som hans Slægtning Eurystheus, Konge i Tiryns, paalagde ham at udføre; i det Hele henhørtes saadanne berømmelige Gjerninger, hvortil en overmenneskelig Kraft syntes at udfordres, helst til denne Helts Navn som det stærste af alle; ogsaa østerlandske, især phœniciske Sagn knyttedes til hans Historie — som ovenfor antydet (den tyriske Hercules) — f. Ex. Sagnet om hans Vandring til det yderste Vesten og de Støtter, han der opreiste; først ved Jordens Ende, hvor Solen synker ned i Havet, kunde Maalet tænkes for en saadan Helts Bane. Angaaende hans Dødsmaade beretter Mythen, at han lod sig opbrænde paa Bjerget Eta for at ende de Piinsler, som foraarjagedes ham ved Giften af Centauren Nessus's Blod,

*) Efter Danaus kaldes Grækerne ofte Danaer; ogsaa kaldes de Argiver, fordi Argos i den ældste Tid var den bergmæsteste Stad i Grækenland.

hvormed hans Gemalinde Deianira havde bestreget en Klædning, hun sendte ham, fordi hun ved dette Middel troede at sikke sig hans Kjærlighed, samt at han efter Døden blev optaget i Gudernes Samfund. Danaus's Slægt blev fortrængt af en senere Indvandret, Phrygeren Pelops's Efterkommere, efter hvem hele Halvøen fik Navnet Peloponnes, fordi hans Stamme der for en Tid blev den herskende. Pelopidernes Misgjerninger og ulykkelige Skjebne er tilligemed Odys og hans Families Ulykke Hovedgjenstanden for de tragiske Digteres Behandling hos Grækerne. Pelops's Sønner, Atreus og Thyestes, ere bekjendte ved det rasende Had, der fandt Sted imellem dem, og de rædsomme Gjerninger, det forledede dem til at begaae mod hinanden. Atreus's Sønner, Agamemnon Konge i Mycenæ og Menelaus Konge i Lacedæmon, spillede Hovedroller i den trojanske Krig; efter sin Tilbagekomst fra denne blev Agamemnon myrdet af sin Gemalinde Clytæmnestra og Thyestes's Søn Egisth, med hvem hun levede i Forbindelse; for at hevne sin Faders Mord blev Orestes sin Moders Morder, og derfor plaget af Furierne.

Som det første Seetog, Grækerne gjorde, nævner Sagnet Argonauternes eventyrlige Tog. En Kongesøn Phrixus flygtede — saaledes beretter det — tilligemed sin Søster Helle for at undgaae en Stedmoders Forfølgelser over Havet paa en gylden Væder til Colchis; Helle druknede i det Stræde, som efter hende kaldes Hellespont; men Phrixus kom lykkeligt til Colchis, offrede Væderen og ophængte dens Skind i en Lund, hvor Landets Konge lod det bevogte af en Drage. For at hente denne Skat tilbage stillede den thesafiske Prinds Jason sig i Spidsen for det berømte Tog, der af Mythen fremstilles som et Nationalforetagende, hvori de ypperste Helte deeltog, som Hercules, Theseus, Dioskurerne Castor og Pollux og Sangeren Orpheus, om hvem der fortælles, at han ved sine Toner tæmmede vilde Dyr, standfede Floder i deres Løb og bragte Træer og Stene til at følge sig. Paa

Skibet Argo, hvorefter Toget benævnes, udgik de fra Iolkos i Thessalien og naaede efter mange Eventyr Colchis, hvor Kongens Datter Medea blev forelsket i Jason og ved Troldomskunstner hjalp ham at undgaae alle Farer og bemægtige sig Skatten, hvorpaa hun flygtede med ham. Rimeligviis betegner denne Mythe tidlig Skibsfart og en enten ved Handelsforbindelser eller ved Søeroverie tilfredsstillt Begjærlighed efter fremmede Landes Rigdomme.

Et andet endnu mærkeligere Nationalforetagende af lignende Art, som havde vigtig Indslydelse paa Grækernes senere indbyrdes Forhold, var det ved Oldtidens skønneste Digte forherligede trojanske Tog. De berømteste Fyrster og Helte fra de forskjelligste Egne af Grækenland deeltog heri, vistnok mere af Lyst til ridderlige Eventyr og Haab om rigt Bytte end for at hevne den Fornærmelse, som den trojanske Prinds Paris havde tilføjet den spartanske Konge Menelaus ved at bortføre hans Gemalinde, den skønne Helena. Hærene samlede i Aulis i Bøotien, og færtes derfra paa 1200 Skibe over til Lille-Asien, hvor de begyndte at beleire det velbefæstede Troja, som blev understøttet af adskillige af de omkringboende Folkelag. Foruden Atriderne Agamemnon og Menelaus, som fik Toget bragt istand, mærkes blandt Deeltagerne den kloge Odysseus (Ulysses) Konge paa Den Ithaka, den gamle veltalende Nestor fra det messeniske Pylus, den uforfærdede Diomedes Konge i Argos, den stærke Njar fra Salamis og fremfor alle den tappre thessaliske Prinds Achilles. Krigen førtes i 10 Aar med afvejlende Lykke; Krigsvæsenet var endnu i sin Barndom, og Beleiringskunsten var ubekendt; Kampen, som fandt Sted paa Sletterne udenfor Staden, førtes ikke efter nogen fælles Plan, men opløste sig i en Mængde enkelte Træfninger. De fornemste Helte kæmpede enkeltviis fra Stridsvogne, og betjente sig af Kastespyd og Stene; men jo mere al Kunst var borte fra Kampen, desto mere Leilighed havde de menneskelige Følelser og Lidenskaber til at udvikle sig i deres fulde Styrke. For-

bittret paa Agamemnon over en tilfæiet Fornærmelse, afholdt Achilles sig en Tid lang fra al Deltagelse i Striden; men da hans Ven Patroklos var bleven dræbt af Hektor, Priamus's tappreste Søn, ilede han rasende mod Trojanerne, færdede den ædle Hektor, og slæbte hans Lig, bundet til sin Stridsvogn, omkring sin Vens Gravhøi; dog udleverede han det til hans Fader, bevæget ved Oldingens Bønner. Snart skulde Achilles selv ende sit Liv paa de samme Sletter, hvor han havde indjaget Trojanerne saa megen Skræk; han faldt nemlig, skudt i Hælen af Paris, da han var i Begreb med at ægte en af Priamus's Døttre. Tilfidsst skal Troja være faldet ved Odysseus's List; efter hans Raad lode Grækerne, som de vilde drage bort, men skjulte sig med Flaaden bag Den Tenedos; de havde efterladt en stor Træhest, hvori nogle bevæbnede Helte vare skjulte, og en Græker, som blev tilbage, indbildte Trojanerne, at, naar den kom ind i deres Stad, vilde Lykken stedse følge dem. De lettroende Trojaner nedrev en Deel af Byens Mure for at faae Hesten ind; men om Natten vendte Grækerne tilbage; de i Hesten Indsluttede steg ud og førte deres Landsmænd ind i Staden, hvorpaa den blev opbrændt, og Indbyggerne deels dræbte, deels bortførte som Slaver. Derpaa vendte de græske Fyrster tilbage; men flere af dem maatte paa Tilbagereisen eller efter Hjemkomsten udstaae større Besværligheder og Ulykker end under selve Krigen. Agamemnons ulykkelige Skjebne er tidligere omtalt; ogsaa Diomedes blev efterstræbt af sin Gemalinde, maatte flygte og skal efter lang Omflakken være kommet til Apulien; Odysseus blev i 10 Aar kastet omkring paa Havet, og kom først efter mange Farer tilbage til sit Rige, hvor han igjen maatte tilkæmpe sig Herredømmet og sin troe Gemalinde Penelope ved at dræbe hendes Beilere.

2. Sagtiden fra det heraklidiske Tug til Solon c. 600. Med Heltene i den trojanske Krig ender de gamle græske Heroers Periode; men der følger endnu et Tidrum af omtrent 500 Aar, som hviler i et Halvmærke, inden

den fuldkommen sikkre historiske Tid begynder. I dette Tidrum udviklede Forskjellen imellem de græske Stammer sig stærkere, og betydelige Omvæltninger i Forfatningen og Omflytninger og Udvandringer af Stammerne fandt Sted, for en stor Deel foranledigede ved det dorisk-heraklidiske Tog, som c. 1100. indtraf henved et Aarhundrede efter den trojanske Krig. Aarsagen til dette mærkelige Tog var, at Hercules's Efterkommere søgte at gjøre deres Fordringer paa Peloponnes gjældende, hvorfra Danaus's Slægt var bleven fortrængt af Pelopiderne. Efterat der tidligere vare gjorte flere forgjæves Forsøg, trængte Herakliderne Temenus, Cresphontes og Aristodemus i Spidsen for Dorerne fra de nordligere Egne i Grækenland over den corinthiske Bugt ned paa Halvoen, som de erobrede med Undtagelse af det indre Bjerglandskab Arkadien og deelte imellem sig, saaledes at Temenus fik Argos, Cresphontes Messenien og Prokles og Eurysthenes, Søner af Aristodemus, som var død paa Toget, Sparta; Herakliden Metes fik Corinth, og Orylus, en Aetolier, som var fulgt med Toget, Elis. Achæerne, som saaledes bleve fortrængte fra Lakonien, lykkedes det dog under Anførsel af Pelopiden Tisamenus, en Søn af Drestes, at fordrive Jonerne fra det nordlige Kystland Egialea, som derefter kaldtes Achaia, hvorpaa disse flygtede til Attika, hvis Indbyggere herte til samme Stamme. Dorerne vare fra den Tid den herskende Stamme paa Halvoen; de ældre Beboere bleve efterhaanden undertvungne eller udvandrede, især til Lille-Asien. Fra Corinth bemægtigede Dorerne sig Megaris; ja de kom endog til Attika, idet de forfulgte Jonerne, som vare flygtede dertil, og beleirede Athen. Da Draffet havde spaaet, at Athenienserne skulde seire, naar deres Konge faldt, fattede den daværende Konge Codrus den heltmodige Beslutning at opoffre sig for at skaffe sit Folk Seieren; han sneg sig forklædt ind i den fjendtlige Leir, yppede Drætte med en dorisk Soldat og blev dræbt. Ved Efterretningen om Kongens Fald tabte Dorerne Modet og droge bort; men Athenienserne benyttede

1068. sig af denne Leilighed til at affaffe Kongemagten, idet de erklærede, at ingen Dødelig var værdig til at være Codrus's Efterfølger, og Ingen uden Zeus derefter skulde herske i Athen. I Epidfen for Staten fattes Medon, Codrus's ældste Søn, som Archont (*ἄρχων*); hans Broder Kileus drog utilfreds herover med en Deel Jonere over til Lille-Asien, hvor de grundede de berømte ioniske Colonier. Den nye Værdighed var i Begyndelsen arvelig i Medons Slægt, og beklædtes paa Livstid; men det republikanske Element gjen- trængte efterhaanden Forsfatningen meer og meer: efter omtrent 300 Aars Forløb blev den indskrænket til et Tidsrum af 10 Aar, og fra 683 valgtes aarligt 9 Archonter*) af de adelige Familier, Gupatriderne. Overalt i Grækenland frem- traadte saaledes efterhaanden i de nærmeste Aarhundreder efter det doriske Tog det Giendommelige i den græske Land i Mod- sætning til det asiatiske Væsen: i næsten alle græske Stater maatte den monarchiske Regjeringsform, som i den heroiske Tidsalder stedse viser sig som indskrænket, vige for republi- kanske Forsfatninger i de mangfoldigste Former. I det Hele var dog Aristokratie og Tyrannie de almindelige Gjemmem- gangsled til en paa Frihed og Lighed grundet demokratisk Forsfatning. Tyrann kaldtes hos Grækerne Enhver, der imod den bestaaende Forsfatning opkastede sig til Guehersker, hvad enten han regjerede godt eller slet. Tyranniet fremgik i Almindelighed af demokratiske Bevægelser, idet nemlig en Enkelt, naar Aristokraterne misbrugte deres Magt og trykkede Folket (*δῆμος*), benyttede sig af den herskende Utilfredshed til at tilrive sig Regjeringen, og ofte nedarvedes det paa flere Slægter af hans Efterkommere, inden det atter blev styrtet. Saaledes

*) Den første kaldtes specielt *ἄρχων*, ogsaa *ἐπίωνμος*, fordi Aaret benævnedes efter ham, ligesom i Rom efter Consulerne; den anden, *βουλεύς*, forestod Dffringerne; den tredie, *πολέ- μωχος*, ledede Krigsvæsenet; de 6 andre, hvem Retspleien var overdraget, kaldtes *θεσμοθέται*.

fulgte i Corinth, efterat Kongemagten var afflattet, en aristokratisk Regjering af Bacchiaderne, Efterkommere af Bacchis, en af de ældre Regenter, indtil Cypselus i Midten af det 7de Aarhundrede ved Hjælp af Folket fortrængte de ved deres Overdaadighed og Overmod forhadte Oligarcher, og opkastede sig til Tyran. Hans Sen Periander fulgte efter ham, og regjerede med Haardhed; men kort efter hans Død gjenindførtes den forrige aristokratiske Forfatning. I Epirus vedblev Kongemagten og forplantedes blandt Mæciderne, Achilles's Efterkommere*). Ogsaa Sparta havde sledse to arvelige Konger, en af Proklidernes og en af Eurysthenidernes Slægt; men deres Magt var i Fredstid meget indskrænket, og Forfatningen i Grunden aristokratisk.

Af den store Mængde græske Stater havde efterhaanden Sparta og Athen sig fremfor alle de andre, og i dem concentrerer sig det græske Folks Historie, idet næsten alle de andre græske Stæder og Stater sluttede sig til en af disse som de mægtigste, og i deres politiske Indretninger meer eller mindre nærmede sig dem som Forbilleder. Sparta og Athen repræsenterer de to Hovedstammer, som dannede den stærkeste Mod sætning i den græske Nationalitet, den doriske og den ioniske. Characteristisk for Spartanerne og overhovedet den doriske Stamme var Bedholden ved det Gamle, Fasthed og Alvor, men tillige forbundet med noget Haardt og Raat; Athenienserne og den ioniske Stamme betegnede Munterhed og Lyst til Livsnydelse, opvakt Sands for Kunst og Videnskab, men tillige Yppighed, Blødagtighed og Ustabilitet; og denne Mod sætning fremtraadte i deres Sprog (den doriske Dialect var haard ved Sammenyndingen af Consonanter, den ioniske blød ved Sammenyndingen af Vocaler), i deres Sæder og Levemaade og i deres politiske Forfatning, saaledes som denne blev bestemt ved de to store Lovgivere, Lykurg og Solon. Lykurgus var Broder til en spartansk Konge, som døde uden Børn, saa at

*) Den mærkeligste af disse Konger var Pyrrhus i næste Periode.

Thronfølgen skulde tilfalde ham; men da hans Broders Gemalinde var frugtsommelig, erklærede han, at han ikke vilde bestige Thronen, hvis hun fødte en Søn. Den ærgjerrige Dronning foreslog Lykurg at dræbe Barnet, naar han vilde ægte hende; han afslyede dette Forslag, men lod som han samtykkede, og da Barnet var født, blev det bragt til ham; men istedetfor at dræbe det lod han det udraabe til Konge. For at undgaae Dronningens Efterstræbelser forlod han Sparta, og begav sig til det doriske Greta, som var berømt ved Minos's vise Love; senere besøgte han de græske Colonier i Lille-Asien, hvorfra han medbragte de homeriske Digte. Efter 10 Mars Traværelse kom han tilbage til Sparta med det Forsæt at gjøre Ende paa den Forvirring, som hidtil havde plaget Staten, ved en fast Lovgivning, og for at skaffe den Indslydelse hos sine Landsmænd raadspurgte han det delphiske Orakel, som gav et aldeles fyldestgjørende Svar. Lykurgs Love, der maae betragtes deels som en Fornøelse af gamle Indretninger hos den doriske Stamme og navnlig beslægtede med Minos's, deels som staaende i nære Samklang med den doriske Land overhovedet, gif ud paa at danne Spartanerne til et haardfært og tappert Folk, hvis Særkjende var legemlig Sundhed og Styrke, Færdighed og Foragt for alle Livets Bequemmeligheder, som for alle Farer og Smerter. Ved Siden af de to Konger, hvis vigtigste Forrettigheder vare Anførselen over Hæren og den høieste præstelige Værdighed, oprettedes et Oldingsraad (*γερουσία*) af 28 Medlemmer, som maatte være over 60 Aar gamle; desuden havde Folketorsamlingerne Ret til at stemme over Kongernes og Raadets Forslag, og saaledes var Forfatningen en Blanding af de meest forskjellige Elementer, det monarchiske, aristokratiske og demokratiske; dog var det aristokratiske Element det overveiende, især efterat de 5 Ephorer længere hen i Tiden havde faaet den høieste Magt, som de endog kunde anvende imod Kongerne. For at tilveiebringe Lighed i Formuen deelte Lykurg hele det lakoniske Gebeet i lige store Lodder, af hvilke Spartanerne eller de egentlige Borgere,

Efterkommerne af de indvandrede Dorier, fik 9000, og Perioikerne eller Lacedæmonierne, Landbeboerne, Efterkommerne af de overvundne Achæer, 30,000; og han traf adskillige Foranstaltninger for i Tiden at vedligeholde denne Lighed, hvilket dog kun usfuldkomment opnaaedes. For at hindre overflødig Handel og den deraf følgende Overdaadighed forbed han Brugen af Guld og Sølv og indførte Jernpenge, hvis Bægt besværliggjorde Brugen. Alle Spartanere spiste ved fælles offentlige Maaltider, hvortil Enhver gav et maanedligt Bidrag, og ude de simpleste Retter; Hovedretten var den sorte Suppe, rimeligviis en Blanding af Blod, Eddike og Salt. Sparta maatte ikke omgives med Mure og Fæstningsværker; dens Borgeres Tapferhed skulde være det sikreste Værn. De, der faldt i Kampen, bleve lovpriiste og begravede med Hædersbeviisninger; den, der flygtede eller udeblev fra Slaget, blev givet til Priis for den største Banære. Forat den Land, hvoraf det lykurgiske Lovsystem udgik, og hvorpaa dets Bestaaen beroede, kunde vedligeholdes blandt Spartanerne, blev Opdragelsen ikke overladt de Enkeltes Frihed, men gjort til et Statsanliggende. De spartanske Piger bleve fra den tidlige Ungdom hærdede og styrkede ved Legemsøvelser, forat de engang som sunde og stærke Mødre kunde føde stærke Børn. De Børn, der vare fødte med Legemsfeil eller Ansats til Svagelighed, bleve strax efter Fødselen udsatte for at omkomme af Hunger. Indtil det 7de Aar bleve Drengene opdragne af deres Mødre; fra den Tid overtog Staten ganske deres Opdragelse, og de vare inddeelte i forskjellige Afdelinger under egne dertil af Staten ansatte Opsynsmænd. Uerbødig mod Alderdommen blev tidligt indpræntet Unglingerne; de bleve vænede til at taale Hunger og Kættewaagen, Hede og Kulde, og til; at vise sig følelseløse mod legemlige Smertter. For at eve dem i Behændighed gav man dem Tilladelse til at stjæle; men bleve de grebne i Gjerningen, bleve de straffede. Fornemmelig gik dog Opdragelsen ud paa Dvølse i at brydes og bruge Vaaben; paa den aandelige Dannelse

blev dec ikke lagt synderlig Vind; dog bleve Drengene tidligt evede i let og hurtigt at opfatte det Væsentlige i et Forhold og navnlig at give træffende Svar, som udtrykte Meget i faa Ord; en saadan Tale, der udmærker sig ved kjernefuld Korthed, kaldes derfor lakonisk. Som en Følge af denne Opdragelse var Krigen for Spartanerne en Leg, Opholdet i Leiren en Fæst og Vaabensøvelser den eneste Sysfel; Huns- og Markarbeide var overladt til Slaverne, Heloterne, som bleve meget haardt behandlede, ja endog undertiden nedfæblede, naar deres Mængde gjorde dem farlige. Da Lykurg havde givet sine Landsmænd Love, forlod han Sparta, efter at have forpligtet dem ved Eed til ikke at foretage nogen Forandring i dem, førend han kom tilbage, og for at gjøre Eeden forbindende for stedse skal han før sin Død have befalet at brænde hans Lig og kaste Asken i Havet.

Med Lykurgs Love bleve Spartanerne farlige for deres Naboer, og Sparta hævede sig snart til den herskende Stat paa Peloponnes, der udøvede et Hegemonie eller Overherredømme over de øvrige. Især maatte deres vestlige Naboer, Messenierne, som beboede et langt frugtbarere Land end det raae bjergfulde Lakonien, udholde haarde og langvarige Kampe med dem, som endte med deres Stats Undergang*). Der anføres forskellige Marsager til Krigen: at nogle spartaniske Piger vare blevne overfaldne i et Tempel paa Grændsen og bortførte af messeniske Ynglinger, og at en Messenier havde dræbt adskillige Spartanere i Forbitrelse over en Udaad, som var begaaet imod ham af en Spartaner. Efter at have svoret ikke at nedlægge Vaabnene, førend Landet var erobret, 743. gjorde Spartanerne pludseligt Indfald i Messenien, hvis Indbyggere en Tid lang modstode med Held, men tilsidst

*) De messeniske Kriges Historie er meget upaalidelig, da man ene kjender den af den sildige Forfatter Pausanias, der levede i det 2det Aarhundrede e. Chr., og som sin Hovedkilde nævner en Digter i det 3die Aarh. f. Chr.

maatte indslutte sig i Bjergfæstningen Ithome. Da det delphiske Drakel havde erklæret, at Messenierne vilde seire, naar en Mo af Kongeslægten blev offret til Guderne, tilbød Aristodemus af den kongelige Familie frivilligt sin egen Datter dertil og dræbte hende selv; han blev siden valgt til Konge og slog Spartanerne ved Hjælp af Arkadierne og Argiverne; men da et andet Drakelsvar var blevet opfyldt af Spartanerne, tabte Messenierne Modet, og Aristodemus dræbte sig selv paa sin Datters Grav, hvorpaa Ithome blev indtaget. En Deel af Messenierne flygtede; de Dvrige maatte under- 724. kaste sig og betale en aarlig Afgift. Da Spartanerne vare komne tilbage, behandlede de de Bern, der vare fødte under Krigen (Partheniere d. e. Jomfrubørn) med Foragt, hvorfor de sammensvore sig med Heloterne mod Staten; da Sammensværgelsen opdagedes, bleve de forviste og begave sig til Italien, hvor de anlagde Tarent. I 40 Aar hare Messenierne det spartanske Nag; men imidlertid var en kraftfuld Ungdom opporet, som brændte af Begjerlighed efter at hevne den Fædrene tilseiede Uret. Med Aristomenes, en Helt af den gamle Kongestamme, i Spidsen, og understøttet af Raboestaterne, tilseiede de Spartanerne flere Nederlag, hvorpaa disse 685. efter Draklets Anviisning bade Athen om en Anfører, og det sendte dem Digteren Tyrtaeus, som opflammede deres Mod ved sine herlige Krigsfange. Ved Forræderie af Messeniernes Bundsforvandte, den arkadiske Konge, seirede Spartanerne, og Messenierne maatte nu ogsaa i denne Krig indslutte sig i en Bjergfæstning, i Tra. Herfra gjorde Aristomenes hyppigt Udfald og plyndrede det spartanske Gebeet. Engang, da han havde vovet sig for langt, blev han fangen og nedstyrtet i en Hule, men reddedes som ved et Underværk og kom tilbage til Tra. Endelig blev Fæstningen pludseligt overrumplet; efter et heltmæssigt Forsvar, da de ikke længer kunde modstaae Dvermagten, drog Aristomenes bort 668. med Resten af sin Hær igjennem de fjendtlige Rækker, som frivilligt aabnede sig, og begav sig til Arkadien; senere gif

han til Rhodus, hvor han døde. De flygtede Messeniere droge under hans Sønns Anførsel til Italien, hvor de udfæstede deres Landsmænd i Rhegium imod Staden Zankle paa Sicilien, som de indtog og bebyggede under Navnet Messana. De Messeniere, som bleve tilbage, bleve gjorte til Slaver af Spartanerne; først i næste Periode bleve Messeniernes befrie og deres Stat gjenoprettet ved Spaminondas.

3. Den historiske Tid fra Solon til Perserkriegen. Først henved 300 Aar efter Sparta fik den athenienske Stat ved Solon en fast Form, hvis Nødvendighed ogsaa her fremkaldtes ved indvortes Uroligheder og allehaande Forvirring; den aristokratiske Form, som havde udviklet sig af den monarchiske, passede nemlig ikke for det demokratiske Folk. Man længtes efter en fast Lovgivning og Forsatning, og overdrog Archonten Draako at give Love; men de statsborgerlige Forhold ordnede han ikke, og hans Loves overdrevne Strengthed — han satte nemlig Dødsstraf for den mindste Forbrydelse — gjorde, at de ikke kunde holde sig. Gjæringen vedblev, og en fornem Borger ved Navn Cylon søgte at tilrive sig Herredømmet i Athen og bemægtigede sig Akropolis; men under Anførsel af Alkmaoniderne*) stormede Athenienserne Borgen, hvorpaa Cylons Tilhængere bleve dræbte, skjøndt de havde taget deres Tilflugt til Alteret. Denne Krænkelse af Helligdommen væltede alt Hadet over paa Alkmaoniderne, som bleve fordrevne, og de heftigste Stridigheder herskede fra nu af imellem de forskellige Partier. Til Lykke for Athen levede dengang Solon, en af Oldtidens berømteste Mænd, som allerede havde skaffet sig fortrinlig Anseelse ved flere Gjæringer, han havde udført til Statens Bedste, især ved at tilbageerobre Den Salamis, som var bleven Athenienserne fratagen af Megarenserne. Han blev valgt til Archont, og

*) Alkmaoniderne vare Efterkommere af Alkmaon, der nedstammede fra Kongeslægten og var den sidste Archont paa Livstid.

det blev ham overdraget at ordne Forfatningen ved en bestemt Lovgivning. Solons Love vare grundforskjellige fra Lykurgs, hvilket ikke saa meget maa tilskrives Forskjellen i Tiden, som den store Forskjel imellem den doriske og den ioniske Land; de bare gaafte Humanitetens Præg, idet de havde til Hensigt at danne Athenenserne til rettskafne, sødelige, oplyste Borgere. Han nedsatte Gjælden, der hvilede tungt paa de fattige Borgere, og inddeelte Borgerne i 4 Classer efter deres Formue. Ved Siden af de 9 aarlige Archonter oprettede han et Raad (*Βουλή*) af 400 Medlemmer, som valgtes af de tre første Classer; men den hieste Magt udøvede Folkeforsamlingerne, hvor alle Borgere havde lige Stemmeret, og saaledes var det demokratiske Element det fremherskende i den atheniensiske Forfatning. Areopagus, den øverste Domstoel i Athen, fik en forbedret Indretning; dens Medlemmer, som bestode af de aarligt afgangende Archonter, holdt deres Forsamlinger om Natten, forat de ikke ved at see den Alflagede skulde bringes til at afvige fra Retfærdighed. Sønner vare forpligtede til at underholde deres Forældre, naar de havde ladet dem lære noget Nyttigt; Enker og Børn, hvis Forsørgere vare faldne i Krigen, skulde underholdes paa offentlig Bekostning. Da Solon havde givet Athen Love, forlod han det, og bereiste forskjellig Lande; paa disse Reiser kom han, som ovenfor anført, til den lydiske Konge Cresus. Efter hans Vortgang begyndte Partiestridighederne igien, og heraf benyttede en af hans Slægtninge Pisistratus sig til at opsvinge sig til Tyran ved Hjælp af de fattigere Borgere, hvis Yndest han 560. havde vundet ved sin Gæmildhed og Bølgelighed. To Gange blev han fordrevet af sine Fjender, i hvis Spids Alkæmoniden Megakles stod; men efterat han tredje Gang var kommen i Besiddelse af Herredømmet, beholdt han det til sin Død; han regjerede med Raadehold og Retfærdighed, og udbredte aandelig Dannelse i Athen ved sin Yndest for Videnskab og Kunst. Hans Sønner, Hippias og Hipparchus, fulgte efter ham, og regjerede i samme Land; navnlig begun- 528.

stigede de Digtere og Kunstnere; men Athenienserne begyndte at fjedes ved Cneherredømmet, og to Unglinger, Harmodius og Aristogiton, som troede sig personligt fornærmede, besluttede at dræbe Pisistratiderne. Hipparch faldt for deres Dolke, men Hippias undkom, og da han nu var bleven mistænkelig, regjerede han saa voldsomt, at Athenienserne ved Spartanernes

510. Hjælp fordrev ham, ligesom de lagde deres Tyranhad for Dagen ved at opreise Billedstøtter til Ære for Harmodius og Aristogiton og forherlige deres Navne i Sange. De fordrevne Alkmaonider kom nu igjen i Anseelse, og Klisthenes, som stod i Spidsen for dem, foretog adskillige Forandringer i Forfatningen, som havde til Hensigt at befæste og udvide Demokratiet; saaledes deelte han Folket i 10 Stammer (*φυλαί*) istedetfor de 4 gamle, hvorved Borgerne blandedes, og udvidede Antallet af Raadets Medlemmer til 500, 50 af hver Stamme; ogsaa tillægges ham Indførelsen af Ostracismen *) eller Forvisning af Borgere, der ansaaes farlige for Folkets Frihed. Spartanerne, som frygtede Athens Opkomst under den demokratiske Forfatning, søgte med deres Konge Kleomenes i Spidsen at gjenindsætte Tyranner, først Isagoras, Hovedet for det aristokratiske Partie, og siden den fordrevne Hippias, men disse Forsøg mislykkedes; hvorpaa Hippias begav sig til den persiske Konge Darius og ophidsede ham til den mærkværdige Krig mod Athen, hvormed næste Periode begynder.

4. De græske Colonier. Af største Bigtighed for Culturens Udbredelse paa Jorden var Anlæggelsen af de mange græske Colonier i forskjellige Lande; allerede meget tidligt udvandrede nemlig Grækerne af forskjellige Marsager over Havet paa begge Sider til Lille-Asien og Nedre-Italien; og hvorhen de kom, bevarede de stedse den Landsoverlegenhed og det høie Fortrin i Dannelse, hvorved Grækerne udmærkede

*) Navnet kommer af *ostrakon*, Potteskaar, hvorpaa Borgerne skrev Dens Navn, de vilde have forvist.

sig fremfor alle andre Folk i Oldtiden. I nye Overeensstemmelse med den helleniske Aand bestode disse Colonier som selvstændige Stater, der kun stode i et Pietetsforhold til Moderstaten, og saaledes for det Meste ordnede deres borgerlige Forfatning efter dennes. Udvandringerne til Lille-Asien bevirkedes især ved Doriernes Tog til Peloponnes, som satte de helleniske Stammer i Bevægelse; paa Vestkysten af Halvøen og de udenfor liggende Øer, Lande som i Skønhed og Frugtbarhed overgik Moderlandet, anlagde nordligst Colerne, i Midten Zonerne, som under Nileus's Anfærsel udvandrede fra Attika efter Codrus's Død, og sydligst Dorierne de berømteste af alle græske Colonier. Af de æoliske Colonier, der bestode af 12 indbyrdes forbundne Stæder (Æolis), vare Mytilene paa Den Lesbos og Smyrna, som siden kom til det ioniske Forbund, de mærkeligste. Ogsaa Zonerne anlagde paa Kysten af Lydien og det nordlige Carien og paa Øerne Samos og Chios 12 Stæder eller Smaastater, som udgjorde et Forbund (Jonien), og holdt Forsamlinger (Panionia) ved et Poseidonstempel i Nærheden af Forbjerget Mycale; disse Stæder blomstrede fortrinligt ved Handel og Cultur, i hvilken Henseende de asiatiske Zoner endog gif forud for deres Landsmand i Moderlandet; de mærkeligste vare Milet, en af de betydeligste Handelsstæder i Oldtiden, som igjen stiftede 70—80 Colonier, Phocæa, ligeledes en vigtig Handelsstad, og Ephesus med sit berømte Artemistempel. Paa Cariens Kyst og paa Øerne Cos og Rhodus anlagde Dorierne 6 ligeledes indbyrdes forbundne Stæder. Alle disse Colonier havde republikanske Forfatninger; de bleve bragte i Afhængighed af Cræsus, og kom tilligemed Lydien under Cyrus; men Indbyggerne i Phocæa vilde heller forlade deres skjønne Fædreland end taale fremmed Herredømme: de udvandrede, og efter lang Omflakten paa Middelhavet anlagde de paa det fjerne Galliens Kyst det berømte Massilia.

Ogsaa paa Nordkysten af Lille-Asien ved det sorte Hav fandtes en Mængde græske Colonier, meest anlagte fra Milet,

hvoriblant **Sinope**; ja endog Nord for dette Hav paa det tauriske **Chersones** bestod et lille græsk Kongerige **Vosporus**. I **Macedonien** vare **Potidæa** og **Olynth**, i **Thracien** **Byzants** fortrinligt mærkelige. Paa **Afrias** Nordkyst anlagde Grækerne **Cyrene**, en vigtig Handelsstat.

De mærkeligste græske Colonier efter dem paa **Lille-Afrens** Vestkyst vare Colonierne i **Redre-Italien** og paa **Sicilien**; det første Land kaldtes **Stor-Grækenland** af de mange Colonier. De bleve i det Hele anlagte senere end Colonierne Ost for **Moderlandet**, meest i det 8de og 7de **Arhundrede**, og medens den ioniske Stamme var den fremherskende i **Afsien**, var den doriske det i **Italien**. **Cumæ** var den ældste af disse Colonier, anlagt e. 1050; **Tarent**, som blev anlagt i Slutningen af det 8de **Arhundrede** af spartanske **Partheniere**, opnaaede ved sin Handel en høi Grad af Velstand; **Sybaris**, hvis Indbyggere vare bekjendte for deres **Overdaadighed** og **Blodagtighed**, blev i Slutningen af **Perioden** ødelagt af Indbyggerne i en anden græsk Stad **Croton**; **Lokri** er bekjendt ved sin vise Lovgiver **Zaleucus** i Midten af det 7de **Arhundrede***). Paa **Sicilien**, hvor Grækerne efterhaanden blev **Hovedfolket**, og alle de vigtigste Stæder vare af græsk Oprindelse, var **Syracusæ**, anlagt 735 fra **Corinth**, en af de berømteste Stæder i **Oldtiden**; **Messana** blev, som ovenfor bemærket, bebygget af **Messeniernerne** efter den anden **messeniske Krig**.

5. Grækernes Religion, Poesie og Videnskabeligbed, Nationalfester m. m. Imedens Grækerne i politisk Henseende vare adspaltede i en utallig Mængde **Smaa-stater**, idet næsten hver Stad med sit **District** udgjorde en egen Stat, vare de paa den anden Side ved mangfoldige **Baand** nie sammenknyttede til eet Folk. Saadanne **Baand** vare den fælles Religion og de dertil knyttede **Drakler**, det

*) En anden berømt Lovgiver, der var samtidig med **Zaleucus**, var **Charondas** i den græske Stad **Catana** paa **Sicilien**.

fælles Sprog og den deraf følgende fælles Literatur, de hellige Fester og Lege og Forbundsforfæmlingerne. Grækerne (Mythologie) udmærkede sig ved Dybsindighed og poetisk Skjønhed fremfor alle andre Folks i samme Grad, som Grækerne i aandelig Henseende stode over dem alle; deres fornemste Guddomme vare Zeus (Romernes Jupiter), Gudernes og Menneskenes Fader og Konge, Hera (Juno), hans Gemalinde, Gudernes Dronning, Phobus eller Apollo, Symbol paa Solen, Musikens og Digtkunstens Gud, og hans Søster Artemis (Diana), Symbol paa Maanen, Jagtens Gudinde, Pallas Athene (Minerva), Videnskabens og Kunstens Gudinde, Athens Skytsgudinde, Mars (Mars), Krigens Gud, Aphrodite (Venus), Skjønhedens og Kjærlighedens Gudinde, Symbol paa Naturens skabende og fornyende Kraft, Poseidon (Neptun), Havets Gud, Pluto, Underverdenens Gud, Hermes (Mercurius), Dødsens og Forretningernes, navnlig Handelsens Gud og Gudernes Sendebud, Symbol paa Forstand og Klogskab, Hephaestus (Vulcanus), Symbol paa Ilden, Demeter (Ceres), Symbol paa Jordens Frugtbarhed og den ved Agerdyrkningen bevirkede Kultur. Gudernes Boliger tænkte man sig paa det høie thessaliske Olymp. Ogsaa den ældste Tids berømte Helte, der antoges at være af halv guddommelig, halv menneskelig Oprindelse, dyrkedes som Halvguder eller Heroer. Gudernes Dyrkelse fandt Sted i Tæmpler; og paa nogle Steder, som troedes begunstigede ved Guddommens umiddelbare Nærværelse, raadspurgte man dem om tilkommende Ting, hvorpaa deres Præster eller Præstinder gave Svar; det ældste af disse Orakler var det pelagiske Zeus-Orakel i Dodone; det berømteste var Apollons Orakel i Delphi, som ikke blot raadspurgtes af Grækerne i alle vigtige Anliggender, men ogsaa af Fremmede, som Cæsar; især stod Oraklet i fortrinlig Anseelse hos den doriske Stamme. Orakelsvarene gaves af Præstinden Pythia, og meddeelttes de Spørgende ved Præsterne; Tæmplet samlede efterhaanden umaadelige Rigdomme ved de

Aldspørgendes Gaver og helliget Bytte efter vundne Seire. Paa enkelte Steder var Gudsdyrkelsen forbunden med My-
 sterier d. e. visse Ceremonier, hvori kun de Indviede maatte
 deeltage, og som holdtes hemmelige for Mængden; de mær-
 keligste vare de eleusinske Mysterier, forbundne med Demeters
 Dyrkelse. I nye Forbindelse med Religionen stod den ældste
 Poesie. De ældste Sangere, Amphion og Orpheus, i
 den mythiske Tid ere tidligere omtalte. Homer, hvis Levetid,
 Fødested og Livsomstændigheder ere aldeles ubekjendte, tillægges
 de to ældste og berømteste Digte fra Oldtiden: Iliaden og
 Odysseen; det første, som besynger en Episode af den tro-
 janske Krig i dens 10de Aar (fra Achilles's Brede til Hektors
 Begravelse), og som er Hovedkilden til vor Kundskab om
 denne Krig, har til alle Tider været beundret som et uover-
 træffeligt Mesterværk i den episke Poesie, hvori Characterer
 og Begivenheder ere skildrede med den høieste Grad af Sand-
 hed og Ansuelighed; det andet, som beskriver Odysseus's
 Eventyr paa hans Omflakken efter Krigen og hans Tilbage-
 komst til sit Rige, er en tro Afbildning af dens Tids Cul-
 tur og Levemaade. Rimeligviis hidrøre disse Digte ikke fra
 Gen, men fra en heel Digterstole, som formodentlig begyndte
 med Homer, hos Jonerne i Lille-Asien (Homeriderne, maaskee
 paa Den Chios); de bleve først bekjendte i det europæiske Græc-
 kenland ved Lykurg, og samlede og nedskrevne under Pisi-
 stratus og hans Søner, efterat de tidligere vare blevne mundtligt
 forplantede ved Sangere (Rhapsoder). Noget senere end
 Homer levede Hesiodus i Bøotien, hvis Digte, navnlig Theo-
 gonien, tilligemed de homeriske ere Hovedkilden til den græske
 Mythologie. Men i det Hele blomstrede Poesie og Videnska-
 belighed i den ældste Tid meest hos de asiatiske Grækere;
 saaledes levede i Mytilene den lyriske Digter Alceus og den
 af sine Kjærlighedsfange bekjendte Digterinde Sappho; fra
 den ioniske Stad Teos var den erotiske Digter Anakreon,
 fra Phrygien den ældste Fabeldigter Hesopos; ogsaa de
 ældste Philosopher, hvis Undersøgelser især vare rettede paa

Naturen, levede blandt Jonerne (den ioniske Skole). Af Wiismand, som gave praktiske Lovregler, nævnedes Grækerne 7 samtidige som de fortrinligste, deriblandt Athenienseren Solon, Milesieren Thales, den veltalende Bias fra Priene, Pittacus fra Mytilene, som befriede sin Fædrenebstad fra Tyranner, og frivilligt nedlagde Magten efter at have gjenoprettet Orden, og den ovennævnte corinthiske Tyran Periander. Philosophen Pythagoras fra Samos stiftede henimod Slutningen af Perioden i Croton i Nedre-Italien en Skole eller et Broderskab af Philosopher, som i Fællesskab førte et strengt regelmæssigt, til videnskabelige Cyster og moralsk Fremskriden helliget Liv (Pythagoræerne).

Vigtige Forbindelsesmidler for Grækerne vare endelig de hellige Fester og Lege, samt Forbundsforsamlingerne. Af de første vare de olympiske de berømteste; de holdtes hvert femte Aar ved Midjommertid i Olympia i Landskabet Elis, og vare helligede Zeus. Deres Stiftelse naaer op til den mythiske Tid; de bleve fornyede og fik en forandret Indretning ved Iphitus Konge i Elis, Lykurgs Samtidige. Kun frie Grækere af ulastelig Wandel havde Adgang til disse Lege, og først efter omhyggelig Forberedelse; Legene varede i 5 Dage og bestode i Beddekjærsel, Beddeløb, Bryden, Kævekamp, Springen og Kasten med en Metalstive, kaldet Diskus; Seierherrerne bleve bekrandsede og stode i stor Anseelse. Da disse Fester tjente til at forene alle Grækere, bleve de ogsaa gjorde til Grundlag for en fælles Tidsregning, som begynder med 776 f. Chr., den Fest, ved hvilken Seiervindernes Navne først bleve opførte; ifølge denne Tidsregning deles Tiden i Olympiader eller Tidsrum af 4 Aar, der forløbe imellem Festerne. Ogsaa paa andre Steder i Grækenland holdtes lignende Lege, der dog aldrig naaede den Anseelse, som de olympiske, nemlig de pythiske til Ere for Apollo ved Delphi, de isthmiske paa den corinthiske Tange, helligede Poseidon, og de nemeiske ved Nemea i Argolis til Ere for Zeus. Af Forbundsforsamlingerne vare Amphiktyonernes, som

holdtes i Delphi og ved Thermopylæ, de mærkeligste. Det amphiktyoniske Forbund, hvis Stiftelse mythisk føres tilbage til Amphiktyon, Hellens Broder, var en religiøs-politisk Forening af endeel græske Folkeslag, som havde den dobbelte Hensigt, at overholde de folkeretlige Forhold, og saaledes domme i opkomne Stridigheder, og at frede om Helligdommene, navnlig beskytte det delphiske Tempel og bestyre de pythiske Lege.

III. Rom under Konger.

Naar man følgende den Bei, Culturen har taget, fortsætter Vandringen igjennem Oldtidens Historie fra Ost til Vest, kommer man sidst til det andet mærkeligste Folk i samme, Romerne, hvis Barndomsalder indtræffer i denne Periode. Italien var i den ældste Tid beboet af mange forskjellige Folkeslag, hvis Oprindelse og indbyrdes Slægtskab det er meget vanskeligt at angive; blandt disse vare ogsaa Pelasger, rimeligviis beslægtede med de græske. Men det mærkeligste af alle disse Folk var Etruskerne eller Tuskerne, som tidligt vare udbredte over hele den nordlige Deel af Italien, men senere indskrænkedes til det egentlige Etrurien, hvor de levede i 12 indbyrdes forbundne Smaa-stater under en præstelig-aristokratisk Forfatning. Deres Stæder vare omgivne med Mure, hvoraf der endnu findes Levninger, der ligne de ældgamle cyklopiske Mure i Grækenland; de dreve betydelig Handel og vare i Besiddelse af en Cultur, som siden udøvede stor Indflydelse paa Romerne; især var alt til den religiøse Cultus Henhørende, Offerfester og Ceremoniér, fortrinligt uddannet; ogsaa den Kunst at udtyde Tegne paa Fremtiden, og af Offerdyrenes Indvolde, Fuglenes Flugt, Lynild o. s. v. at slutte sig til Gudernes Villie kom fra Etruskerne til Romerne; af Kunstfager, som ere tilkørs fra dette Folk, mærkes især deres Vaser. I samme Forhold,

som Romerne udvidede deres Herredømme, sank Etruskerne's Magt, og de bleve tilsidst ganske undertvungne af dem. I Latium skal Evander fra Arkadien i Midten af det 13de Aarh. f. Chr. have grundet en Colonie paa Palatinerbjerget, det Sted, hvor siden Grunden blev lagt til Rom, og indført Gudsdyrkelse og Bogstavskrift; ligeledes lader Sagnet Æneas med sine flygtende Trojanere nedsatte sig blandt de ved en Blanding af gammel-italiske (aborigines) og græsk-pelasgiske Stammer opkomne Latiner, bygge en Stad Lavinium, og hans Søn Iulus eller Æscanius Alba longa, Roms Moderstad, hvor hans Efterkommere derpaa regjerede. Selve Roms Oprindelse og Historie i de første Aarhundreder er indhyllet i Digt og Fabler. Om trent 400 Aar efter Albas Anlæggelse skal en af dets Konger Numitor være bleven stødt fra Thronen af sin Broder Amulius, som dræbte hans Søn og gjorde hans Datter Rhea Sylvia til Bestalinde d. e. Gudinden Vestas Præstinde, fordi hun som saadan stedse maatte forblive Jomfru. Desuagtet fødte hun ved Guden Mars Tvillinger, som Amulius lod udsætte i Tiberen, men de bleve opammede af en Ulvinde og fundne af en af Kongens Hyrder, som opdrog dem under Navnene Romulus og Remus. Tidligt udmærkede begge Drengene sig ved Mod og Legemsstyrke, og de bleve tilsidst kjendte af deres Morfader, som de igjen hjalp paa Thronen, hvorpaa de fik Tilladelse til at bygge en Stad paa det Sted, hvor de vare blevne udsatte og reddede. Men snart opkom der Strid imellem dem, og Romulus dræbte Remus. Derpaa grundede han Staden, som blev kaldet Rom, paa den palatinske Høi, og 753. for bedre at befolke den aabnede han et Fristed for Misforvorneede og Forviste fra Naboeftaterne. For at faae Osvinder sendte han Bud til de nærmeste Folkeslag med Anmodning om at overlade hans Folk deres Døttre; men Gesandterne bleve overalt haanligt afviste. Romulus besluttede nu ifølge Sagnet ved List og Magt at opnaae sit Ønske, og foranstaltede i denne Hensigt hellige Lege, til hvilke han indbød Na-

boefolkene. Disse kom i Mængde; men medens Alles Opmærksomhed var henvendt paa Festen, brøde de romerske Unglinger frem og grebe Fruentimmerne, hvis overraskede Frænder maatte flygte. For at hevne sig paaførte de fornærmede Folkeslag Romerne Krig, men bleve alle overvundne, kun ikke de tappre Sabiner, som endog trængte ind i Rom, hvor et heftigt Slag leveredes imellem de to fjendtlige Folkeslag, men afbrødes derved, at de bortrøvede Sabinerinder styrtede sig ind imellem deres kæmpende Mand og Slægtninge, og ved deres Bønner og Taarer tilveiebragte Fred. Denne kom istand paa de Betingelser, at Romer og Sabiner skulde udgjøre eet Folk, som skulde kaldes Quiriter efter Sabinernes Hovedstad Cures, og at Sabinernes Konge Titus Tatius skulde være Romulus's Medregent. Da Tatius kort efter myrdedes, blev denne atter Gueberster*). Sagnet tilskriver Romulus de ældste Statsindretninger i Rom: Inddelingen af Patricierne eller de oprindelige Borgere med fulde Rettigheder i 3 Stammer (tribus) og hver af disse i 10 mindre Afdelinger (curiæ), efter hvilke de ældste Folkeforsamlinger (comitia curiata) holdtes, Drettelsen af Raadet (senatus), der først bestod af 100 Medlemmer (patres), hvis Tal dog snart foregedes ved Optagelsen af 100 Sabiner og senere steg til 300, af en kongelig Livvagt af 300 celeres, hvoraf siden Ridderstanden opkom, og af Clientelet, ifølge hvilket Patricierne stode som Skytsherrer (patroni) i Forhold til underordnede Borgere (clientes), saaledes at de forsvarede dem i Retsfager og hjalp dem i Nød, hvorimod Klienten igjen ved forskjellige Leiligheder maatte vise Patronen Tjenester; dette For-

*) Sagnet om Sabinerindernes Rov og Romulus's og Tatius's Fællesregjering synes at være en mythisk Udfmykning af den historiske Kjendsgjerning, at Romerne og Sabinerne tidligt sammensmeltede til eet Folk, og at Hgtestab imellem begge først tilveiebragtes ved blodige Kamp. Det sabiniske Element viser sig især i den romerske Gudsdyrkelse.

hold var arveligt, men opløstes senere, og Klienterne tabte sig blandt Plebeierne eller Massen af de senere tilkomne Borgere, som vel vare fuldkommen frie, men uden Stemmeret og Adgang til Embeder og Værdigheder*). Kongens Magt var indskrænket ved Raadet og Folkforsamlingerne; Tøget paa den kongelige Værdighed var 12 Drabanter (lictiores), som een efter een gik foran Kongen, bærende Riisknipper med fremstikkende Dyrer (fascies) som Symbol paa Magten over Liv og Død. Hvad Romulus's Død angaaer, beretter Sagnet, at han i et Tordenveir blev optagen til Himmelen — maaffee blev han hemmeligt ryddet af Veien af Raadet — og Folket dyrkede sin første Konge som sin Skytsgud under Navnet Quirinus. Thronen stod derpaa ubesat i eet Aar, hvori Raadsherrerne vexelviis regjerede; men Folket forlangte en Konge, og Valget faldt paa den vise og fromme Sabiner Numa Pompilius. Han søgte at foredle de krigerske Romere, og fremstilles af Sagnet som Stifter af den romerske Statsreligion. De vigtigste Præstecollegier siges at være indstiftede af Numa: pontifices, som havde Opsigt med Alt, hvad der hørte til Religionsvæsenet, Vestalinderne, som skulde bevare Vestas hellige Ild, Salierne eller Mars's Præster, som bevogtede det himmelfaldne ancile**), og Fetialerne, som brugtes til at erklære Krig og slutte Fred. Ved enhver Stats-

*) Saaledes efter Niebuhr, den skarpsindigste Forfatter i Roms Historie. Efter den ældre Anskuelse vare Romerne allerede i den ældste Tid deelt i Patricier (Adel), Efterkommere af de af Romulus valgte Raadsherrer, og Plebeier (de ringere Borgere) — ikke blot Patricierne, men samtlige Borgere deelt i Tribus og Curier — og Klienterne ikke forskjellige fra Plebeierne. •

**) Ancile var Gudens Mars's Skjold, som ifølge Sagnet faldt ned fra Himmelen under Numas Regjering. Det førtes som Romernes Skytshelligdom med i Krigen tilligemed 11 andre, der bleve forfærdigede i Lighed med det, forat det ikke saa let skulde beriskenne.

handling bleve Guderne forud raadspurgte af dertil paa etruskisk Viis indsatte Augurer og Haruspices; de første spaaede af Fuglenes Flugt og Skrig, Hønsenes Vden, Torden og Lynild, de sidste af Dfferdyrenes Fald og Indvolde. Under hele Numas Regjering vrede Romerne Fredens Velsignelser; hans vise Indstiftelser tilskriver Sagnet Sammenkomsten, han havde med Nymphen Egeria. Aldes forskjellig fra Numa var hans Efterfølger, den krigeriske Tullus Hostilius. Under ham udbrød en Krig med Roms Moderstad Alba longa; da begge Hære stode opstillede til Slag, besluttede de at afgjøre Striden ved en Kamp imellem enkelte Mænd af hvert Partie, de 3 Horatier og 3 Curiatier, og da den ved Horatius's Seier var afgjort til Fordeel for Romerne, maatte Albanerne underkaste sig. Eiden, da de viste sig troløse mod Romerne, blev Alba edelagt, og dens Indbyggere flyttede til Rom, som ved denne Tilvært og den ovenfor omtalte af Sabinerne fik en betydelig Størrelse og udvidede sig over flere til Palatinerhjerget grændsende Høie. Tullus blev efterfulgt af Ancus Martius, en Datter søn af Numa og viis og fredeligsindeet ligesom denne, hvis religiøse Indstiftelser han fornyede og fuldstandiggjorde. De Krige, som flere Nabofolk under hans Regjering paaførte Romerne, fik et heldigt Udfald for disse, og han grundede i Ostia ved Tiberens Udløb den første romerske Colonie. En Fremmed af corinthisk Herkomst, som under Ancus kom fra den etruskiske Stad Tarquinii til Rom, og her vandt Kongens Indest i den Grad, at han indsatte ham til Formynder for sine Sønnen, tilvendte sig ved hans Død Regjeringen og besteg Thronen under Navnet Tarquinius Priscus (d. Eldre). Han fortsatte heldigt Krigene med Roms Fjender, og begyndte at forskjønne Staden; saaledes anlagde han circus maximus, en stor Plads til Kamplege, byggede Cloakerne eller underjordiske Høelvinger, igjennem hvilke al Ureenlighed fertes fra Staden ud i Tiberen, forskjønede forum, hvor Folkeforsamlingerne holdtes, og lagde Grunden til det berømte Jupiterstempel paa den capitolske

Hæi. Det var denne Konge, som ved at optage 100 nye Medlemmer i Raadet (*patres minorum gentium*) forøgede Senatorernes Antal til 300. Han blev dræbt paa sine forurettede Myndlingers Anstiftelse og efterfulgt af sin Svigersøn *Servius Tullius*. Denne Konge tilveiebragte en til fælles Gudsdyrkelse knyttet Forbindelse imellem Rom og de latinske Stæder; men især er hans Regjering mærkelig derved, at han organiserede Statsforfatningen, og ved ogsaa at indrømme Plebeierne Andeel i Regjeringen lagde Grunden til Ligevægt imellem Stænderne, idet han deelte samtlige Borgere efter deres Formue i 6 Afdelinger (*classes*), som igjen indbefattede 193 Underafdelinger (*centuriæ*), der hver havde een Stemme paa *comilia centuriata*; den første Klasse indbefattede 98 Centurier, den sidste (*proletarii, capite censi*), som var fri for Krigstjeneste, udgjorde kun een Centurie. Ved denne Indretning kom Krigens og Skatternes Byrder meest til at hvile paa de rigere Borgere, men de fik tillige størst Andeel i Regjeringen; naar nemlig hele første Klasse var enig, kunde den alene ved det overveiende Antal af Centurier faae sin Villie sat igjennem. Efter fem Mars Forløb foretoges en ny Undersøgelse af Formuen (*census*) og derefter Omflytning i Glasjerne. *Servius Tullius* blev ynkeligt myrdet af sin Svigersøn *Lucius Tarquinius*, en Søn eller Sønesøn af den ældre *Tarquinius*, som tilskyndedes dertil af sin Gemalinde, *Servius's* unaturlige Datter *Tullia*. *L. Tarquinius Superbus* (Tyranen) var Roms sidste Konge. Han søgte at vedligeholde Herredømmet paa samme Raade, som han havde skaffet sig det, ved Bold og Grusomhed, og gjorde derved Kongemagten almindelig forhadet. Forøvrigt gjorde han betydelige Erobringere fra Nabofolkene, anlagde Colonier i de erobrede Districter, fuldførte Templet paa *Capitolium* *),

*) I dette Tempel opbevarede de sibylliske Bøger, som *Tarquinius* efter Sagnet havde faaet af en Kvinde (den cumæiske *Sibylla*), og hvori Rigets Skjebne troedes at være optegnet. De bleve raadspurgte som et Orakel under forskellige Omstændigheder.

og omgav Regjeringen med en Glæde, som dog snart skulde ophøre. Medens Kongen beleirede Ardea, Rutulernes Hovedstad, blev den skønne Lucretia, som var gift med en af hans Slægtninge L. Tarquinius Collatinus, voldtaget af hans Søn Sextus Tarquinius, hvorpaa hun dræbte sig selv. L. Junius Brutus, som ogsaa var beslægtet med Kongehuset, sammenkaldte Folket, viste det Lucretias blodige Lig og skildrede Tarquiniernes Misgjerninger med saa stærke Farver, at det strax fattede den Beslutning, at Tarquinius og hans Familie skulde være forviist fra Rom, og Kongemagten for stedse affasset; derpaa indførtes en republikansk Forfatning, og to Consuler, som aarligt skulde vælges blandt Patricierne, kom til at staae i Spidsen for Staten; de første vare Brutus og Tarquinius Collatinus. Kongen, som paa Efterretningen om det Forefaldne var ileet til Rom, men fandt Portene lukkede, begav sig til Etrurien, hvor han opbidse Stæderne Veii og Tarquinii mod Rom, ligesom han ogsaa hemmeligt indledede en Forbindelse med endeel unge Romere, som vare utilfredse med den foregaaende Forandring i Forfatningen. Denne Sammensværgelse, hvori Brutus's egne Sønner deltog, blev opdaget af en Slave, og Brutus gav nu et mærkeligt Exempel paa romersk Storhed, som vi oftere finde efterlignet i Roms følgende Historie, ved at tilfidesætte Faderfjærligheden for sine Pligter mod Staten: han dømte sine Sønner til Døden og lod dem henrette. Kort efter faldt han i en Dødsstraf mod en af Tarquinius's Sønner, som anførte Veienterne, men Romerne seirede, og den fordrevne Konge tog derpaa sin Tilflugt til Porsena Konge i Clusium, som paaførte Romerne en farlig Krig. Denne Krig er af Sagnet bleven udsmykket ved Beretningerne om Horatius Cocles's og Mucius Scaevolas Heltegjeringer; den første siges ene at have forsvaret en Bro, over hvilken Sjænden vilde trænge ind i Rom, indtil hans Landsmænd havde afbrudt den, hvorpaa han styrkede sig i Tiberen og lykkeligt kom over til dem; om den sidste fortælles der,

at han begav sig til den fjendtlige Leir med den Beslutning at dræbe Vorseua, men ved en Feiltagelse istedetfor Kongen dræbte hans Skriver, og at han, efter at være bleven greben og ført for Kongen, viste sin Foragt for Smerte ved at lade sin Haand brænde i en Dfferild, og forkyndte Kongen, at 300 romerske Unglinger havde forbundet sig til at dræbe ham, hvorved han blev bevæget til at slutte Fred. Men ifølge siikrere historiske Efterretninger fik Romerne kun Fred paa meget haarde Betingelser: de maatte nemlig ikke blot tilbagegive alle deres Erobringer i Etrurien, men endog underkaste sig Vorseua, efterat han havde indtaget Rom.

Romernes Character i den ældste Tid var betegnet ved Gaardhed og krigerisk Tapperhed; Ordet virtus var Indbegrebet af alle Dyder. Deres Sæder vare raac, men usfordærvede; deres Hovednæringsvei var Agerdyrking, som befordrede Statens indre Dpfomst. Ved Romernes Religionsvæsen maa man skjelue imellem den offentlige Gudsdyrkelse, som angik hele Staten eller Dele deraf, og den private, som angik enkelte Personer eller Familier, i hvilke den arvelig forplantedes; de oprindelige italiiske Guddomme blev senere fortrængte af græske (see p. 49).

Middelalderens Historie.

Tredie Periode.

Fra Korstogenes Begyndelse til Reformationen 1517.

I. Korstogene og Middervæsenet.

Korstogenes Tidrum (1095—1291) er Christendommens Heltetid; med dem begynder man passende et nyt Afsnit i Middelalderens Historie; thi de høre til de mærkeligste Begivenheder i samme, hvad enten man betragter dem i og for sig som Ytringer af en mægtig Mand, der havde grebet Europas Folk, eller med Hensyn til de Omvæltninger, de bevirkede i mangfoldige Forhold. Fra Kirkens ældste Tider havde fromme Christne pleiet at gjøre Balfarter til de Steder, hvor Frelseren havde vandret, og at styrke deres Andagt ved at bede ved Christi Grav, over hvilken Constantin d. Store havde opført en prægtig Kirke; Araberne, som i det 7de Aarhundrede havde bemærkt sig det hellige Land, behandlede de christne Pilegrime med Skaansel; men da de seldschukiske Tyrker 1073 havde sat sig i Besiddelse af det, maatte de lide mange Undertrykkelser af dette raae Folk. Allerede Pave Gregor 7 havde fattet den Plan at befrie de Christne i Palæstina, men var ved sine Krige med Keiseren bleven hindret i at udføre den. Medens hans anden Efterfølger Urban 2 beklædte Pavestolen, optraadte Eremiten Peter fra Amiens, efter

at være vendt tilbage fra en Balsfart til Palæstina, og skildrede de Lidelser, som de Christne der maatte udstaae, og Nødvendigheden af at komme dem til Hjælp med saa glædende Begeistring, at han overalt, hvorhen han kom, opvakte en heftig Længsel efter at udrive Christi Grav af de Vantroendes Hænder. Dgsaa Paven, hvem Peter overrakte et Brevskrift fra den betrængte Patriarch i Jerusalem, blev greben af en lignende Iver, og foranstaltede en Kirkeforsamling i Clermont i Auvergne, hvor saavel Geistlige som Verdslige mødte i Mængde, og i Erkjendelse af, at Gud vilde det saaledes, besluttede at gjøre Tog mod Christendommens Fjender i det hellige Land. Disse Tog, som i to Aarhundreder satte Christenheden i Bevægelse, kaldtes Kors-
 1095
 tog, fordi de foretoges til Christi Korsets Ære, og et rødt Kors, heftet paa den høire Skulder, betegnede Deltagerne. Flere hundrede Tusinde, især Franske og Nederlændere, toge Korset, Mange bevægede ved Haab om evig Salighed, da Paven tildeelte alle Korsfarerne fuldstændigt Afslad, Andre tilskyndede af Lyst til Eventyr, Haab om jordiske Goder og mange andre Bevæggrunde. Ia Bevægelsen var saa stor, at Mange ikke engang kunde vente, indtil Fyrsterne fik Udrustningerne tilendebragte, og store uordnede Hobe uden tilstrækkelige Vaaben, uden Penge og andre Fornødenheder, samlede sig om Peter fra Amiens og en Lykkeridder Walthar Pengeløs, under hvis Anførsel de drog igjennem Tydsk-
 1096
 land og Ungarn, og efter at have begaaet mange Uorden paa Weien og have lidt et betydeligt Nederlag af Bulgarene kom til Constantinopel, hvis Keiser Alexius Comnenus lod dem sætte over til Lille-Asien, hvor de næsten alle bleve nedslaaede af Seldschukerne i Nærheden af Nicæa. Men imidlertid vare store ordentlige Hære blevne samlede af flere af den Tids berømteste Fyrster: den tappre og fromme Gottfried af Bouillon Hertug af Lothringen, Hertug Robert af Normandiet, den engelske Konge Wilhelm Erobrerens ældste Søn, Grev Robert 2 af Flandern, Grev Hugo

- af Bermandois, Broder til den franske Konge Philip 1, Grev Raimund 4 af Toulouse, den liflige Boemund Fyrste af Tarent, en Søn af Robert Guiscard, og hans Søstersøn, den unge ridderlige Helt Tancred; de to sidste anførte Italienerne. Forat ikke saa store Skarer skulde falde eet Land til Besvær, droge Fyrsterne ad forskjellige
1097. Veie til Constantinopel, og satte derfra over til Lille-Asien, hvor de forsamlede Hære udgjorde 600,000 Mennesker med Indbegreb af Qvinder, Børn og Geistlige, deriblandt 100,000 Ryttere og 300,000 Mand Fodfolk. Ved Dorylaeum i Phrygien tilkæmpede de sig, skjendt med stort Tab, en Seier over Sultanen af Iconium, som beherskede Størstedelen af Lille-Asien, og efter at være komne til Syrien, hvor Edessa overgav sig til Hertug Gottfrieds Broder Balduin, som her stiftede et lille Rige, det første paa Korstogene, rykkede Hærene imod Antiochia, hvis stærke Mure udholdt en langvarig Beleiring, under hvilken Korsfarerne maatte udstaae haarde Lidelser af Hunger og Sygdom, indtil den
1098. ved en Forræders Hjælp kom i deres Hænder, og sikredes dem ved en vidunderlig Seier over Korboga Fyrste af Mosul, som med en stor Hær var rykket imod dem*). Efter Erobringen af denne vigtige Stad, hvor der oprettedes et Fyrstendømme under Boemund, drev en almindelig Længsel efter at naae Maalet for Toget Korsfarerne mod den hellige Stad, skjendt deres Afkomst for samme forsinkedes ved indbyrdes Stridigheder imellem Fyrsterne. Jerusalem blev
1099. indtaget med Storm af den til 20,000 Krigere sammensmeltede Korshær, og efter et frygteligt Blodbad paa Muhame-

*) En Geistlig aabenbarede efter en Drem, han havde havt, for Grev Raimund af Toulouse, hvor den Landse fandtes, hvormed Christi Side var bleven gjenmemboret paa Korset, og da den var kommen tilsyne, bleve de forfagte Krigere opflammede af en Begeistring og et Med, som staffede dem Seieren.

daner og Jæder, hvormed Korsfarerne i deres blinde Iver endog troede at udøve en Gud velbehagelig Gjerning, blev den værdigste af Anførerne, Gottfried af Bouillon, valgt til Konge af Jerusalem, en Titel som den fromme Helt, idet han overtog Regjeringen, dog ikke vilde antage.

Saaledes var nu henved 500 Aar, efterat det hellige Land var faldet i de Vantroendes Hænder, et christent Kongerige her oprettet, til hvilket de mindre christne Riger, Fyrstendømmet Antiochia og Grevskaberne Edessa og Tripolis, kom til at staae i et temmelig læst Lehnforhold. Men de nye Rigers Stilling var meget farlig, da de vare omgivne af magtige Fjender, som ideligt angrebe dem, og deres Christens ganske beroede paa den Hjælp, de fik fra Europa; hertil kom, at Fyrsterne for det Meste vare indbyrdes uenige, og at de fra Europa overførte Forhold, Lehnvæsenet og Hierarchiet, væsentligt hidroge til at vedligeholde Statens Afmagt. Til Ulykke for de Christne døde Gottfried allerede Aaret efter Jerusalems Erobring; hans Broder Balduin Fyrste af Edessa, der fulgte efter ham, og først antog Kongetitlen og lod sig krone, besad ikke hans fortræffelige Egenskaber. Vel erobredes ved Hjælp af de italienske Fristæder Pisa, Genua og Venedig de vigtigste Havnestæder i Palæstina, som Cæsarea og Acre eller Ptolemais; men 1144 faldt Edessa, den fasteste Formuur for det christne Herredømme i Asien, i Tyrkernes Hænder. Da Efterretningen herom kom til Europa, opvakte atter Begjærligheden efter at drage til det hellige Land, og denne Gang var det den hellige Bernhard Abbed af Clairvaux, som ved sin Beltaalshed satte Fyrster og Folk i Bevægelse. Den franske Konge Ludvig 7 og den tydske Konge Conrad 3 toge Korset, og droge hver for sig med store Hære over til 1147. Asien. Men allerede i Lille-Asien blev Størstedelen af disse Korsfarere ryddet af Beien ved Grækernes Forræderie; Kongerne kom vel til Jerusalem, men efter et uheldigt Tog mod Damascus vendte de snart tilbage til Europa med de sørgelike Levninger af deres Hær. Omfider blev Jerusalem til

1187. Straf for en tilføjet Fornærmelse erobret og det christne Kongerige efter at have bestaaet i 88 Aar omstyrtet af den ægyptiske Sultan Saladin, som af ringe Herkomst havde opsvunget sig til Egyptens og Syriens Behersker, og selv af christne Skribenter fremstilles som et Mønster paa Tapperhed, Ketsfærdighed, Edelmødighed og alle Herfferdyder. Efterretningen om denne Begivenhed satte hele Europa i den heftigste Bevægelse, og Paven prædikede det tredie Korstog. Den
1189. gamle Keiser Frederik Barbarossa besluttede at ende den lange Række af sine Heltebedrifter med et Tog til Guds Ære, og bandede sig med sin veludrustede Hær Bei igjennem Forrædere i Græ-
1190. kenland og Tjender i Lille-Asien; men han druknede, da han vilde svømme over en Flod i Cilicien, inden han naaede sit foresatte Maal, og Størstedelen af hans Hær blev i Syrien bortreven af edeløggende Sygdomme. Paa samme Tid droge den franske Konge Philip August og den engelske Konge Richard Løvehjerte tilføes til Palæstina. Allerede paa Veien opkom der Uenighed imellem dem, og da de i Forening
1191. havde erobret Acre, vendte den franske Konge hjem efter at have aflagt Sed paa ikke at foruroilige Richards Lande i hans Graværelse. Naaget den engelske Konge i det hellige Land aflagde de meest glimrende Prever paa det Heltmod, som skaffede ham hans Tilnavn, kunde han dog ikke naae Hensigten med Toget at tilbageerobre Jerusalem, men maatte slutte en
1192. treaarig Vaabensstilstand med Saladin, ved hvilken de Christne beholdt Kyststrækningen af Palæstina og fik uhindret Adgang til den hellige Stad. Den fordrevne Konge af Jerusalem, Guido af Lusignan, fik Cypern som Lehn af Richard, der havde erobret denne De paa Reisen til Palæstina, og stiftede der et lille Kongerige, som bestod indtil 1489, da Dronning Catharine Cornaro overlod Den til Venetianerne. Paa Tilbagereisen blev Richard fangen af Hertug Leopold 6 af Østerrig, som han havde fornærmet i Palæstina, og af denne solgt til Keiser Henrik 6; og kun mod Udbetalingen af en betydelig Pengesum fik han atter sin Frihed. Jerusalems

Tilbageerobring vedblev endnu i et Aarhundrede at være Maalet for de Christnes Bestræbelser. Det fjerde Korsstog, som blev foretaget af franske Adelsmænd og Venetianere med deres gamle blinde Døge Dandolo i Spidsen, kom ikke længer end til Constantinopel, hvor disse Korsfarere blandede sig i de dengang herskende Thronstridigheder, og tilsidst erobrede Constantinopel, udstykkede det byzantinske Rige og oprettede et latinsk Keiserdømme, idet de udnævnte en af Anførerene, Grev Balduin af Flandern, til Keiser i Constantinopel. Nogle Aar senere gjorde Kong Andreas 2 af Ungarn tilligemed nogle tydske Fyrster et Tog til Syrien; men Sygdom og Efterretningen om Uroligheder hjemme vedte snart den ungariske Konge til at vende tilbage, og Resten af Hæren gjorde et uheldigt Tog til Egypten. Keiser Frederik 2 havde allerede ved sin Kroning lovet at gjøre et Korsstog, og skaffede sig siden ved at ægte Yolante af Brienne, hvis Fader førte Titel af Konge af Jerusalem, en Slags Fordring paa det hellige Land, men udsatte ikke desto mindre Toget fra det ene Aar til det andet. Til sidst satte Paven ham i Ban; men den uforfærdede Keiser drog nu uden at bekymre sig om den pavelige Banstraale til Palæstina, hvor til Lykke for de Christne heftige Stridigheder dengang herskede i Saladins*) Familie, saa at Keiseren uden Sværdslag opnaaede, hvad hans Forgængere under mange Farer og megen Blodsudgydelse ikke havde kunnet opnaae: ved en tjaarig Waabenstilstand afstod nemlig den ægyptiske Sultan ham Jerusalem tilligemed flere andre Stæder og Districter; og efter at have holdt sit Indtog i den hellige Stad vendte han som Konge af Jerusalem tilbage til Italien for at fortsætte Kampen med Paven, sin uforsonlige Fjende. Men ikke længe efter Keiserens Tilbagereise blev Jerusalem atter erobret af Tyrkerne. Endelig foretog den franske Konge Ludvig d. Sellige de to sidste Korsstog. Magtet den liden Deeltagelse, hans Folk viste, fik han dog et

*) Saladin var allerede død 1193.

Tog bragt istand, og drog til Egypten; man var nemlig kommen til den rigtige Erkjendelse, at for at erholde et fast Herredømme i det hellige Land maatte man først erobre Egypten, hvis Besiddelse alene kunde sikke Palæstina mod de farligste Angreb og Mangel paa Levnetsmidler. Han erobrede 1249. brede Damiette og trængte derpaa ind i Landet, men blev indsluttet imellem Nilens Arme og Canaler, og da Hæren var betydeligt svækket ved Sygdomme og Hunger, blev han nedt til at overgive sig; ved Udbetalingen af en stor Pengesum og Afstaaelsen af Damiette løstjebte han sig og Hæren, og vendte efter nogle Mars Tophold i Palæstina tilbage til Frankrig. Da han ved dette Togs uheldige Udfald ikke troede sit Løfte opfyldt, 1270. rustede han sig efter 20 Mars Forløb til et nyt Tog mod Tunis, hvis Regent han vilde omvende til Christendommen; men under Belæringen af Tunis udbrode der pestagtige Sygdomme i Hæren, som bortreve Sterstedelen af den og Kongen selv. Dette var det sidste Korstog. Den romantiske Begejstring, som disse Tog skyldte deres Oprindelse, var efterhaanden vegen for en forstandigere Kustuelse, der ikke kunde betragte dem som Midler til at fremme Guds Sag, men kun som Redstaber for politiske Planer, for det pavelige Herredømme; med Mæie havde den fromme Ludvig fremmanet en forsvunden Rids Land; den forsvandt atter med ham, og forgjæves lode efter hans Død Paven's Opfordringer til et nyt Korstog. 1291 blev Acre, den sidste Rest af de Christnes Besiddelser i det hellige Land, erobret af en ægyptisk Hær.

De vigtigste Støtter, ved hvilke de Christnes Herredømme i Orienten bestod saa længe, vare de geistlige Ridderordener, som opkom ved Korstogene, og i hvilke Riddervæsenet og Munkevæsenet paa en mærkelig Maade vare forenede. To af disse, Johanniter-Ordenen og Tempelherre-Ordenen, bleve stiftede kort efter Jerusalem's Erobring af Korsfarerne. Til Johanniter-Ordenen var Grunden allerede lagt 50 Aar før Korstogene af nogle neapolitaniske Rjebmænd, som byggede et Hospital og et Kloster i Jerusalem til Opdagelse af Pile-

grime; de valgte senere Johannes Døberen til deres Patron, og kaldte sig den hellige Johannes's Hospitalbrødre. Efter Jerusalems Erobring dannede dette Hospitals Forstandere et Selskab med bestemte Ordensregler og en bestemt Ordensdragt (en sort Kappe med et hvidt Kors); Ordenen indbefattede 3 Afdelinger: de tjnende Brødre, som skulde pleie de syge Pilgrime, Præsterne, som besørgede Gudstjenesten, og Ridderne, som kæmpede mod de Bantroende. Omtrent paa samme Tid stiftedes Tempelherre-Ordenen af 9 Ridderne, som 1118. aflagde de tre almindelige Munkeløfter om Armod, Kydssked og Lydighed for Patriarken i Jerusalem, og dertil søiede Løftet om at beskytte Pilgrimene og bekriige de Bantroende. Kongen af Jerusalem overlod dem til Beboelse en Floi af sit Palads i Nærheden af det Sted, hvor det gamle jødiske Tempel havde staaet, og deraf fik Ordenen Navn. Dens Ordensdragt var en hvid Kappe med et rødt Kors; i Spidsen for den stod en Stormester, som tilligemed et Raad af Ridderne, Generalcapitlet, bestyrede Ordenens Anliggender. Baaede Johanniter-ridderne og Tempelherre-ordenen fik snart ved Gaver af Kongen af Jerusalem og flere europaiske Fyrster betydelige Rigdomme, de sidste især Besiddelser i Frankrig. Den tredie geistlige Ridderorden, de tydske Ridderne eller Marieridderne, blev stiftet af Borgere fra Lübeck og Bremen under Beleiringen 1190. af Acre med samme Formaal som Johanniter-Ordenen og indviet til Jomfru Maria. Alle tre Ordener bleve stadfæstede af Paverne og udgjorde Kirkesens staaende Hær i Orienten. De tydske Ridderne bleve 1226 indkaldte af den polske Hertug Courad af Masovien til Preussen, hvis hedenske Indbyggere de efter en langvarig Kamp undervang og omvendte til Christendommen, hvorpaa de beherskede Preussen indtil Begyndelsen af næste Periode. De to ældre Ridderordener begave sig efter Tabet af Acre, som siden Jerusalems Erobring af Saladin var deres Hovedsæde, til det lille christne Kongerige Cypern, hvorfra Johanniterne drog til Rhodus, som de længe med største Tap-herhed forsvarede mod Tyrkerne, og hvorefter de kaldtes Rho-

disere, medens Størstedelen af Tempelherrerne toge Bolig i Frankrig, hvor deres Rigdomme og anmasende Stoltthed opvakte Kong Philip d. Smukkes Misundelse og Had, som bevirkede Ordenens Undergang: ved falske Beskyldninger, som at Ridderne fornægtede Kristus, at de tilbade et Afgudsbillede m. m., fik han den af ham afhængige avignonste Pave Clemens 5

1312. til paa Kirkeforsamlingen i Vienne at ophæve Ordenen, der ogsaa havde lagt sig ud med Kirken, hvorpaa dens Godser deels bleve tagne i Besiddelse af Kongen, deels overgivne til Johanniterne, og mange Riddere, som ikke vilde tilstaae de Ordenen tillagte Forbrydelser, bleve brændte, deriblandt Stormesteren

1314. Jacob Molay, hvis Død af Folket blev betragtet som en Martyrdød, hvorefter Pavens og Kongens, der indtraf samme Aar, som en Guds Straf. Udenfor Frankrig gik man frem med større Mildhed mod Tempelherrerne; i Portugal blev deres Orden omdannet til Kristus-Ordenen. I Spanien, hvor de Christne maatte udstaae haarde Kampe med Maurerne, lig dem i Orienten, oprettedes ligeledes geistlige Ridderordener (St. Jago-, Calatrava- og Alcantara-Ordenen) efter de tre store ovennævnte Ordners Mønster, men af langt ringere Betydning. Ved Ridderordenerne fik Riddervæsenet sin ædlere romantiske Skikkelse. Ridderaanden fremgik af Christendommens mægtige Indvirkning paa de germaniske Folkeslags aabne og mandige Character. Religiositet, Ketsfærdighed, Mildhed, Skaansel mod de Svage, Qvindelønheds og Ustyldighedens Forsvar, Tapperhed, som især var henvendt paa Kampen for Gud og hans Kirke, vare de vigtigste Elementer af Riddervæsenet. Ved Ridderaanden fattes Korstogene i Bevægelse, men først ved dem naaede den sin Fuldendelse og sit hoieste Maal. Ridderne udgjorde et stort Adelsamfund, til hvilket Adgang kun stod aaben for dem, der hørte til en ædel Slægt; Ridderdannelsen begyndte med den tidlige Ungdom: for at blive værdig til Optagelse i Samsundet maatte Drengen tjene som Page hos en fremmed Ridder, hvorefter han ledsagede som Vaabendrager paa hans Tog, og øve sig i at tumle Stridsheften,

føre Sværd og Landse og andre ridderlige Kunster. Selve Optagelsen i Ridderstanden var forbunden med flere høitidelige Ceremonier, af hvilke Ridderslaget var den væsentligste. Ved Riddervæsenet traadte Mandens Forhold til Kvinden i en fuldkommen Modsætning til Didsiden; medens Kvinden, selv hos Grækerne og Romerne, stod i et aldeles underordnet Forhold til Manden, næsten som hans Slavinde, blev hun ved Middelalderens Ridderaand hævet til hans Herferinde: hver Ridder havde sin Dame; til hendes Ære og for at vinde hendes Gunst udførte han sine ridderlige Bedrifter, og hans Hengivenhed for hende antog ofte et høist phantastisk Anstrøg. Ved Turneringer eller festlige Ridderspil afslagde Ridderne for Damer og Fyrster Prover paa deres Tapperhed og Færdighed i at føre Baaben, og modtog af de forstes Hænder deres Belønninger. Ligesom Ridderaanden, saaledes fik ogsaa den romantiske Ridderpoesie Stof og Næring ved Korstogene. Dens egentlige Hjem var det sydlige Frankrig; ved Greverne af Provençes Hof, det meest dannede og glimrende i hele Europa, udgjorde Digtekunsten og Musikken Hovedbestanddelene af enhver selskabelig Underholdning, og Ridderne vare der tillige Digtere (Troubadourer, Provençaler). Men efterhaanden som Begejstringen kølnedes for det oprindelige store Formaal, Religionens Forsvar, udartede Ridderaanden og Ridderpoesien; og det 14de og 15de Aarhundredes Riddere havde ikke stort andet end Navnet tilfælles med Korsets Riddere.

Bel opnaaedes ikke ved Korstogene det tilsigtede Diemed; men deres Følger vare ikke desto mindre af største Bigtighed. Europas Folkesslag og Fyrster kom i en nærmere Forbindelse; Synskredsen udvidedes, idet man lærte at kjende en hidtil næsten ubekjendt Verden med fremmede Sæder og Indretninger og en fremmed Cultur, hvis væsentligste Elementer bleve optagne i den europæiske, og som meget bidrog til at fremme aandelig Udvikling; Handel og Industrie oplivedes og medførte en Velstand i de lavere Classer, hvorved Borgerstanden og Stæderne betydeligt hævede sig; især høstede de italienske Søestæder

Venedig, Genua og Pisa ved at overføre Korsfarerne og tilbageføre asiatiske Produkter til Europa umaadelige Fordele. Ogsaa Kongemagten udvidedes, idet Kongerne fik Leilighed til at inddrage mange Lehn, naar Vasallerne enten vare omkomne paa Togene, eller havde pantsat deres Besiddelser for Afreisen, og Lehnsvæsenet fik saaledes et føleligt Stød. Men paa den anden Side maa man ikke overse, at disse Fordele kjøbtes med Tabet af 5—6 Millioner Mennesker, at Overtroen for en Tid befordredes ved disse Tog paa flere Maader, og at de betydeligt hidroge til at udvide Paven's Magt, da de netop tjente til at virkeliggjøre Ideen om Kirkens Seier og Herredømme, og foretoges under hans Ledelse, ihvorvel de i deres fjernere Følger ved den forøgede aandelige og borgerlige Frihed, de bevirkede, ingenlunde vare den gunstige, hvilket viste sig snart efter deres Dphor.

II. Det pavelige Hierarchie.

Ved Gregor 7 var Hierarchiet blevet grundlagt; hans Efterfølgere gif frem i hans Mand og længe med hans Held, saa at Pavemagten under stadig Kamp med Keisermagten om Verdensherredømmet var i uafbrudt Stigen indtil Begyndelsen af det 14de Aarhundrede. I denne Kamp, i hvilken Stat og Kirke stillede deres mægtigste Overhoveder imod hinanden, fremtræde Middelalderens mærkeligste Personligheder som Repræsentanter, paa den ene Side for Ideen om Kristendommens altomfattende Herredømme gjennem Kirken, paa den anden for Ideen om Fornyelsen af det gamle Romerriges Magt og Herlighed; men selv saa sjelden store Fyrster som Keiserne Frederik 1 og hans Sønnesøn Frederik 2 af Hohenstaufernes Helteslæggt kunde det ikke lykkes at sætte en Dæmning for Pavedømmet, der i Korstogene og den hele Tidsaand, hvoraf de fremgik, havde de fasteste Støtter, og i Paver som Alexander 3, Innocent's 3, Gregor 9 de kraftigste Haandhævere

af det hierarchiske System. At sætte Fyrster i Ban og belægge Riger med Interdict, hvorved de ganske udelukkedes fra Kirkens Betsignelser, vare i disse Overtroens og Bankundighedens Tider virksomme Midler for Paverne til at gaae seirende ud af Kampen med den verdslige Magt, og de bleve derfor hyppigt benyttede. Alexander 3 (1159—81) nødte ved Ban og ved at stille sig i Spidsen for det lombardiske Forbund Keiser Frederik 1 til at slutte Fred, og tvang den engelske Konge Henrik 2 til at ydmyge sig for ham efter Erkebiskoppen af Canterbury Thomas Becket's Mord. Den myndigste og tillige den heldigste af alle Paver var Innocents 3 (1198—1216), som i en ung Alder besteg Pavestolen og med uroffelig Kraft, Lærdom og Indsigt forbandt rolig Besindighed og sunt beregnende Klogskab; han tiltog sig strax efter sin Indvielse Giendomsret over Staden Rom, udvidede Pavens verdslige Besiddelser i Italien (Kirkestaten), og idet han strengt overholdt de indre Betingelser for Kirkens Herredomme, sædelig Alvor og Værdighed, optraadte han i Bevidstheden om samme som Dommer over Kongerne; saaledes belagde han Frankrig med Interdict, da Philip August havde forskudt sin Gemalinde, og nødte derved Kongen til at give efter; det samme gjorde han siden ved England i en Strid med Johan uden Land, og bragte den usle Konge til at underlægge England Pavens Lehnshøihed; i Kampen imellem de tydske Konger Philip af Schwaben og Otto 4 erklærede han sig for den sidste, og da han siden blev utilfreds med ham, lod han den unge Kong Frederik af Sicilien som (Keiser Frederik 2) optræde imod ham. Ved Constantinopels Erobring af Korsfarerne 1201 kom den ærste Kirke, skøndt kun for en kort Tid, under Paven, som saaledes nu var hele Christenhedens Overhoved. Imidlertid havde Utilfredshed med de Misbrug, som efterhaanden havde indsnæget sig i Kirken, og med Troeslærens Afvigelse fra den hellige Skrift fremkaldt flere Religionssecter i det sydlige Frankrig, af hvilke nogle med deres Opposition imod Kirken forbandt Fornyelsen af vildfarende Meninger, som havde hersket i Kirkens

ældre Tider — de kaldtes med et fælles Navn Albigenser — og da en af de pavelige Legater, som forsøgte at omvende dem, var bleven dræbt, prædikede Innocents Korstog imod Kjætterne og deres Beskytter, Greven af Toulouse, hvorpaa den ved de frygteligste Grusomheder bekjendte Albigenserkrig begyndte. Senere oprettedes en Inquisition for at udrydde Kjætterier, og hertil viste Ingen sig virksommere end Dominicanermunkene, hvis Orden blev stiftet i Slutningen af Innocents 3dies Regjering af en spansk Adelsmand Domingo Guzman, der besluttede at indvie sit Liv til at omvende Kjættene, omtrent paa samme Tid, som Franciscanerordenen stiftedes af Italieneren Frants af Assisi; disse to Tiggerordener fik snart ved den Forbindelse, hvori Munkene traadte med Folket som Prædikanter, Skriftefædre og paa flere andre Maader, en ganske anden Indflydelse end de ældre Munkordenes, og bleve vigtige Støtter for Pavedømmet. I Kampen med Paverne Gregor 9 (1227—41) og Innocents 4 (1243—54) behøvede Keiser Frederik 2 al sin Landskraft for ikke at bukke under; ved hans Død sank Keiserdømmets Glands, og ikke længe efter gik Hohenstaufernes ædle Slægt aldeles tilgrunde ved Pavernes Fjendskab; men efter et halvt Aarhundredes Forløb var ogsaa Pavemagten kun en Skygge af, hvad den tidligere havde været.

Ved Overgangen fra det 13de til det 14de Aarhundrede var Bonifacius 8, en Hierarch som Gregor 7 og Innocents 3, Kirkens Overhoved*); men Tiderne havde imidlertid forandret sig. Folkene følte nu haardt det pavelige Tryk, og for Tyrsterne var Banstraalen ikke længer frygtelig. Den franske

*) Denne Pave indførte for at forene de pavelige Indkomster Jubelaar, forbundne med fuldstændigt Afslut for Alle, som i dem gjorde Balsarter til Rom; de skulde være Slutningsaarene af hvert Aarhundrede, og det første høitideligholdtes 1300; men efter 50 Aars Forløb fandt Paven det overeensstemmende med sin Fordeel at udskrive et nyt Jubelaar, og senere bestemtes først hvert 33te og derpaa hvert 25de Aar dertil.

Konge Philip d. Smukke var det forbeholdt at give Paves magten det første Stød. I en Strid med Bonifacius, som vilde opkaste sig til Mægler i en Krig, den franske Konge førte med England, og forbyde ham at beskaffe Geistligheden, vidste den kloge Philip at vinde hele det franske Folk, endog Geistligheden, for sig, og idet han dristigt benyttede sig deraf, gik han uden at bekymre sig om den pavelige Banbulle stedsse videre mod Paven, som endog blev overfaldet og mishandlet i sin Residens af Kongens Tilhængere, hvilken Krænkelse kort efter paaførte den 80aarige Olding Deden. Hans anden Efterfølger 1303. Clemens 5, forhen fransk Erkebiskop, opoffrede sine store For-gængeres System for sin Ergjerrighed: valgt til Pave ved 1305. Philips Hjælp paa Betingelser, som denne foreskrev, tog han endog sit Ophold i Frankrig, hvorved han ganske kom i Afhængighed af den franske Konge, hvilket snart viste sig, da han maatte bringe Tempelherrenes berømte Orden som Offer for dennes Herresyge og Gjerrighed. I de 70 Aar, i hvilke Clemens og hans 6 Efterfølgere residerede i Avignon (Pavernes babylouiske Fangenskab), stode Paverne aldeles under det franske Hofes Indflydelse; og imidlertid tabte deres verdslige Anseelse sig ganske i Kirkestaten og Rom, hvor de fornemme Familier tilroede sig al Magten. Medens de i nye Overensstemmelse med den franske Politik vedbleve at gjøre deres Anmasselser gjældende mod Keiserne — fornemmelig Johan 22 mod Ludvig af Baiern — var Rom endog nær gaaet ganske tabt for dem, da en sværmerisk Romer Cola de Rienzo fattede den Plan at 1347. gjenoprette den gamle romerske Republik, og optraadte i Spidsen for Folket, der udnævnte ham til Tribun, imod den tøilesløse Adels; men denne Romernes Frihedsdrøm varede kun kort: Cola blev snart formedelst sin Forfængelighed og sit Overmod forladt af de fleste af sine Tilhængere og maatte flygte; senere vandt han i Avignon Pavens Gunst og kom tilbage til Rom med pavelig Fuldmagt som romersk Senator, men blev kort efter 1354. dræbt i et Opløb af det samme Folk, som tidligere havde for-gudet ham. Endelig bragte Romernes indstændige Benner Pave

1377. Gregor 11 til at vende tilbage til Rom, og da han døde det følgende Aar, vedblev den ny valgte Pave at opholde sig der; men snart valgtes en anden Pave, som tog sin Residents i Avignon, og saaledes begyndte nu det store Schisma, som medførte uendelig Forvirring i Kirken og delte Christenheden i to store Partier, hvert med sin Pave. Begge Paver paastode som Christi Statholdere at være ufeilbare, og satte hinanden og Modpartiet i Ban. Kun en almindelig Kirkeforsamling kunde gjøre Ende paa denne Forvirring og tilveiebringe den høist
1409. fornødne Reformation af Kirken; men Conciliet i Pisa bevirkede kun, at der istedetfor to Paver bleve tre. Under den tydske Konge Sigismunds Styrelse holdtes derpaa det talrigste og meest glimrende af alle Kirkemøder, Conciliet i Costniz (1414—18), som affatte alle tre Paver og indsatte Martin 5, en Romer af den mægtige Familie Colonna; paa samme Kirkeforsamling blev Johan Hus, der var optraadt som Reformator i Bøhmen, fordømt og brændt som Kjetter; men Kirkeforbedringen blev udsat. For endelig at tilveiebringe denne og gjøre Ende paa Husiterkrigen, som var udbrudt i Anledning af Hus's Genrettelse og paa det Heftigste rasede i Bøhmen,
1431. blev der holdt en tredie almindelig Kirkeforsamling i Basel, som begyndte med at indskrænke Pavens Magt og Indtægter, hvorfor denne holdt et Modconcilium i Florenz; Forsamlingen i Basel affatte ham, og udnævnte en Modpave, men den opløstes efterhaanden, og dens Decreter bleve uden Virkning. Smidlertid endtes Schismaet først ganske 1449, da Modpaven frivilligt nedlagde sin Værdighed. Kirkeforsamlingerne i Pisa, Costniz og Basel havde opstillet og gennemført den Grundføtning, at et almindeligt Concilium som repræsenterende hele Kirken var den høieste geistlige Magt, saa at Paven maatte underkaste sig dets Bestemmelser og kunde demmes og afsættes af det. Ligesom Pavens Ansæelse blev undergravet ved Schismaet, saaledes blev den ogsaa betydeligt forringet ved flere Pavers forargelige Levnet, som stod i noie Forbindelse med den blandt Geistligheden almindeligt herskende Usædelighed. Den rygges-

løseste af alle Paver var Alexander 6 af den spanske Familie Borgia, ogsaa bekjendt som Fader til Cæsar og Lucretia Borgia; han døde paa en Maade, der var hans Liv værdig: af Gift, som han havde tilberedt for nogle Cardinaler, men selv ved en Feiltagelse kom til at drikke. Hans Efterfølger Julius 2 1503. miskjendte saa ganske sin Stilling som Kirkens Styrer, at han sluttede store politiske Forbindelser imod sine Fiender og stod i Spidsen for alle sin Tids krigerste Foretagender. Under den følgende Pave Leo 10 af det ved sin Yndest for Kunst og Videnskab berømte mediceiske Huus i Florenz lykkedes det endelig Luther at udføre den længe forønskede Reformation, som Wiclef, Huss og flere tidligere forgjeves havde forsøgt, og som Christenheden forgjeves havde ventet at skulle udgaae fra Kirkens Overhoved.

Magtet de Ulykker, Hierarchiet ofte bewirkede, og al den Forvirring, det medførte i Kirke og Stat, kan man dog ikke miskjende dets Betydning i Middeltalderens mørke Tider, i hvilke det udgjorde en Magt, for hvilken alle andre Magter maatte bøie sig. Det dannede en gavnlig Modvægt mod Lehnsvæsenet, og tilveiebragte Ligevægt imellem Kongemagten og Adelsaristokratiet, som truede med at tilbagetrænge den; det optraadte hemmende mod raae Videnskabers Udbrud, og bidrog væsentligt til at formilde Sæderne; det vedligeholdte en vis Dannelse og Kundskaber i den geistlige Stand, hvoraf Videnskaberens Gjenfødelse i det 15de Aarhundrede fremgik; det banede efterhaanden Veie for en ordentlig Ketspleie o. s. v. Men da Hierarchiet havde opfyldt sin Bestemmelse, maatte det vige for fuldkommere Udviklingsformer i en lysere Tidsalder.

Overfigt over Verdenshistoriens Indhold.

Indledning (Verdenshistoriens Begreb, dens Kilder og Hjælpevidenskaber, forskjellige Tidsregninger, Inddeling i Tidsrum m. m.).

Den gamle Tids Historie.

1ste Periode. Fra den ældste Tid til Perserkrigenes Begyndelse c. 500 f. Chr.

- I. De gamle Stater og Folkeslag i Asien og Africa.
- II. Grækerne.
- III. Rom under Konger.

2den Periode. Fra Perserkrigenes Begyndelse til Ægyptens Erobring af Romerne 30 f. Chr.

- I. Den 50aarige Krig imellem Perserne og Grækerne.
- II. Perserne
- III. Grækerne } efter Simonsfreden.
- IV. Macedonerne.
- V. De græsk-macedoniske Stater efter Alexanders Død.
- VI. Carthago og Syracus.
- VII. Rom som Republik.

3die Periode. Fra Ægyptens Erobring til det vestlige romerske Riges Undergang 476 e. Chr.

Romerstaten som Keiserdømme.

Middelalderens Historie.

1ste Periode. Fra det vestromerske Riges Undergang til Carl d. Stores Død 814.

- I. Den store Folkevandring.
- II. Det græske Keiserdømme.
- III. Araberne og Perserne.

2den Periode. Fra Carl den Stores Død til Korstogenes Begyndelse 1095.

3die Periode. Fra Korstogenes Begyndelse til Reformationen 1517.

I. Korstogene og Riddervæsenet.

II. Det pavelige Hierarchie.

III. Opdagelserne og Opfindelserne i det 15de Aarhundrede.

IV. Omribs af de enkelte Staters Historie.

Den nyere Tids Historie.

1ste Periode. Fra Reformationen til den westphalske Fred 1648.

2den Periode. Fra den westphalske Fred til den franske Revolution 1789.

Den nyeste Tids Historie.

1ste Periode. Fra den franske Revolutions Udbrud til Freden i Paris 1814.

2den Periode. Fra Freden i Paris til den sidste Tid.

Efterretninger

om

Frederiksborg lærde Skole

for Skoleaaret 1ste October 1844—1ste October 1845

af

Skolens Rector.

Lærerpersonalet og Underviisnings- gjenstandene, Lektionstabellen og Fagfordelingen.

Strax i Begyndelsen af Skoleaaret blev Adjunkt Heramb kaldet til Præst for Laagerup og Laarslunde Menigheder paa Lolland og ophørte som Følge deraf med sine Functioner her ved Skolen henimod Slutningen af November. Han var en Lærer, der med en sjelden Dygtighed og Nidkærhed forenede en saare elskelig Charakter, og har efterladt sig et varigt Minde i sine Disciples og Medlæreres Hjerter. Hans Fag og Timer overdroges ved hans Bortgang til Cand. theol. Carl Christian Emil Langhoff, constitueret under 2den Novbr. 1844. Heramb's Forretninger som Inspector bleve ved Directionsfrivelse af J. D. overdragne til Adjunkt Lunddahl. Under 7de Febr. 1845 blev hidtilværende constitueret Lærer Cand. theol. Børre udnævnt til Adjunkt. Fagene have da været fordeelte paa følgende Maade:

Rector Latin og Græst i 4de Cl., Græst i 3die	19	—	—
Overtlærer Nissen Latin i 3die og 2den A, Græst i 2den B	24	—	—
Adjunkt Krossing Fransk i de 4 nederste, Tydsk i de 5 nederste	20	—	—
Adjunkt Lowsen Tydsk i 4de, Hist. og Geogr. i de 3 nederste, Relig. i de 2 nederste, Latin i 1 B	27	—	—

Adjunkt Konigsfeldt Hist. og Geogr. i de 3 øverste, Calligraphi i de 4 nederste, Hebraisk i 4de, som i dette Fag er deelt i 2 Partier, hver med 2 Timer	28	—	—
Adjunkt Lunddahl Dansk i alle Classer, Relig. i de 4 øverste	25	—	—
Adjunkt Børre Franck i de 2 øverste, Græsk i 2den A, Latin i 2den B og 1 A	29	—	—
Constitueret Lærer Langhoff Mathematik og Regning i alle Classer	24	—	—
Regnelærer Schmidt	8	—	—
Gymnastiklærer Sichelau	9	—	—
Syngelærer Erslev	4	—	—

For at vise Timefordelingen aftrykkes her hver Classes
Lectionstabel.

IV Classe.

Time.	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.	Torsdag.	Fredag.	Lørdag.
8-9	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.
9-10	Græsk.	Græsk.	Lat. Stil.	Græsk.	Græsk.	Græsk.
10-11	Lat. Stil.	Math.	Lybsk.	Math.	Lat. Stil.	Religion.
11-12	Lybsk.	Franck.	Geogr.	Franck.	Dansk.	Geogr.
12-1	Hist.	Religion.	Math.	Hist.	Dansk.	Franck.
1-2	Math.	*)		Religion.		

III Classe.

8-9	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.
9-10	Lat. Stil.	Franck.	Lat. Stil.	Franck.	Lat. Stil.	Franck.
10-11	Dansk.	Græsk.	Græsk.	Græsk.	Religion.	Græsk.
11-12	Dansk.	Lybsk.	Religion.	Math.	Græsk.	Math.
12-1	Math.	Hist.	Geogr.	Lybsk.	Hist.	Geogr.
1-2		Math.			Latin.	

*) Ved Underviisningen i Hebraisk er Classen deelt i 2 Afde-
linger, hver med 2 Timer, 1ste Afdeling hver Tirsdag og Fredag,
2den Afdeling hver Torsdag og Lørdag, umiddelbart efter at Clas-
sens Fælledsunderviisning er endt.

II Klasse A.

Time.	Mandag.	Tirsdag.	Onsdag.	Torsdag.	Fredag.	Lørdag.
8-9	Religion.	Geogr.	Religion.	Dansk	Geogr.	Hist.
9-10	Math.	Lat. Stil.	Math.	Lat. Stil.	Math.	Lat. Stil.
10-11	Græsk.	Græsk.	Græsk.	Græsk.	Tydsf.	Græsk.
11-12	Latin.	Galligr.	Fransk.	Hist.	Galligr.	Latin.
12-1	Tydsf.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Math.
1-2	Dansk.		Galligr.	Tegning.		Fransk.

II Klasse B.

8-9	Math.	Math.	Math.	Tydsf.	Dansk.	Math.
9-10	Lat. Stil.	Religion.	Lat. Stil.	Religion.	Lat. Stil.	Galligr.
10-11	Græsk.	Fransk.	Galligr.	Dansk.	Hist.	Geogr.
11-12	Galligr.	Græsk.	Græsk.	Græsk.	Græsk.	Tegning.
12-1	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Tydsf.
1-2	Hist.		Geogr.	Fransk.		Latin.

I Klasse A.

8-9	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.
9-10	Dansk.	Fransk.	Galligr.	Math.	Dansk.	Dansk.
10-11	Tydsf.	Galligr.	Dansk.	Geogr.	Lat. Stil.	Galligr.
11-12	Math.	Hist.	Math.	Tydsf.	Hist.	Lat. Stil.
12-1	Tegning.	Religion.	Tegning.	Tegning.	Religion.	Geogr.
1-2		Tydsf.	Lat. Stil.		Fransk.	Math.

I Klasse B.

8-9	Hist.	Geogr.	Tydsf.	Math.	Math.	Dansk.
9-10	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.	Latin.
10-11	Galligr.	Dansk.	Math.	Galligr.	Galligr.	Tydsf.
11-12	Tydsf.	Math.	Hist.	Dansk.	Fransk.	Religion.
12-1	Religion.	Fransk.	Lat. Stil.	Geogr.	Tegning.	Tegning.
1-2		Lat. Stil.	Tegning.		Dansk.	Lat. Stil.

Underviisningen i Sang er henlagt til om Eftermiddagen, 1 Time til hvert af de 4 Syngepartier. Af og til samles alle de Syngende i een Time til Chorsang. Ved Gymnastik- underviisningen ere Disciplene deelte i 4 Afdelinger, IV Cl., III Cl., II A og B, I A og B, af hvilke IV Cl. har Gym-

nastik (eller Svømning) hver Onsdag, III Gl. hver Loverdag, II A og B hver Tirsdag og Fredag, I A og B hver Mandag og Torsdag, hvergang $1\frac{1}{2}$ Time, umiddelbart efter endt Skoletid. Efterstaaende Tabel viser, hvormange Timer hvert Fag er anvist i sin Klasse, Sangunderviisningen deri iberegnet, skøndt Klasseinddelingen der ikke kan observeres og Andeel af Disciplene af Mangel paa Stemme ikke deeltage i denne Underviisning.

Klassen.	Danf.	Latn.	Græsk.	Hebraisk.	Fransk.	Tysk.	Religion.	Hist. og Geogr.	Mathematik.	Geografi.	Tegning.	Gymnastik.	Sang.
IV	2	9	5	2*)	3	2	3	4	4			$1\frac{1}{2}$	1
III	2	10	5		3	2	2	4	4			$1\frac{1}{2}$	1
II A	2	9	5		2	2	2	4	4	3	1	3	1
II B	2	9	5		2	2	2	4	4	3	1	3	1
I A	4	9			2	3	2	4	4	3	3	3	1
I B	4	9			2	3	2	4	4	3	3	3	1

Altsaa Summa egentlige Timer $36\frac{1}{2}$ for IV Gl., $34\frac{1}{2}$ for III, og 38 for de 4 nederste Classer.

Disciplene.

Disciplenes Antal var ved Slutningen af forrige Skoleaar 65, af hvilke 2 dimitteredes, nemlig John Nchlund og Laurits Christian Swanefjær Bendtsen. Disse bestode Examen Artium med følgende Charakterer:

*) Som forhen bemærket har Classen 4 Timer Hebraisk, men hvert enkelt Individ i Classen kun 2 Timer.

	Danf Estl.	Latln.	Latlnf Estl.	Græf.	Gebrauf.	Reli- gion.	Geo- graphi.	Hiſtorie.	Kriſt- metf.	Geome- tri.	Hyf.	Granf.	Goheb- chara- ter.
afstjund	Laud.	L. p. c.	H. ill.	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	H. ill.	Laud.	L. p. c.	Laud.	Laud.
Berdtjen	Laud.	L. p. c.	Laud.	Laud.	Ncont.	Laud.	Laud.	H. ill.	H. ill.	Laud.	Laud.	Laud.	H. ill.

Ved det nye Skoleaars Begyndelse eller i Marets Løb udmeldtes 14 Disciple, deriblandt 1 Ustuderende, 8 af Mangel paa Lyst eller Gvne til Studeringer, 2 for at gaae over til andre Skoler, 2 for at dimitteres privat, og 1 paa Grund af erholdt consilium abeundi. 18 nye Disciple anmeldtes, af hvilke dog 1 trak sig tilbage før Proven i Følelsen af sin Svag-
hed og 2 rejiceredes ved Proven. De øvrige 15 optoges. Den høieste Frequentis i Marets Løb har været 70, den nærværende er 64, af hvilke 3 forventes dimitterede, P. Neergaard, B. Winsløv og L. Prosch. For Tiden sidste Disciplene i Classerne saaledes som følger (Fædrenes Navne og Stilling tilføies i Parenthes.)

IV Klasse.

- 1) Peter Andreas Laudrup (Kbmand Laudrup paa Hirschholm).
- 2) Peter Carl Christian Neergaard (Provst Neergaard i Hillerød).
- 3) Søren Sorgen Theodor Hald (Snedkermester Hald i Hillerød).
- 4) Caspar Martin Kopp (Pastor Kopp i Udesundby).
- 5) Ludvig Henrik Prosch (Justitsraad Prosch i Helsingør).
- 6) Christian Wilhelm Winsløv (Justitsraad Winsløv i Hillerød).
- 7) Johannes Helms (Pastor Helms i Elmsbønderup).
- 8) Emil Lauritz Frederik Kock (Skolelærer og Klokker Kock i Helsingør).
- 9) Carl Ferdinand Boesen (Instrumentmager Boesen i Hillerød).
- 10) Frederik Wilhelm Jacobsen (afdøde Justitsraad Jacobsen i Kjøbenhavn).
- 11) Niels Thorbjørn Knudsen (Proprietair Knudsen paa Ulsmin-
derup ved Kallundborg).
- 12) Frederik Wilhelm Hammerich (afdøde Secretair Hammerich i Hillerød).

III Klasse.

- 1) Henning Peter Frederik Hansen (Laudmaaler Hansen paa Usserød).

- 2) Holger Christian Frederik Neergaard (Broder til Nr. 2 i 4de Klasse).
- 3) Christian Frederik Emil Claudi (Soldkasserer Claudi i Stege).
- 4) Peter Wilhelm Topp (Handelsbogholder Topp i Helsingør).
- 5) Carl Christian Emil Flemmer (Skolens Rector).
- 6) Henrik Christian Arboe (Justitsraad Arboe i Hillerød).
- 7) Gabriel Levy (Kjøbmand Levy i Hillerød).
- 8) Theodor Johan Nagaard (Muurmester Capt. Nagaard i Kbhvn.)
- 9) Georg Hermann Julius Ulrich (Forstraad Ulrich paa Jægerspris).
- 10) Andreas Christian Liebst (Skolelærer Liebst i Bliksstrup).
- 11) Frederik Sigfried Wuhle (Meiefader Bogtrykker Bianco Luno i Kbhvn).
- 12) Harald Georg Frants Ewertsen (Kammerraad Ewertsen i Hillerød).
- 13) Hans Peter Christian Benzien (Provst Benzien i Asminderød).
- 14) Holger Ludvig Ulrik (Provst Ulrik i Likhøj).
- 15) Ferdinand Sophus Winsløv (Broder til Nr. 6 i IV Cl.)

II Klasse A.

- 1) Frederik Julius Jørgensen (Uhrmager Jørgensen i Hillerød).
- 2) Martin Carl Wilhelm Christensen (afdøde Postmester Christensen i Frederiksfund).
- 3) Carl Frederik Benzøn (Justitsraad Benzøn i Hillerød).
- 4) Anton Neergaard (Broder til Nr. 2 i 4de Cl.)
- 5) Johan Lorenz Lassen (Forpagter Lassen paa Ewanholm).
- 6) Dve Sehestedt=Zuul (Kammerherre Sehestedt=Zuul til Raunholt).
- 7) Otto Peter Erasmus Møller (Stedfader Billedhugger Zahn i Hillerød).

II Klasse B.

- 1) Christian Ludvig Holten Paulsen (afdøde Justitsraad Paulsen i Hillerød).
- 2) Hans Schack Rudolf Knuth (Amtmand Grev Knuth i Frederiksborg).
- 3) Dve Ludvig Møller (Broder til Nr. 7 i II A).
- 4) Frederik Wilhelm Emil Clausen (Krudtfabriquant Clausen paa Donsø).
- 5) Frederik Henrik Stuckenberg (Skorstensfeier Stuckenberg i Helsingør).
- 6) Leonard David Sommer (Provst Sommer i Tjæreby).
- 7) Søren Lemvig Brøndum (afdøde Birkedommer Brøndum i Hjerlunde).
- 8) Frederik Wilhelm Abben (Sommermester Abben i Hillerød).
- 9) Lars Larsen Bentzen (Broder til Nr. 3 i II A).

I Klasse A.

- 1) Jens Theodor Kragh (afdøde Kromand Kragh i Bagsværd).
- 2) Jørgen Christian Fenger Dirik (Broder til Nr. 14 i III).
- 3) Michael Frederik Liebenberg Bentzen (Broder til Nr. 3 i II A).
- 4) Frederik August Frandsen (Kjæbmand Frandsen i Hillerød).
- 5) Nicolai Keimer Romb (Garmester Romb i Hillerød).
- 6) Christian Henrik Arzel Ewertsen (Broder til Nr. 12 i III).
- 7) Christian Frederik Lassen (Overauditeur Lassen paa Tøgersborg).
- 8) Julius Riedewaldt (Forstraad Riedewaldt paa Tøgersborg).
- 9) Ludvig Janus Carl Adolf Ewertsen (Broder til Nr. 12 i III).
- 10) Diderik Julius Theodor Abel (Gjæstgiver Abel i Hillerød).
- 11) Meno Adolf Georg Haas (Mægler Haas i Rbhvn).

I Klasse B.

- 1) Peder Andreas Jørgensen (Pastor Jørgensen i Kongsted).
- 2) Jacob Larsen (Sædelmager Larsen i Hillerød).

- 3) Martin Ferdinand Wulff (Skolefoged Wulff i Hillerød).
- 4) Carl Christian Jacob Alsted (Procurator Alsted i Næsminderød).
- 5) Andreas Michael Andresen (Stedfader Apotheker Hasselviis i Hillerød).
- 6) Ludvig Ehard Emil Ulrich (Broder til Nr. 9 i III).
- 7) August Ferdinand Petersen (Kjøbmand Petersen i Hillerød).
- 8) Christian Frederik Swertsen (Broder til Nr. 12 i III).
- 9) Poul Henrik Heegaard (Kjøbmand Heegaard i Slangerup).
- 10) Christian Peter Theodor Schougaard (afdøde Capt. Schougaard i Rbhvn).

Bibliotheket.

Dette udgjorde ifølge forrige Mars Skoleefterretninger circa 4,400 Bind og Hefter. Siden er det deels ved Forsendelser fra Directionen, deels ved Indkjøb saavel for den normerede Sum af Skolekassen, 220 Rbd., som for Disciplenes Bidrag til Morsskabsbibliotheket, der for dette Mar har andraget 67 Rbd., blevet forøget med følgende Skrifter, saa at det nu udgjør circa 4,580 Bind og Hefter.

B. Vorgen,	Program fra Metropolitanaskolen for 1844.
Hammerich,	— fra Borgerdybskolen paa Christianshavn, 1844.
Bloch,	— fra Næsfilde, 1844.
Flemmer,	— fra Frederiksberg, 1844.
Lembcke,	— fra Bordingborg, 1844.
Elberling,	— fra Slagelse, 1844.
Kosendahl,	— fra Nykjøbing, 1844.
Bohr,	— fra Rønne, 1844.
Henrichsen,	— fra Odense, 1844.
Ingerslev,	— fra Kolding, 1844.
Abler,	— fra Ribe, 1844.
Bendz,	— fra Horsens, 1844.
Blache,	— fra Aarhuus, 1844.
Thortsen,	— fra Randers, 1844.
Tauber,	— fra Aalborg, 1844.
Wesenberg,	— fra Viborg, 1844.

- Johnsen, Program fra Bispeftad, 1844.
 Schreiter, — fra Rendsborg, 1844.
 Eggers, — fra Altona, 1844.
 Trede, — fra Pløen, 1844.
 Vendiren, — fra Husum, 1844.
 Dittmann, — fra Flensborg, 1844.
 Langbehn, — fra Haderslev, 1844.
 E. Müller, — fra Kiel, 1844.
 A. Petersen, — fra Glückstadt, 1844.
 Kolster, — fra Isehøe, 1844.
 A. J. F. Henriksen, — fra Slesvig, 1844.
 Lectiøns-cataloger ved Kbh. Universitet.
 Liste over Examen Artium 1844.
 — 2den Examen 1844.
 Scheel, om Universitetets Stipendier 1844.
 Selmer, Universitetets Aarbog for 1842 og 43. 2 B.
 Scharling, de Evang. Joh. Haun. 1844.
 Hagerup, de Cathechumenis. Haun. 1844.
 Allen, de Christiano 2do. Haun. 1844.
 Bricka, om Pus i Indvoldene. Kbh. 1844.
 Weiss, de Tenotomia. Haun. 1844.
 M. Hassing, de Sylphilide. Haun. 1844.
 Bjerring, de cubo duplicando. Haun. 1844.
 — Lærebog i Mechanik. Kbh. 1844.
 Schouw og Eschricht, Afbildninger af Dyr og Planter, 12te Hefte.
 Kbh. 1844.
 Krøyer, naturhistorisk Tidsskrift, ny Række, 1, 1—4. Kbh. 1845.
 Grønløvs Forfatterlexicon, 3 Hefter, Fortsættelse.
 Fyens litteraire Selskab, Afttrykker, Odense 1841-44. 2 B. 4.
 Dansk Magazin, 3die Række, 1ste B. Kbh. 1844. 4.
 Kolberup-Rosenvinge, gamle danske Domme. Kbh. 1842-45. 3 B. 4.
 Finantsregnskab for 1843.
 Budget for 1845.
 Becker, Orion, II, 1.
 Historisk Tidsskrift, 5te B. Kbh. 1844.
 Historiske Fortællinger om Iøslænderne, 4de B. Kbh. 1844.
 Beckers Verdenshistorie ved Riise, 11te og 12te B. Kbh. 1845.
 Ersch. u. Gruber, Encyclopædie, 7 B. 4. Fortsættelse.
 Ørsted, Videnskaberne's Selskabs Forhandlinger for 1842-1845.
 Videnskaberne's Selskabs Skrifter, 7 B. Fortsættelse.

- Hegel, Encyclopädie d. philosophischen Wissenschaften. Berlin 1842-43. 2 B.
 Heeren u. Ufert, Geschichte d. europäischen Staaten, 2 Bde. Fortsattelse.
 Ufert, Geographie d. Griechen u. Römer. Weimar 1816-42. 5 Bb.
 Thiers, histoire de la revolution française, à Paris 1815. 3 vols, avec un Atlas.
 — histoire du Consulat et de l'Empire, à Paris 1845. 4 vols, avec un Atlas.
 Grusenstolpe, Morianen, 10-11 B. Kbh. 1844.
 James, Charles Tyrrel, Kbh. 1844. 2 B.
 — Darnley. Kbh. 1844. 3 B.
 — Arabella Stuart. Kbh. 1845. 3 B.
 G. Th. Thomsen, om Byron. Kbh. 1845.
 J. L. Heibergs samlede Skrifter. Kbh. 1834-41. 9 B.
 Shakespeares Werke, übersetzt von Schlegel u. Tieck. Berlin 1843-44. 12 Bde.
 Pape, Handwörterbuch d. griechischen Sprache. Braunschweig 1842-1843. 3 Bde.
 Stephani Thesaurus linguae Graecae, Fortsattelse.
 Freund, Wörterbuch d. lateinischen Sprache, 4ter B. Leipzig 1842.
 Kost, griechische Grammatik. Göttingen 1841.
 K. D. Müller, Geschichte der griechischen Litteratur. Breslau 1841. 2 Bde.
 — Handbuch d. Archäologie d. Kunst. Breslau 1835.
 — Denkmäler d. alten Kunst. Göttingen 1835, I; II (1-2.)
 — Geschichten hellenischer Stämme. Breslau 1844. 3 Bde. (Orchumenos, Dorier).
 W. A. Becker, Gallus. Leipzig 1838, 2 Bde.
 — Charikles. Leipzig 1842, 2 Bde.
 Boeckh, Corpus inscriptionum Graecarum. III, 1. Reval 1841 i Fol.
 K. F. Hermann, griechische Staatsalterthümer. Heidelberg 1841.
 F. G. H. Kruse, Hellas. Leipzig 1825-27, 3 Bde. nebst Atlas.
 Meier u. Schoemann, d. attische Proceß. Halle 1824.
 Leake, Topographie Athens. Zürich 1844.
 Schoemann, Antiquitates juris publici Graecorum. Gryphisw. 1838.
 Wachsmuth, hellenische Alterthumskunde. Halle 1844-45. 2 Bde.
 Geppert, die altgriechische Bühne. Leipzig 1843.
 Wagner, die griechische Tragoedie. Dresden 1844.

- Ussing, de nominibus vasorum Græcorum. Haun. 1844.
 Æschylis et Sophoclis Tragodiæ, ed. Ahrens. Parisiis 1812.
 Androeuides, übersezt von A. G. Becker. Dvedlinburg 1832.
 Antiphon, ed. Maetzner. Berol. 1838.
 Demosthenes's Staatsreden, übersezt von F. Jacobs. Leipzig 1833.
 A. G. Becker, Demosthenes als Staatsbürger u. Redner. Dvedlin-
 burg 1830.
 Dinarchus, ed. Schmidt. Lips. 1826.
 Diodorus Siculus, ed. L. Dindorfius. Parisiis 1842-41. II vol.
 Euripidis Fabulæ, ed. Th. Fix. Parisiis 1843.
 Isæus, ed. Schoemann. Gryphisw. 1831.
 Lycurgi, oratoris Attici religionæ. Ed. Bailerus et Sauppilus. Tu-
 rici 1834.
 Oratores Attici, ed Bailerus et Sauppilus Turici 1844. 4.
 Polybius, ed. I. Bekkerus. Berol. 1844. voll. II.
 Corpus Grammaticorum Latinor. ed. Lindemannus Lips. 1831-40,
 4 voll. 4.

Stipendier og Gratistpladser.

Stipendiefondet har siden 11te Decbr. 1843 andraget 5650 Rbdlr. Af Kenterne heraf, 226 Rbdlr., er i Alt bevilget Stipendier til et Beløb af 220 Rbdlr.; nemlig C. F. Boesen, Joh. Helms, C. L. F. Koef og M. C. P. Christensen hver en Portion paa 35 Rbdlr., og F. B. Jacobsen, F. J. Jørgensen, J. Chr. Geisler (som siden blev udmeldt af Skolen) og D. L. Møller hver en Portion paa 20 Rbdlr., Alt at oplægge til deres Dimission*). Fri Underviisning bevilgedes endvidere 18 Disciple: P. A. Landrup, P. C. Chr. Neergaard, S. J. Th. Hald, C. M. Kopp, Chr. B. Winsløv, H. P. F. Hansen, Chr. F. E. Claudi, C. Chr. C. Flemmer, G. Levy, G. H. J. Ulrich, A. Chr. Liebst, A. Neergaard, Chr. L. H. Paulsen, F. H. Stuckenberg, L. D. Sommer, J. Th. Kragh,

*) Dersom en Discipel udgaar af Skolen uden at dimitteres, hjemfalder ifølge de bestaaende Anordninger hele hans Dylag til Stipendiefondet.

F. N. Frandsen, N. N. Romb. Underviisning for nedsat Betaling bevilgedes F. V. Abben og M. F. Wulff. 6 Disciple mistede de dem forhen bevilgede Beneficia. De to Moltkiske Stipendier paa 40 Rbd. hvert oppebæres af Disciplene F. B. Jacobsen og Chr. L. H. Paulsen. Een Discipel, F. B. Hammerich, bevilgedes paa Grund af hans Faders Død Henstand med Skolecontingentet indtil Skoleaarets Ende, for at det da efter Omstændighederne kunde afgjøres, om det skulde estergives ham eller indkræves. For Tiden have følgende Disciple Stipendieoplag indestaende i Skolekassen til følgende Beløb: S. J. Th. Hald 150 Rbd., V. Winslow 20 Rbd., Joh. Helms 75 Rbd., C. L. F. Koef 35 Rbd., C. F. Boesen 185 Rbd., F. N. Jacobsen 20 Rbd., F. J. Jørgensen 40 Rbd., M. C. B. Christensen 70 Rbd., og D. L. Møller 20 Rbd. Disse Dplag, tilsammen 615 Rbd., ville i sin Tid, med hvad Forgølse de imidlertid maatte have modtaget ved Bevilgelse af nye Stipendieportioner, blive at udbetale Bedkommende ved deres Dimission, saaledes at $\frac{1}{3}$ Deel af Beløbet udbetales dem contant og Resten indsendes til Universitetsdirectionen, der udbetaler dem det Halve deraf, naar de have absoolveret Examen *philologicum* og det Halve, naar de have absoolveret Examen *philosophicum*. Indtil deres Dimission indestaae Dplagene tilligemed Stipendiekassens mulige Beholdning i Byens Sparekasse som rentebærende; og naar Beholdningen ved tillagte Sparekasserente, hjemfaldne Stipendier, eller paa andre Maader er opporet til et passende Beløb, udsættes den ved given Leilighed i faste Eiendomme for at forøge Stipendiefondet. Paa denne Maade blev Stipendiefondet i 11 Decbr. 1843 foreget med 324 Rbd.

Da Skolekassens Indtægter og Udgifter i de sidste Aar have været i det Væsentlige usforandrede, kan jeg nyies med om denne Sag at henvise til den Extract af Skoleregnskabet, som blev meddeelt i forrige Aars Program, og hvoraf sees at saavel Indtægt som Udgift andrager henimod 7500 Rbd.

Dimittendernes Pensæ. De i Skoleaaret gennemgaaede Pensæ. Lære- og Læseboøger.

I Latin og Græsk angive Dimittenderne følgende Pensæ: Livius 29de—32te Bog; Ciceros 10 første Taler i Madvig's Udgave; Cato Major og Lælius; **Disput. Tusc.** 3die og 4de Bog, Horatius' Oder, Epistler og *Ars poetica*, Æneidens 3 første Bøger; Herodot 3die—6te Bog, **Memorab. Socr.** 1—2; **Apologia Socr.** og **Crito**; **Demosthen Olyntn.** 1—3; **Odysseen** 1—8 og 13—24 B. *)

I Skoleaarets Løb ere i de forskjellige Classer gennemgaaede følgende Pensæ:

Danskt.

- IV Cl.** For det Meste hver Uge skrevet en Stil, som er gennemgaaet paa Skolen; undertiden i dets Sted mundtligt Foredrag af Disciplene. I den herfra tiloversblevne Tid er der meddeelt Udsigter over den danske sjenne Literatur, hvorved enkelte Digterværker ere forelæste.
- III Cl.** Den ugentlige Stil er næsten altid skreven hjemme og dernæst gennemgaaet paa Skolen; den tiloversblevne Tid er benyttet til Læseøvelser, Meddelelse af nogen Literaturkundskab eller Analysering.
- II Cl. A.** Den ene af de 2 ugentlige Timer er benyttet til Læseøvelser og Analysering i Flors Læsebog, den anden til deri at begynde en Stil, som gjøres færdig hjemme og gennemgaaes paa Skolen.
- II Cl. B.** Da den ene af de 2 ugentlige Timer har været anvendt til at gennemgaae Dypersmans Indledning til den danske Sproglære, og den anden til Læseøvelser og Analysering i Flors Læsebog, ere Stilene oftest skrevne hjemme, men gennemgaaede paa Skolen.

*) Brosch angiver hele Odysseen, deraf de 10 Bøger som Æquivalent for Hebraisk.

I Cl. A. 3 4 ugentlige Timer afværlende Stiil efter Borgens Beiledning, Dictat, Grammatik og Læseøvelser. Doppermanns Indledning er læst og repeteret, Molbechs Læsebog benyttet.

I Cl. B. Til de skriftlige Øvelser er benyttet Borgens Beiledning afværlende med Dictat. Molbechs Læsebog er brugt. Grammatikken meddeles og indøves under den mundtlige Examination.

Latin.

IV Cl. Disputt. Tusc. 4de Bog; Cato Major og Lælius; Talerne for det Maniliske Forslag, Archias, Ligarius, Deiotarus, samt de 4 mod Catilina: Livius's 29de, 30te og 32te Bog; Virgils Eneide 1ste—3die Bog; Horatses Oder 1ste—4de Bog. (Endeel heraf er i Mar blot repeteret). 3 Stile ugentligt.

III Cl. De 4 Taler mod Catilina, Cato Major; Livius's 29de Bog; Feldbausch's Chrestamathia Ovidiana de 6 første Stykker. Madvigs Grammatik, 1ste Afsnit af Syntaxen. 3 Stile ugentligt.

II Cl. A. Cæsars 6te Bog de bello Gallico. Madvigs Grammatik, Lydlæren, Bøininglæren til Pronomina, Ord-dannelselæren; af Syntaxen, Læren om Nominativ og Accusativ. 3 Stile ugentligt.

II Cl. B. Cornelius Nepos: Miliadiades—Conon. Af Madvigs Grammatik hele Formlæren. 3 Stile ugentligt efter Trojels Stiiløvelser.

I Cl. A. Borgens lat. Læsebog. 4de og 5te Afsnit, (til Narratiunculæ). Af Madvigs mindre Gramm. hele Formlæren. 3 Stile ugentligt efter Trojels Stiiløvelser.

I Cl. B. Borgens lat. Læsebog fra 2det til 4de Afsnit. Af Madvigs mindre Gramm. Formlæren. 3 Gange ugentligt Stiiløvelser efter Borgens Læsebog.

Græsk.

IV Cl. Odysseen 9de—15de Bog (Mogle have læst 1ste til 4de Bog samt 13de—15de); Herodots 6te Bog; Xenophons

Memor. Socr. 1ste og 2den Bog; Platos Apologia Socratis og Crito.

III Cl. Odysseens 13de—15de Bog; Formlæren af Langes Grammatik.

II Cl. A. Langes Materialier, Pag. 16—47. Af Langes Gramm. hele Formlæren samt de vigtigste uregelmæssige Verber.

II Cl. B. Langes Materialier Pag 1—16. Det Vigtigste af Grammatikken til de uregelm. Verber.

Hebraisk.

IV Cl. Candidaterne hele Genesis og et fuldstændigt Cursus i Grammatikken efter Whitte; den yngre Afdeling Genesis Cap. 9—28 incl. og Whittes Grammatik med Undtagelse af Syntaxen.

Tydsf.

IV Cl. Hjorts Læsebog fra 522—578. Meyers Grammatik. Grønbergs tydske Stiløvelser fra Pag 1—29 Hebel's Fortællinger 2den Samling.

III Cl. Hjorts Læsebog fra P. 66—122 og fra 127—134. Meyers Grammatik. En Stil ugentlig efter Grønbergs Stiløvelse.

II Cl. A. Hjorts Læsebog fra P. 1 til P. 49. Meyers Grammatik til de uregelmæssige Verber, dog saaledes, at de, der forekom i Lexien, maatte læres. Mundtlig Stil efter Grønberg.

II Cl. B. Riis's større Læsebog fra P. 189 til 276. Meyers Grammatik til de uregelmæssige Verber.

I Cl. A. Riis's større Læsebog fra P. 1 til 140.

I Cl. B. Riis's mindre Læsebog fra P. 22 til 165.

Fransf.

IV Cl. Borrings Études littéraires, partie en prose, Pag. 216—342, partie en vers, Pag. 1—52. Af Borrings

- Gramm. hele Formlæren og det Vigtigste af Syntaxen. Af Borrings Stiløvelser oversat dels skriftligt, dels mundtligt Afsnittet om Artiklen og af Pronominerne indtil Nr. 33.
- III Cl.** Borrings *Études*, partie en prose, Pag. 1—10, 33—64, 242—279. Af Borrings Gramm. hele Formlæren; af sammes Stiløvelser skriftligt oversat 1ste Afdeling og Afsnittet om Substantiver og Adjectiver.
- II Cl. A.** Borrings Læsebog for Mellemklasser fra P. 106—157. Borrings Gramm. til de uregelmæssige Verber.
- II Cl. B.** Borrings Læsebog for Mellemklasser fra P. 1 til 96.
- I Cl. A.** Borrings *Manuel des enfants* fra P. 85 til 165.
- I Cl. B.** Borrings *Manuel des enfants* fra P. 1 til 27.
- Med denne Klasse er øvet Chorklæsning.

Religion.

- IV Cl.** Fogtmanns Lærebog § 37—§ 131. Herslebs Bibelhistorie: det nye Testaments Historie, og forfra til 3die Periode af 2den Afdeling.
- Det nye Testamente paa Græst: Matthæi Evangelium.
- III Cl.** Fogtmanns Lærebog § 1—§ 47. Herslebs Bibelhistorie: det nye Testaments Historie.
- II Cl. A.** Walles Lærebog: Cap. 1, 5, 6, 7, 8. Herslebs Bibelhistorie: fra 6te Periode i 2den Afdeling til 3die Periode i det nye Testaments Historie.
- II Cl. B.** Walles Lærebog: forfra til Cap. 6 A. Herslebs Bibelhistorie: forfra til 6te Periode i 2den Afdeling.
- I Cl. A.** Walles Lærebog: fra 3 Cap. til 6 Cap. B. samt Herslebs mindre Bibelhistorie.
- I Cl. B.** De 2 første Capitler af Walles Lærebog samt Herslebs mindre Bibelhistorie.

Mathematik.

- IV Cl.** Hele Arithmetiken og Geometrien efter Fallesens Arithmetik og Ursins Geometrie.
- III Cl.** Fallesens Arithm. forfra til 6te Cap. samt Begyndelsen af 7de Cap. Ursins Geometri forfra til § 100.

- II Cl. A.** De 4 Species i Algebra, som Grundlag benyttet Ursins Arithm. forfra til § 31. — Bogstavregning og almindelig Regning. Ursins Geom. forfra til § 55.
- II Cl. B.** Addition og Subtraction i Algebra, som Grundlag Ursins Arithm. forfra til § 17. Almindelig Regning og nogen Bogstavregning. Indledning til Geometrien efter Ursins Geometrie.
- I Cl. A og B.** Almindelig Regning.

Historie.

- IV Cl.** Af den gamle Historie og Geographie det macedoniske Monarchie og Rom, af ny Hist. Frankrig fra 1789, England, Portugal, Spanien, Nederlandene, Tydskland, Schweiz og Italien; Candidaterne have repeteret det Dvrige.
- III Cl.** Af den gamle Historie og Geographie det macedoniske Monarchie og Rom til Keiserperioden', af ny Historie Frankrig og England til 1603.
- II Cl. A.** Den gamle Historie med Undtagelse af Rom; Ungarn, Tyrkiet, det græske Keiserdomme og de asiatiske Stater.
- II Cl. B.** Af den gamle Historie: de 5 første Hovedafdelinger af den nyere Historie, Danmark og Norge.
- I Cl. A.** Historiens vigtigste Begivenheder: fra Begyndelsen indtil Frederik den Store.
- I Cl. B.** Fædrelandshistorien indtil Frederik 2.

Geographie.

- IV Cl.** Nederlandene, Belgien, Storbritannien, Frankrig, Spanien, Portugal, Schweiz, Italien, Tyrkiet, Grækenland, Asien og Africa; Candidaterne have repeteret det Dvrige.
- III Cl.** Den almindelige Indledning til Geographien og den specielle Indledning til Europa, Norge, Sverrig, America og Australien.

II Cl. A. Frankrig, Spanien, Portugal, Schweiz, Italien, Tyrkiet, Grækenland, Kien til Bag-Indien.

II Cl. B Holland, Belgien, England, Frankrig, Spanien, Portugal, Schweiz, Italien, Tyrkiet Grækenland.

I Cl. A og B. Zingerslevs mindre Geographie.

De brugte Lærebøger i Historie og Geographie ere i 4de og 3die Klasse Kofods Udtog af Verdenshistorien, Zingerslevs Geographie og Kønigsfeldts gamle Geographie, i 2den Cl. A og B de to førstnævnte. I **I Cl. A** Kofods vigtigste Begivenheder af Historien. I **I Cl. B** Munthes Fædrelandshistorie. I **I Cl. A og B** Zingerslevs korte Lærebog i Geographie.

Skrivning.

Heri undervises 3 Timer ugentligt i hver af de 4 nederste Classer. De 2 øverste Classer ere fritagne, men det paasees, at Disciplene ved deres skriftlige Arbejder ogsaa beslitte sig paa at skrive en reen og tydelig Haand.

I det nye Skoleaar er bestemt at bruge følgende Bøger i de forskjellige Classer, ved hvilken Leilighed det i de høiere Classer, hvad Latin og Græsk angaaer, tilseies, hvilket Stykke af Bogen man agter at læse, forsaavidt som ikke hele Bogen kan blive læst.

IV Cl. Ciceros Disputt. Tusc. 5te Bog (Zregders Udg.), Talen for S. Roscius Amer. (Madvigs Udg.), Livius 30te og 31te Bog (Zauchnit), Hor. Opp. og Ars. poetica (Zauchnit), Madvigs lat. Gramm., Bojesens romerske Antiquiteter; Odysseen 16—18de Bog (Zauchnit) Herodot 7de Bog (Zauchnit), et Par Talere af Demosthenes eller de andre græske Talere efter nærmere Bestemmelse, Langes græske Gramm., Bojesens græske Antiquiteter, et græsk N. Test.; Genesis, Whittes hebraiske Gramm., Borrings Études partie en prose og partie en vers (3die eller 4de Udg.); Sammes franske Stiløvelser (3die Udg.), og Grammatik (5te Udg.), Hjorts tydske Lærebog, Meyers tydske Grammatik, Granbergs tydske Stilopgaver, Fogt-

manns Lærebog, Herslebs større Bibelhistorie, Ursins Geometri, Fallesens Arithmetik, Kosfods Udtog af Historien, Jengerslevs Geographi, Konigsfeldts gamle Geographi, et Atlas *) til den nye og et til den gamle Geographi.

III Cl. Ciceros Lælius, Talen for C. Roscius Amer., (af begge Madvigs Udgave) Livius 30te og om muligt 31te Bog (Zauchnitz), Ovids Metamorphoser 2den Bog (Feldhauschs Chrestomathi), Madvigs lat. Gramm., Bojesens romerske Antiquiteter; Jengerslevs Materialier, 2den Samling; Odysseens 16de—18de Bog (Zauchnitz), Langes græske Gramm., Borrings Éludes, partie en prose (4de Udg.), Sammes Grammatik 5te Udg. og Stilevelser 3die Udg.); Hjorts tydske Lærebog, profaisk Deel (2den Udg.), Meyers tydske Grammatik, Grønbergs tydske Stilopgaver, Fogtmanns Lærebog, Herslebs større Bibelhistorie, Ursins Geometri, Fallesens Arithmetik, Kosfods Udtog af Historien, Jengerslevs Geographi, Konigsfeldts gamle Geographi, et Atlas til den nye og et til den gamle Geographi.

II Cl. A. Julius Cæsar de bello Gall. 7de Bog (Elberlings Udg.), Madvigs lat. Gramm., Trojels Exempelsamling, Langes græske Læsebog og Gramm. (4de Udg.), Borrings franske Læsebog for Mellemklasser (4de Udg.), Sammes Gramm. (5te Udg.) Hjorts tydske Læsebog profaisk Deel (2den Udg.) Meyers tydske Gramm., Grønbergs tydske Stilopgaver, Balles Lærebog, Herslebs større Bibelhist., Ursins Mathematisk, Sammes Regnebog, Kosfods Udtog af Historien, Jengerslevs Geographi, et Atlas til den nye og et til den gamle Geographi.

II Cl. B. Cornelius Nepos (Zauchnitz), Madvigs lat. Gramm., Trojels Exempelsamling, Langes græske Læsebog for Mellemklasser (4de Udg.), Riises større tydske Læsebog, Meyers

*) Til den nye Geographi anbefales Blankensteiners Atlas, til den gamle Stilens (à 8 R.)

tydste Gramm., Valles Lærebog, Herslebs store Bibelhist., Flors danske Læsebog, Dypermanns Indledning, Ursins Mathematik, Sammes Regnebog, Kofods Udtog af Historien, Ingerslevs Geographi, et Atlas til den nye og et til den gamle Geographi.

I Cl. A. Borgens lat. Læsebog, Madvigs lat. Gramm. (Udtoget) Trojels Frempefsamling, Borrings Manuel (Ade Udg.), Riisens store tydste Læsebog, Valles Lærebog, Herslebs mindre Bibelhistorie, Molbechs danske Læsebog, Borgens Veiledning, Dypermanns Indledning, Ursins Regnebog, Kofods fragmentariske Historie, Ingerslevs Udtog af Geographien, et Atlas til den nye og et til den gamle Geographi.

I Cl. B. Borgens lat. Læsebog, Madvigs Gramm. (Udtoget), Borrings Manuel (Ade Udg.), Riisens mindre tydste Læsebog, Valles Lærebog, Herslebs mindre Bibelhistorie, Molbechs, danske Læsebog, Borgens Veiledning, Dypermanns Indledning, Ursins Regnebog, Kunthes Færdrelandshistorie, Ingerslevs Udtog af Geographien, et Atlas til den nye Geographi.

Schema over den offentlige Examen i Frederiksborg lærde Skole i Aaret 1845.

Loverdagen den 13 September.

- kl. 8. Alle Classer lat. Stil. N. Ks. La. Kr. B. Lo. *)
 „ 11. I A og B. Regneprøve. La. Lo. Kr.
 „ 3. Alle Classer dansk Stil. N. Ks. La. K. B. Lo.

*) De inspectiøns-havende, censurerende og examinerende Læreres Navne tilføies med deres Begynderbogsnavne.

Mandagen den 15 September.

- Kl. 8. IV Cl. Latin. N. B. F.
 " 1. I Cl. A. Latin. N. B. F.
 " 5. II Cl. A. Fransk og Tydsk. Kr. B. F.
 " 8. II Cl. B. Hist. og Geogr. Lo. Ks. La.
 " 12. II Cl. B. Fransk og Tydsk. Kr. Lu. La.
 " 5. I Cl. B. Religion. Lo. Lu. Ks.

Tirsdagen den 16 September.

- " 8. IV Cl. Græsk. N. B. F.
 " 1. II Cl. B. Græsk. N. B. F.
 " 5. III Cl. Fransk. Kr. B. F.
 " 8. II Cl. A og B. Math. Kr. La. Lu.
 " 1. I Cl. A. Religion. Lo. Ks. Lu.

Onsdagen den 17 September.

- " 8. III Cl. Græsk. N. B. F.
 " 1. I Cl. B. Latin. N. Lo. F.
 " 5. III Cl. Tydsk. Kr. Lo. F.
 " 8. IV Cl. Math. Kr. La. Lu.
 " 1. II Cl. B. Ks. La. Lu.
 " 5. II Cl. A. Hist. og Geogr. Ks. N. Lu.

Torsdagen den 18 September.

- " 8. III Cl. Latin. N. B. F.
 " 1. II Cl. A. Græsk. N. B. F.
 " 5. IV Cl. Religion. Lu. La. F.
 " 8. III Cl. Hist. og Geogr. Ks. Kr. Lo.
 " 1. II Cl. A. Religion. Ks. La. Lu.
 " 5. I Cl. B. Tydsk og Fransk. Ks. Kr. Lo.

Fredagen den 19 September.

- " 8. IV Cl. Hist. og Geogr. Ks. Lo. F.
 " 1. II Cl. A. Latin. N. B. F.
 " 5. II Cl. B. Latin. N. B. F.
 " 8. III Cl. Math. Kr. La. Lu.
 " 1. I Cl. A. Tydsk og Fransk. Kr. Lo. Lu.
 " 5. I Cl. A. Hist. og Geogr. Ks. Lo. La.

Løvedagen den 20 September.

- Kl. 8. IV Cl. Lydst og Fransk. Lo. B. F.
 „ 8. IV Cl. Hebraisk. Kv. N. La.
 „ 10. III Cl. Religion. Lu. Kr. La.
 „ 1. Alle Classer Sangprøve.
 „ 2. Alle Classer Gymnastikprøve.
-

Mandagen den 22 September Kl. 8 holdes Prøven over de nyanmeldte Disciple. Tirsdagen den 23 September Kl. 10 foretages Dimissionen og Translocationen. Onsdagen den 1 October Kl. 8 tager Underviisningen igjen sin Begyndelse.

Disciplenes Fædre og Børger samt andre Skolens Velnydere indbydes herved til at bære den mundtlige Examen og Translocationen med deres Nærværelse.

Frederiksborg den 25 August 1845.

Dr. H. M. Flemmer.

Trykfeil.

Pag. 10 i Margen e. 600 f. e. 900.

— 25 — 658 f. 588.

— 40 — ved Lin. 14 mangler e. 880.
